MERDAN YANARDAĞ

YENİ MUHAFAZAKÂRLIK NEO-CONLAR

Dünya'da ve Türkiye'de Post-Modern Gericilik

DESTEK

DESTEK @ARAŞTIRMA

MERDAN YANARDAĞ

YENİ MUHAFAZAKÂRLIK NEO-CONLAR

DESTEK
yayınevi

DESTEK YAYINLARI: 391
ARAŞTIRMA: 118

YENİ MUHAFAZAKÂRLIK NEO-CONLAR / MERDAN YANARDAĞ

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Editör: Aslı Bahşi
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Çalışma Grubu: Barış Terkoğlu, Alzade Güldağ, Ramazan Gülten, Ulaş Meydan
1.Baskı: Temmuz 2004 Çivi Yayınları
2.Baskı: Kasım 2013
3.Baskı: Aralık 2013
Yayıncı Sertifika No: 13226

ISBN 978-605-4771-91-2

© Destek Yayınları

İnönü Cad. 33/4 Gümüşsuyu Beyoğlu / İstanbul
Tel:(0212) 252 22 42
Fax:(0212) 252 22 43
www.destekyayinlari.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/ DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri
Matbaa Sertifika No: 10614
Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8
Yenibosna – Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 496 11 11

MERDAN YANARDAĞ

YENİ MUHAFAZAKÂRLIK NEO-CONLAR

Dünyada ve Türkiye'de
Post-Modern Gericilik

DESTEK
yayınevi

SUNUŞ

Elinizdeki çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkiye'nin iç ve dış politikasının yeniden yapılanmasında 1980'den sonra önemli rol oynayan, yeni muhafazakârlar (Neo-Conservatives) ve yeni muhafazakârlık konusu felsefi, siyasal, tarihsel ve örgütsel düzeylerde inceleniyor.

Genel olarak "muhafazakârlık" akımının çeşitli yönleri ve ekolleriyle incelendiği bu kitapta, başta Leo Strauss olmak üzere, Albert Wohlstetter, Allan Bloom ve Irving Kristol gibi yeni muhafazakâr hareketin felsefe, siyaset ve strateji konularındaki görüşlerinin temellerini atan "kurucu babaları" mercek altına alınıyor. Yeni muhafazakârlığın teorik ve tarihsel temelleri Türkiye'de ilk kez bütünlüklü şekilde gözler önüne seriliyor.

Kitapta, ABD'deki "Neo-Con" diye kısaltılan Neo-Conservative ekibin izi

sürülerek şaşırtıcı örgütsel ilişkileri, Yahudi sermayesi ve teolojisi ile bağlantıları, soğuk Savaşın zirveye ulaştığı 1960'lı yılların sonundan itibaren ABD hükümetleri üzerinde giderek artan ve günümüze kadar gelen ağırlıkları ortaya çıkarılıyor.

Türkiye muhafazakârlığını da kapsamlı bir inceleme ve değerlendirmeye tabi tutan kitap, AKP-Cemaat iktidarının yeni küresel güç ilişkilerindeki yerini de mercek altına alıyor. Bu nedenle, Türk muhafazakârlığının tarihsel gelişimi, önemli dönemeçleri, İslamcılık ve milliyetçilik ile bağlantısı, soğuk savaş yıllarındaki konumlanışı kitabın üzerine gittiği ve çözümlediği önemli konular arasında.

Daha da önemlisi kitapta, Amerikan yeni muhafazakâr-lığının Türk muhafazakârlığı ve İslamcı hareket üzerindeki etkileri kitabın temel tartışma konuları arasında yer alıyor. Amerika'daki Neo-Con hareket ile Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) arasındaki ideolojik ilişki ve çarpıcı siyasal

bağlantılar irdeleniyor. Ortaya şaşırtıcı sonuçlar çıkıyor.

AKP'nin ortaya attığı "muhafazakâr demokrasi" kavramı da bu bağlamda ele alınıyor. Sonuçta, AKP'nin Avrupa muhafazakârlığından çok, Amerikan yeni muhafazakârlığına daha yakın olduğu tezi ortaya atılıyor.

Neo-Con ekibin geliştirdiği ve bugün Amerikan iç ve dış siyasetine yön veren "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" de kitapta mercek altına alınıyor. Yeni muhafazakâr siyasetin strateji diline tercüme edilmesi diye de tanımlanabilecek bu imparatorluk/hegemonya projesi, ABD'nin küresel yönelimlerinin ayrıntılarını öğrenmek bakımından önem taşıyor.

Faaliyetlerini 2009 yılına kadar sürdüren Sosyalist Kültür Derneği'nde (SKD) Merdan Yanardağ yönetiminde kurulan "Siyaset ve Siyaset Felsefesi Çalışma Grubu" tarafından 2003-2004 yıllarında yürütülen etkinliklerin (araştırma, okuma,

atölye çalışması ve seminerler) ürünü olan bu kitap, Türkiye’de önemli bir boşluğu doldurdu.

Kitabı Merdan Yanardağ kaleme aldı. Çalışma grubuna istikrarlı şekilde Barış Terkoğlu, Alzade Güldağ, Ramazan Gülten ve Ulaş Meydan katıldı.

Başta klasik muhafazakârlık, liberal iktisat, idealist tarih anlayışı, yeni Platonculuk, din ve post-modernizm olmak üzere, kitapta yeni muhafazakârların ideolojik kaynakları analiz edildi ve eleştiriye tabi tutuldu. Post-modernizm, neo-liberalizm ve yeni muhafazakârlık arasında birbirini tamamlayan siyasal, felsefi ve tarihsel ilişki ortaya konuldu. Bu üçlünün yeni bir “tarihsel gerici blok” oluşturduğu saptandı.

Kitabın elinizdeki yeni baskısı da Merdan Yanardağ tarafından güncellendi ve genişletilerek yeniden yazıldı. Bu baskıda Türkiye’deki yeni muhafazakârlık olgusu ayrı bir bölüm olarak ele alındı. Neo-Con

hareketin ABD'deki tarihi, ideolojisi, kadro kaynakları ve tezleri daha kapsamlı şekilde irdelenerek ilgili bölümler geliştirildi. Daha da önemlisi Neo-Con hareketin son durumu, ABD'nin siyasal ve entelektüel yaşamı üzerindeki kalıcı etkileri bağlamında incelendi.

Kitabın önceki baskısında, çevirisi yine dernek üyeleri Tansu Akgün ve Mehmet Karaosmanoğlu tarafından yapılan "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi"nin geniş bir özeti, ek olarak yer almıştı. Ancak bu belge tam metin olarak Çivi Yazıları Yayınevi tarafından kitap olarak yayımlandı. Ayrıca elinizdeki çalışma, Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi'nden (orijinal metinden) yapılan alıntılarla yeterince desteklendiği için, yeni baskıya bu "ek bölüm" konulmadı.

Ağustos 2013 / İstanbul

GİRİŞ

Yeni Gericiliğin Siyaseti ve Felsefesi

George W. Bush'un, bazı siyaset bilimciler tarafından "darbe" olarak da nitelendirilen bir seçimle (20 Ocak 2001) ABD başkanlığına getirilmesi, aynı zamanda yeni muhafazakârların da Hıristiyan köktencilerle ittifak halinde ilk kez ve doğrudan iktidara ulaşmalarını sağlıyordu. Ancak, yeni muhafazakârların Amerikan elitinin üzerindeki etkinliği Bush yönetimiyle sınırlı tutulamayacak bir çapa ve tarihsel derinliğe sahipti. Kökleri 1960'lı yıllara kadar gidiyordu. Örneğin, ABD'nin ilk yeni muhafazakâr devlet başkanının Ronald Reagan olduğunu söylemek hiç yanlış değildir.

Yeni muhafazakârlık, özgür akla ve bilimsel bilgiye karşı bir saldırıdır. Bu özelliğiyle bir tür "ortaçağa dönüş"

ideolojisi olarak da değerlendirilebilir. Neo-Con akımın son çözümlemede burjuva demokrasisini bile reddeden seçkinci ve faşizan özünün kendi kaynaklarından yola çıkılarak sergilenmesi, başlı başına bilimsel bir değer taşımaktadır. Yeni muhafazakârların aydınlanma ve modernizme yönelik tarihsel bakımdan gerici, kategorik olarak karşıdevrimci eleştirilerini karşılamak, dahası bu hareket ile post-modernistler ve neo-liberaller arasındaki ideolojik akrabalık ilişkisini ve siyasal bağı saptamak, hem entelektüel hem de siyasal planda yeni bir açılım sunacaktır. Dolayısıyla bu açılım, aydınlanma ve moderniteyi aşmaya yönelik devrimci eleştirinin olanaklarına da işaret etmektedir.

Amerikan yeni muhafazakârlığını önemli hale getiren özelliklerden biri, "felsefesi olan" bir politik hareket şeklinde gelişmesidir. Bu özelliği onu, moda olan gelip geçici akımlardan ve siyasetlerden ayırıyor. Durum böyle olunca bu "felsefe"

üzerinde yoğunlaşmak, onu çözümlemek ve eleştirisini yapmak da önem taşıyor. Çünkü yeni muhafazakârlık, bütün dünyada gericiliğin ve “yeni ortaçağ”ın ideolojisi olarak yayılıyor.

Yeni muhafazakârlığın felsefi arka planını kuran Leo Strauss ve diğerlerinin “siyaset felsefesi” bu çalışmada yakın plana alındı ve böylece bu alandaki ilk kapsamlı eleştiri metni ortaya çıkarıldı.

Klasik muhafazakârlık ile yeni muhafazakârlar arasındaki ilişki, süreklilik, kırılma ve farklılıkları saptamak ve analiz etmek bakımından önem taşımaktadır. İlk saptama şudur: Eski muhafazakârlık ile yeni muhafazakârlık arasında hem bir süreklilik hem de bir kopuş vardır.

Diğer taraftan Amerikan yeni muhafazakâr hareketinin önemli isimlerinin çoğunun Yahudi ve eski solcu oldukları, dahası en önemli kurucularının ateist olduğu düşünülürse, bu akımın serüveni daha da ilginç hale gelmektedir.

Bugün –1980’li yıllardan beri– ABD’ye yön veren yeni muhafazakâr politikaların sadece bir grup seçkin felsefeci, siyaset bilimci, stratejist, gazeteci, politikacı ve entelektüelin ürünü olduğunu düşünmek; büyük bir hızla iktidara gelişlerindeki “başarıyı” ise gözü kara bir “çete”nin cüretkâr macerasından ibaret saymak büyük bir yanılgı olacaktır.

Yeni muhafazakârlık, hem küresel hâkimiyet siyaseti izleyen emperyalist Amerikan sermayesinin aktüel ihtiyaçlarının bir ürünü hem de bu ihtiyaçlara verilen radikal bir yanıt olarak görülmelidir. Dolayısıyla yeni muhafazakârlar, neo-liberal ve burjuva “demokratik” politikaların yetmediği, istenen hız ve nitelikte sonuç almakta başarısız olduğu bir aşamada devreye girmiş ve iktidara tırmanmıştır. Bu bakımdan, Amerikan demokratları ile yeni muhafazakârlar arasındaki farkın ne olduğu da güncel politik gelişmeler bakımından önem

taşımaktadır.

Strauss’a gösterilen özel ilginin nedeni, onun geliştirdiği “siyaset felsefesi”yle yeni muhafazakâr hareketin en önemli teorik bileşenini/girdisini oluşturmasıdır. Başka bir deyişle, ülkemizde pek az tanınan Strauss’un bu ilgiyi hak ettiği söylenebilir. Ancak, felsefeci Strauss kadar bu hareketin oluşmasında rol oynayan askeri stratejist Albert Wohlstetter de bu çalışmada hak ettiği yeri almaktadır. Allan Bloom ile baba ve oğul Kristol gibi, Strauss ile Wohlstetter arasındaki bağlantıyı kurup, yeni muhafazakârlığı politik bir hareket olarak örgütleyen isimlere de özel bir dikkat çekilmelidir.

Diğer taraftan en az bu isimler kadar, hareketin günümüzdeki politik önderleri olan Paul Wolfowitz, Donald Rumsfeld, Dick Cheney, Richard Perle gibi Neo-Con’ların popüler ve etkin isimleri de, bu çalışmada politik serüvenleri ve rolleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Böylece,

felsefe-siyaset-strateji ilişkisi ve bütünlüğü içinde ele alınan yeni muhafazakârlık, tarihsel seyri, ekonomik temelleri ve uluslararası ilişkiler ve gelişmeler bağlamında analiz edilmektedir.

Türkiye'de konuya ilişkin birçok şey ABD'de yaşananlara benzemektedir. Bazı eski solcular, tıpkı ABD'de olduğu gibi yeni rejimin en önemli teorisyenleri, stratejistleri ve kamuoyu yapıcıları haline gelmiştir. Bunlar, kendilerine verdikleri isimlerde olduğu gibi artık ne "liberal demokrat" ne de bazı aydınların ileri sürdükleri gibi "sol liberal" kişilerdir. Bunlar, Türkiye "yeni muhafazakâr" hareketinin soldan gelen kesimini oluşturur.

Ancak, bu kesimler ve kişiler hâlâ "solcu" olduklarına dair bir izlenim bırakmaya çalışırlar. Çünkü, klasik anlamda muhafazakâr ya da sağcı olmaktan utanırlar. Onlar "eski solcu" olarak tanınmayı tercih ederler. Çünkü, akıllarını ve bilgilerini hizmetine sundukları

iktidardan ve elbette servetten pay almak için eskiden solcu olmak işe yaramaktadır.

Bu isimlerin önemi şuradadır: Herhangi bir sağcı, gerici, muhafazakâr, milliyetçi ve faşist kökene sahip yazardan, gazeteci ya da akademisyenden daha etkilidirler. Çünkü bu kişiler daha bilgili oldukları gibi, önceki rejimlerin saldırılarına uğradıkları için daha masum ve mağrur görünmektedirler. Bu nedenle daha inandırıcı olurlar. Yeni rejim ise bu kesimden alacağı ideolojik onaya, toplumsal ve tarihsel bakımdan meşruiyet kazanmak için ihtiyaç duymaktadır.

1. BÖLÜM

GELENEĞİN İÇ ÇEKİŞİ YA DA YENİ GERİCİLİK

1.1- Klasik muhafazakârlık nedir?

Doğuşu ve tezleri

Muhafazakârlık, bir kavram ve siyasal-felsefi tutum olarak yakın tarihte ve günümüzde sıklıkla gündeme gelmesine karşın, Türkiye'de az bilinen bir akımdır. Bu az bilinirlik durumunda, söz konusu akıma yönelik akademik ilginin zayıflığı ve entelektüel alanda küçümsenmesinin yanı sıra, izleyicilerinin, sözcülerinin ve yazıcılarının yetersizliği gibi nedenler kuşkusuz önemli bir rol oynadı. Bu nedenle yeni muhafazakârlık akımını incelemek ve hakkıyla değerlendirmek için öncelikle "muhafazakârlık nedir, ne değildir"

konusuna dikkatlice bir bakmak yerinde olacaktır.

Klasik ve kestirmeci bir tanımlama yapmak gerekirse; muhafazakârlık, Fransız Devrimi sırasında Jakoben hareketin eski toplumun kurumlarına karşı yürüttüğü radikal ve/veya devrimci müdahalelerine karşı bir tepki olarak ortaya çıktı. Ancak, muhafazakâr düşüncenin kaynaklarını, Fransız Devrimi'nden daha öncesinde, Aydınlanma hareketlerine ve aristokrasinin mutlak egemenliğine karşı yürütülen mücadele içinde gelişen siyasal ve felsefi akımlara karşı gösterilen tepkilerde bulabiliriz. Fransız Devrimi, eski olandan siyasal, felsefi ve kurumsal olarak radikal bir kopuşu simgelediği için, muhafazakârlığın siyasal bir harekete dönüşmesinde de belirleyici olmuştur.

Muhafazakârlık hakkındaki ilk teorik eser de yine Fransız Devrimi'nin dünyayı sarstığı yılların sıcaklığı içinde, İrlanda asıllı İngiliz Edmund Burke (1729-1797)

tarafından verildi. Muhafazakârlık, Burke'ün 1790 yılında yayımladığı "Fransa'da Devrimin Etkileri" ya da "Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler" diye çevrilebilecek eseriyle teorik temellerini attığı bir siyasal akımın adı oldu. İngiliz parlamentosu üyeliği de yapan Burke, Amerikan bağımsızlık mücadelesini desteklediği halde Fransız Devrimi'ne karşı çıkmıştı. Burke'ün karşı çıktığı şey, Fransız Devrimi'nin değişim ve ilerleme için seçtiği devrimci yöntem ve yoldu. (Bkz. Edmund Burke, *Reflections On The Revolution in France*, ed. Thomas H. D. Mahoney, New York, 1955)

Muhafazakârlık, devrim ve değişim varsa, diğer bir ifadeyle toplumsal ilerleme ve yenilenme söz konusuysa, eski olandan radikal bir kopuş gerçekleşiyorsa vardır. Bir tepki hareketidir. Dolayısıyla muhafazakârlık kendi başına var olabilecek aksiyoner bir hareket değil, reaksiyoner bir akımdır. Bu özelliği onun en zayıf yanını

oluşturur. Radikal bir değişim, devrim ya da ilerici bir atılım ve yenilenme karşısında acıklı ve öfkeli bir iç çekiştir. Geçmişe bir özlem ve onu yeninin içinde koruma tutumu olarak muhafazakârlık, gerçek anlamda ilerici bir değişim hareketi içinde olamaz.

Bu nedenle Burke, toplumların devrimci ve radikal değişiminden değil, “doğal” gelişiminden yanadır. Burke, “Deneyler, geçmiş duygusu, gelenekler, özel koşulların yarattığı durumlar göz önünde bulundurulmadan, soyut olarak hukuktan da söz edilemez” diyor. Ona göre, anayasalar da soyut biçimde, yoktan var edilemezler ve “bütün insani yapılar gibi sürekli, yavaş ve doğal bir gelişmenin ürünü” olmalıdırlar. Prof. Dr. Murat Sarıca’nın mükemmel özetiyle, Burke ve muhafazakârlar, “Tarihin oluşumuna biz insanlar fazla karışmaya kalkmamalıyız” ilkesinden hareket ederler. (Bkz. Murat Sarıca, *Siyasi Düşünce Tarihi*, 100 Soruda

Dizisi, Gerçek Yayınevi, 3. baskı, İstanbul, Ocak 1980, s. 115-116)

Egemenlik, soyut bir kavramdan başka bir şey değildir Burke için. Durum böyle olunca, Rousseau'nun toplum sözleşmesi kuramıyla, yönetimin "insan iradesinin ürünü olması gerektiğine" işaret ettiğini de göremeyen Burke, aklın özgürleştirilmesi ve laisizm, seküler kamu düzeni, insan ve yurttaş hakları, ulusal egemenlik gibi dönemin bütün devrimci kavramları ve varsayımlarının düzeni, otoriteyi ve gelenekleri yok ettiğine inanıyor. Bu nedenle onlara karşı çıkıyor. O, Fransız burjuvazisinin yerine İngiliz burjuvazisinin yöntemini önererek gelenekleri, kraliyet kurumunu ve eski toplumun diğer kurumlarını yıkmadan, onlarla uzlaşarak gerçekleştirilecek tedrici ve "doğal" bir değişimi, bir tür evrimi savunuyor. Özetle Burke, "Fransız akılcılığına karşı İngiliz ampirizmini" öneriyor.

Devlet düzeninin kurulması ve

sürdürülmesinde dinin önemine işaret eden Burke göre, ideal siyasal düzen ise, ancak anayasal bir rejimde kral, avam (halk/burjuvazi) ve lortlar (soylular) arasında sağlanacak denge sonucu gerçekleşebilir.

Burke, muhafazakâr hareketin düşünsel temellerini atarken, bu tavrın liberalizm ve piyasa ekonomisiyle ilişkisini de daha yolun başında kuruyordu. Bu ilişki bütün bir modern tarih boyunca gözlenecekti. Burke, *Thoughts and Details on Scarcity* (Kıtlık Hakkında Ayrıntılı Düşünceler) adlı kitabında, serbest piyasa ekonomisinin Tanrısal bir düzen olduğunu iddia edecek kadar ileri gidecekti.

"Emekçi halkın yoksulluğunun nedenini, onların sayıca çok olmasına bağlayan Burke, zenginliğe müdahale etmekle yoksulluğun daha da artacağını belirtmektedir. Burke'e göre fakirlik, toplumda, dayanışma sembolü olan sivil kurumlar yoluyla azaltılabilir. Devletin

ekonomiye müdahale etmesini reddeden Burke, ticaret kanunlarının tabiat kanunu olup, Tanrı’ya dayandığını ifade etmektedir.” (Hasan Hüseyin Akkaş, *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, Kadim Yayınları, Ankara, Mart 2004, s. 149)

Yukarıda da işaret edildiği gibi Burke, adını “Fransa’da Devrimin Etkileri” ya da “Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler” başlığıyla çevirebileceğimiz kitabını, devriminin üzerinden bir yıl geçmemişken, yani henüz devrim devam ederken 1790 yılında kaleme almış ve yayımlamıştır. Burke, eleştirilerine Jakobenlerin “kadını özgürleştirme” programına karşı çıkmakla başlar. Devrimin aile kurumunu yıkacağını ileri sürer ve 1789’dan sonra kadınların üçte birinin boşanmasını da bu tezini destekleyen örnek olarak verir. Burke’ün söz konusu rakamı nereden aldığı bilinmese de neye karşı olduğunu anlatması bakımından önemlidir. Burke devrime,

devrim fikrine karşıdır. O, en fazla eskinin, değerler sistemi ve kurumlarıyla uzlaşarak gerçekleştirilecek tedrici (evrimci) bir dönüşümden yanadır. Özgürlükten ürkmektedir.

Burke'e göre Fransız Devrimi, temkinli ve sınırlı bir anayasa değişikliği ile sonuçlanan, sonuçta kraliyet kurumunu koruyarak monarşik bir rejime dönüşen 1688 İngiliz Devrimi'nden (ya da reformundan) çok farklıydı. Fransız Devrimi ateşlediği ve yaydığı fikirlerle bütün Avrupa için yıkıcı sonuçlar doğuracak bir gelişmeydi. Burke şöyle diyordu:

"Ellerinde 'insan hakları' var. Bunlara muhalif hiçbir yasa olamaz; bunlara muhalif hiçbir anlaşma bağlayıcı değildir. Bunların hiçbir müsamaha ve tavize tahammülü yoktur. Bunların bütün taleplerinden yoksun herhangi bir şey, hilekârlık ve adaletsizliktir. İnsan hakları, bunlara muhalif olan hiçbir hükümete yönetim

süresinin uzunluğu ya da yönetiminin doğruluğu ve yumuşaklığı ile kendini güvende hissetmesine izin veremez.” (Edmund Burke, *Fransız Devrimi’nin Etkileri*; akt. C.W. Parkin / David Thomson, *Siyasi Düşünce Tarihi*, çev. Ali Yaşar Aydoğan vd., Metropol Yayınları, İstanbul, Ekim 2002, s. 159)

Dolayısıyla Burke’e göre Fransız Devrimi, eski düzenden radikal bir kopuşu ifade etmesinin yanı sıra, “insan hakları” kavramı üzerine kurulu olması nedeniyle, 1688 İngiliz Reformu’ndan köklü bir şekilde ayrılıyordu. Çünkü Fransız Devrimi, “Aklın açık, muğlak olmayan, haklılığını ortaya koyan kriterlerine müracaat ediyordu. Ve akıl adına yüzyılların toplumsal alışkanlık ve geleneklerini bir kenara bırakmayı, toplumu anlaşılır, rasyonel olarak doğrulanabilir bir tarzda yeniden şekillendirmeyi öneriyordu.” (C.W. Parkin, *Burke ve Muhafazakâr Gelenek*; David Thomson, a.g.e. içinde, s. 159)

Oysa insan ve aklı (rasyonalizm) mükemmel değildi, dolayısıyla kavrayışının sınırları vardı. Bilim ise her şeyi açıklayamazdı. Bu nedenle aydınlanmış akla şüpheyle yaklaşmak gerekliydi.

1.1.A- Devrime ve akla (akılcılığa) itiraz

Bu anlamda muhafazakârlık özü itibariyle, Fransız Devrimi'ni yaratan, onun düşünsel arka planını oluşturan aydınlanma ve moderniteye karşı bir tepkidir. Toplumu radikal bir biçimde değiştirmenin, geri dönüşü imkânsız etkiler yaratacağını ve yıkımlara yol açacağını ileri sürerek kendini var eden (ve kuran) bir akımdır.

Kavramsal isimlendirmeden de anlaşılacağı üzere muhafa-zakârlık, "muhafaza etmek" yani "korumak" kökünden gelir. Eski düzenin kurumlarının yeni düzende de var olması gerektiğini ve bu kurumların zaman içinde kendiliğinden

dönüşüme uğrayacağı görüşünü savunur. Bu yanıyla, son çözümlemede bir burjuva akım olan muhafazakârlık, tarihin akışına, toplumlara ve siyasal düzene devrimci müdahalelere karşı çıkar. Onun yerine evrimci bir değişimden yana olduğunu ilan eder.

"19. yüzyıl boyunca devrimci hareketin bünyesinde sapla samanı birbirinden ayırmaya, yani liberal düşünce ile Jakoben düşünce arasında ayrım yapmaya çalışan liberallerden farklı olarak muhafazakârlar Fransız Devrimi'ni bütün olarak mahkûm ederler. Bu genel mahkûm ediş, 1790'dan itibaren Edmund Burke tarafından ünlü 'Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler'de ortaya konmuş ve takipçileri tarafından yeniden ele alınıp onaylanmıştır. Fransız Devrimi, geçmiş tarihin başka hiçbir örneğini sunmadığı garip bir olgudur, (...) bir bütün olarak kötüdür." (Philippe Beneton, *Muhafazakârlık*, 1988, çev. Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, 2. baskı,

2011, İstanbul, s. 15)

Evet, muhafazakârlara göre sadece Fransız Devrimi değil, bir bütün olarak devrimler kötüdür. Burjuva yenilikçi liberallerden de bu konuda başlangıçta kesin olarak ayrılıyorlardı. Ancak sınıf mücadeleleri ve solun yükselişi bu iki akımı buluşturdu.

Yaklaşık 200 yıldır siyasal yaşamın içinde olan muhafazakâr hareket, önemli bazı teorisyenleri olsa da kendi düşünsel çizgisini belli bir bütünlük içinde ortaya koyamamıştır. İdeolojik bir iç tutarlılığı yoktur. Kökleri Aristoteles'e kadar uzatılmaya çalışılsa bile, gerçek anlamda temelleri 18. yüzyıl sonlarında atılan muhafazakârlık, kendisinin ideolojik bir akım olarak tanımlanmasına karşı çıktığı gibi, bütün diğer ideolojilere karşı da tavır alır. Bu durum, "muhafazakâr siyasetin, yapıldığı topraklara göre farklılaşan" zengin bir karaktere sahip olduğu şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu açıklama

saçmadır. Çünkü bütün ideolojik yaklaşımlar farklı topraklara ve toplumlara göre, farklı siyasal açılımlar gerektirebilir. Hatta aynı topraklarda bile farklı gelişim seyirleri izleyebilir.

Klasik muhafazakârlık, eski toplumsal kurumlara karşı yürütülen burjuva liberal ve devrimci müdahaleler ile her türden politik radikalizm karşısında, aydınlanma ve modernleşmeye kuşkuyla bakan tutucu taşranın politik savunucusu olmuştur. Dolayısıyla, muhafazakârlık aynı zamanda değişimin kaçınılmazlığı karşısında duyulan bir çaresizlik halidir. Başka bir açıdan bakıldığında, değişimin kaçınılmazlığını görmek ve fakat onun hızına ve kapsamına itiraz etmektir. Bu anlamda muhafazakârlığı, devrimci ve radikal değişime ya da sadece değişime yöneltiği itiraz yoluyla değişimin kendisini denetim altına alma çabası olarak da tanımlamak mümkündür. Eğer değişim kaçınılmaz ise, muhafazakârlık bu değişimin denetlenmesi

ve kontrol altına alınmasından yanadır.

Muhafazakârlık Aydınlanma felsefesine ve akla karşıdır. Bu yanıyla muhafazakârlar hiçbir zaman tarihi ve toplumları değiştiremezler. Onlar sadece değişim ve ilerlemenin arkasından giderler. Muhafazakârlık konusunda –orijinal ve parlak olmasa da– ender akademik çalışmalardan birini gerçekleştiren ve bu akıma sempatiyle bakan Bekir Berat Özipek, şunları yazıyor:

“Muhafazakârlığın ortaya çıkışı bakımından Fransız Devrimi ne ölçüde önemli bir siyasal kopuşu ifade ediyorsa, Aydınlanma da o ölçüde önemli bir felsefi kopuşu ifade etmektedir.

(...) Bu nedenle muhafazakâr düşünce geleneği içinde değerlendirilebilecek her temel metin ve muhafazakâr teorinin inşasında belirleyici olabilmiş her düşünür, Fransız Devrimi’nin teröründen önce, onun ürettiğine inandıkları Aydınlanma ile felsefi bir hesaplaşmaya girişmişlerdir. (...)

Muhafazakârlık açısından Aydınlanmayı bu denli önemli kılan ve Aydınlanmanın odağında yer alan temel değer ise, akıl, daha doğrusu Aydınlanma aklıdır. Muhafazakârlık, siyasal ideolojisinin felsefi omurgasını inşa ederken, topluma ve siyasete ilişkin temel tezlerini, işte bu Aydınlanma aklından farklı ve ona karşıt olan bir akıl anlayışına dayandırmıştır.” (Bekir Berat Özipek, *Muhafazakârlık / Akıl Toplum Siyaset*, Liberte Yayınları, Ankara, Ocak 2004, s. 15-17)

Özipek’in tutumu tipiktir; bu yaklaşım muhafazakâr literatürün adeta bir klişesi haline gelmiştir. Burada sözü edilen ve karşı çıkılan “Aydınlanma aklı” gerçekte insanlığa ortaçağdan çıkışı sağlayan akıldır. Diğer bir ifadeyle özgür akıldır. Kutsal metinlerden bağımsızlaşan, teolojik literatür yerine bilimi temel alan ve yükselten, kendi kaderine ve insanlığın geleceğine el koyan akıldır bu. Modern çağı açan, gezegenin tarihindeki en görkemli insanlık eylemi ve

atılımıdır.

Muhafazakâr yazıcıların Aydınlanma'nın karşısına koydukları "akıl" ise, son çözümlemede teolojik literatürün, kutsal metinlerin içinde hareket eden, sınırlandırılmış ve dogmalar tarafından teslim alınmış bir akıldır. Dünyevi işlerde, insan hayatında, toplumsal ve siyasal olaylarda, aklı değil nakli (kutsal sözü/vahyi) esas alma tutumudur. İnsan ve toplum hayatını değiştiren her önemli bilimsel gelişme ve devrim karşısında direnme eğilimidir. Tutuculuktur.

Zaten, Özipek'in dilinde devrim de bir "terör" eyleminden başka bir şey değildir. Çünkü bir muhafazakâr hiçbir zaman devrimi anlayamayacaktır. Bu nedenle tarihte değişim ve ilerlemenin öncüleri de muhafazakârlar değil, devrimciler oluyor.

Fransa'da Rennes Üniversitesi'nde muhafazakârlık ve liberal demokrasi dersleri veren, bu alanda önemli eserler yayımlayan Prof. Philippe Beneton,

muhafazakârlığın özü itibariyle karşıdevrimci bir karaktere sahip olduğunu teslim ediyor. Prof. Beneton, bu bağlamda muhafazakârların modernleşmeye ve Aydınlanma aklına (ve genel olarak akılcılığa) yönelik epistemolojik eleştirisini ise şöyle özetliyor:

“Adil akıl bireye dışsaldır. İnsan sınırlıdır, ancak somut ve özel şeylere yatkındır. Modern aklın kendini beğenmişliği anlamsız bir gururun dışavurumundan başka bir şey değildir. Bilgelik alçakgönüllülüğü, yüce iradeye ve/veya geçmiş yüzyıllarda birikenlere boyun eğmeyi öğretir. ‘Birey şaşkındır, fakat tür bilgedir’ (Burke).” (Philippe Beneton, a.g.e., s. 48)

Günümüzde muhafazakârlar, Aydınlanma aklını ve Fransız Devrimi’ni eleştirmek için, sadece dayandıkları felsefi tezleri kabul ettirme çabasıyla kendilerini sınırlandırmıyor. Çünkü bu alanda ağır yenilgilere uğradılar. Bu nedenle

muhafazakâr akımı günümüze taşıyan kimi temsilciler, daha çok ampirik gerekçelerden hareket ediyor. Örneğin Fransız Devrimi'ni bütünüyle reddetmek yerine, "olumsuzluk" diye değerlendirdikleri kimi sonuçlarından yola çıkarak tezlerini savunuyorlar. Feslefi ve tarihselci bir tartışmaya girmek yerine, Fransız Devrimi'nin en saf ve ilkelerine en bağlı kanadını oluşturan Jakobenlere ve Jakoben tavra, yani devrimciliğe saldırıyorlar.

Türkiye'de gerici tarihsel bloku oluşturan muhafazakâr-ların, İslamcıların ve liberallerin tutumu da farklı değildir. Bu koalisyonu oluşturan güçler, Cumhuriyet devrimine ve aydınlanma hareketine saldırırken, gerçekte devrim fikrine karşı savaşırlar. Bu kesimleri buluşturan ortak zemini, "yeni gericilik" ya da "yeni muhafazakârlık" olarak tanımlamak mümkündür.

1.1.B- Değişim ve moderniteye direniş

Liberalizm, muhafazakârlık ve Marksizm olmak üzere 19. yüzyılda üç "dünya-sistemik" ideolojinin geliştirildiğini söyleyen Immanuel Wallerstein, bu üç akımın hem modernitenin ürünü hem de modernizmle sınırlı olduğunu iddia ediyor. Bu yanıyla toptancı ve post-modern (buna "bilim dışı" da diyebiliriz) bir değerlendirme yapan Wallerstein, diğer taraftan yukarıda değinilen "değişimin denetlenmesi" olgusunu ise isabetle saptıyor:

"Değişimin normalliğinin bu yeni kabulünün, muhafaza-kâr bir eğilime sahip olanlar açısından acil ikilemleri gündeme getirdiği açıktır. Edmund Burke ve Joseph de Maistre bunu açıkça ve hemen gördüler. Mümkün olan en yavaş değişim temposunu sağlamak için entelektüel bir argüman oluşturmaya ihtiyaçları olduğunu fark ettiler. Ancak daha önemlisi, bazı

değişimlerin diğerlerine göre daha ciddi olduğunu kavradılar. Bu durumda önceliği, bütün aceleci reformcular ve devrimciler için bir fren işlevi görebilecek yapıların muhafaza edilmesine verdiler.” (Immanuel Wallerstein, *Sosyal Bilimleri Düşünmeme*k, çev. Taylan Doğan, Avesta Yayınları, İstanbul, 1999, s. 27-28)

Bu anlamda muhafazakârlık, her şeyden önce modern çağın bir duyuş ve düşünüş biçimi, Aydınlanma sonrasının bir siyasal ve ideolojik akımı, daha çok da tavrıdır. Dolayısıyla onun kaynaklarını, modernleşmenin ilk evrelerinde ortaya çıkan ve Fransız Devrimi’ne karşı gelişen, bir önceki dönemin hâkim fikir ve kurumlarından güç alan Restorasyon hareketinde görmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Muhafazakârlık, kapitalist modernleşme süreci karşısında, bu sürecin çözdüğü siyasal, toplumsal ve kültürel yapıların (kurumların, sınıfların, ideolojilerin) gösterdikleri tepkiye dayanır.

Temel kaygısı ve talebi, bu kurumların toplumsal yaşamdaki yerleri ve etkilerinin sürdürülmesidir.

Bu yanıyla siyasal ve kültürel tepki hareketi şeklinde gelişen muhafazakârlığı, bir fikir akımı ve ideoloji olarak tanımlamanın doğru olmayacağını belirten Aşkın Samuray Bayraktaroğlu, şu görüşleri ileri sürüyor:

"Muhafazakârlık, dünyanın en köklü ve halen de en dinamik sosyopolitik tavırlarından biri. Neden ideoloji veya fikir hareketi değil de, tavır? Çünkü temel anlamı itibariyle; hem değişimlerin etkilerine karşı ortaya çıkan ideolojiler üstü 'defansif' tepkiyi, hem de çağın ardı arkası kesilmeyen 'kalk gidelim' çağrılarına karşı serinkanlı bir duruşu özetliyor. Ancak bir duruş içermesi, muhafazakârlığı kesinlikle durağan kılmıyor. Bilakis, Batı'da muhafazakârlık diğer tüm sosyal ve siyasal akımlardan daha hareketli. Batılı şahinler, küresel ve yerel koşulların günaşırı değişen

ve çeşitlenen baskılarına karşı, sürekli farklı savunma versiyonları geliştiriyor. Hatta, ABD patentli ‘yeni muhafazakârlık’ bugüne kadar bilinen tüm savunmacı ve korumacı akımlardan çok daha girişken ve saldırgan bir tavır olarak çağımıza damgasını vuruyor.” (A. Samuray Bayraktaroğlu, *Yeni Muhafazakâr Türkiye*, Arkaplan Yayınları, İstanbul, 2006, s. 53)

Bayraktaroğlu, “saldırganlık” anlamındaki “girişkenlik” ile devrimci değişimi, hatta sadece değişimi ve hareketi bile birbirine karıştırıyor. Muhafazakârlığın “yerinde oturmak” şeklinde anlaşıldığını sanıyor. Bu anlayış yarı aydın ve ortalama muhafazakârlarda hayli yaygındır. Bayraktaroğlu’nun gerçekte “önemsiz” çalışması, yalnız bu yanıyla tipik bir örnek sunuyor.

Çünkü sözü edilen bu muhafazakâr girişkenlik, değişime karşı bir saldırganlık olduğu için bu yorum daha da anlamsız ve saçma hale geliyor. Bu bağlamda

değerlendirildiğinde aktüel muhafazakârlık ve yeni muhafazakârlık değişimin değil, saldırgan bir gericiliğin, aktif bir tutucu siyasal tavrın adı oluyor.

Muhafazakârlığın bir akım ya da ideoloji olmaktan çok bir “tavır” olduğu yönündeki saptama ise doğru. Ancak, bir tepki ve koruma/savunma hareketi olarak gelişen muhafazakârlığın durağan ve edilgen olduğunu sanmak yanlış. Bu kanı olgularla çelişmektedir. Amerikan yeni muhafazakârlığının, klasik muhafazakârlıkla karşılaştırıldığında daha dinamik, müdahaleci ve saldırgan olduğu ortada. Fakat, klasik İngiliz muhafazakârlarının, “üzerinde güneş batmayan” küresel bir sömürgeler imparatorluğu kurduklarını da unutmamak gerekli. Bu nedenle muhafazakârlık, ne kültürel bakımdan ne de siyasal düzeyde bir içe kapanma ve savunmada kalma halidir.

Muhafazakârlığı iki dönem halinde ele almakta yarar vardır. Çünkü, 18. yüzyıl

muhafazakârlığı ile 19 ve 20. yüzyılın muhafazakârlığı arasında önemli farklar bulunmaktadır. Birinci dönemin muhafazakârlığı esas olarak karşı devrimcidir ve görece kısa bir dönemi kapsar.

Özü itibariyle Fransız Devrimi ve –başka toplumlarda gelişen– bütün burjuva devrimlerine karşı gerici ve gelenekçi bir tepkidir. Feodal bir karaktere sahip reaksiyoner bir harekettir. Kendisini, Restorasyon hareketiyle (krallığın, kral otoritesinin ya da monarşinin geri getirilmesi girişimi) politik ve toplumsal planda eylemli olarak dışa vurmuştur. Bu yanıyla “ön” ya da “erken” muhafazakârlık da diyebileceğimiz söz konusu hareket, yeni olanın mutlak reddine dayanır. Günümüze kadar gelen ikinci dönemin tavrına (muhafazakârlığına) ise “modern muhafazakârlık” diyebiliriz.

1.2- “Modern” muhafazakârlık

Restorasyon hamlesinin kısa dönemli ve geçici başarılarından –ki Fransa’da devrimci burjuva iktidarlar iki kez yıkılarak kısa süreli de olsa aristokrasi iktidarı ele geçirmiştir– sonra kralcıların yenilgiye uğramasıyla muhafazakârlığın karakterinde de bir dönüşüm yaşanmıştır. Dolayısıyla modern muhafazakârlık, gerek kavramsal düzeyde, gerekse siyasal ve felsefi planda salt eski olana özlem ve reaksiyonerlik ile yeni olan her şeye reddiye yaklaşımıyla açıklanamaz.

Bu anlamda muhafazakârlık, “eski ve yerleşik olanın, geleneksel ve kutsalın modern koşullarda sürekliliğini sağlamaya çalışmanın” belirlediği siyasal ve kültürel akımın/hareketin adıdır. Bu yanıyla ikinci dönem muhafazakârlığı, karşıdevrimci, gerici ve Restorasyoncu birinci dönemin akımından ayrılır. Daha doğrusu dönüşerek ön muhafazakârlıktan farklılaşır. Onu var

eden ve günümüze taşıyan da bu dönüşüm ve farklılaşmadır.

“Onu (muhafazakârlığı -m.y.), modernleşmenin ilk evrelerindeki toplumlarda ortaya çıkan Restorasyon hareketlerinden ve çoğunlukla zanaatkâr zümrelerinin kısa ömürlü gelenekçiliğinden ayırt eden, paradoksal görünümlü bu özelliğidir. Muhafazakârlık, kapitalist modernleşme süreci karşısında, bu sürecin çözdüğü siyasal, toplumsal ve kültürel yapıların, belki daha doğrusu o yapılara yüklenen anlam ve değerlerin sürekliliği adına gösterilen tepkiye dayanır. Fakat bu tepki, modern muhafazakârlığın ön evresi sayabileceğimiz feodal-zümresel gelenekçilikteki ve Restorasyoncu rövanşizmdeki gibi ‘yeni olanın’ mutlak reddiyesiyle, yahut salt tepkisellikle / reaksiyonerlikle tanımlanamaz.” (Tanıl Bora, *Türk Sağının Üç Hali / Milliyetçilik Muhafazakârlık İslamcılık*, Birikim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1999, s. 53-

54)

Dolayısıyla, modern muhafazakârlığa, “rasyonelleşmiş gelenekçilik” ya da “akılcı tutuculuk” da denilebilir. Aydınlanmanın dönüştürdüğü ve modernizmin terbiye ettiği bir gelenekselciliktir bu. Deyim uygunsa, aydınlanmış bir tutuculuktur! Bu anlamda günümüzde modern muhafazakârlık, bütünüyle aydınlanmaya değil, onun radikalizmine ve “aşırılıklarına” karşıdır. Bu nedenle dincilik ve köktencilikten ayrılan modern muhafazakârlık, aydınlanma ve modernizmin tam olarak zıddı ve bütünsel bir inkârı değil, onun içinde tutucu ve geriye çekici rol oynayan sağcı bir akımdır. Bütünlüklü bir ideolojik yapısı olmadığı için bu ikili karakteri sorun da yaratmaz.

Bu anlamda muhafazakârlık, zaman içinde devrimci ve/veya ilerici niteliğini kaybeden ve tutuculaşan burjuvazinin ideolojisi ya da siyasal tavırlarından biri haline gelmiştir.

Feodalizme karşı mücadelede devrimci

bir rol oynayan burjuvazi, kendi düzeninin oturmasından sonra sistemi (sınıfsal egemenliğini) koruma refleksiyle tutuculaşır. Hatta, burjuva devrimlerinin "eşitlik" gibi soyut ilkelerini mantıki ve somut sonuçlarına ulaştırmak isteyen Jakoben hareketler karşısında eski kurumlara sarılmaya başlar. Bu tehlike karşısında burjuvazinin bir kanadı, tutucu taşrayla birleşir ve kısa süre önce siyasal ve toplumsal egemenliğine son verdiği feodal sınıflarla yeniden bağ kurar. Sonuçta, iktidara gelerek siyasal egemenliğini tesis eden, iktisadi düzenini sağlamlaştıran burjuvazi, –erken ya da geç– devrimci niteliğini yitirir. Ve bu sınıfın önemlice bir kesimi kültürel ve politik planda muhafazakârlaşır. Geç kalan burjuva devrimlerinde ise bu sınıfın tutuculaşması çok daha hızlı gerçekleşir. Hatta bu gericileşme devrim süreci tamamlanmadan, devrim devam ederken başlayabilir.

Toparlamak gerekirse; burjuva

devrimlerinin başarıya ulaşmasıyla birlikte muhafazakârlık, toplumu daha ileriye taşımaya çalışan güçler karşısında hızla egemen sınıfların tutucu ana akımlarından ve gelenekçi siyasal pozisyonlarından biri haline geldi. Bu yanıyla 19 ve 20. yüzyıl, burjuvazinin sadece devrimciliğini değil –ki bu durum esas olarak bir önceki yüzyılın olgusudur– önce Batı'da sonra da bütün dünyada ilericiliğini de yitirdiği bir dönem oldu.

Muhafazakârlığın tutuculuğu, gelenekçiliği ve kutsalı muhafaza etmeye çalışan yanı, onunla dinci ve milliyetçi akımlar arasında üst üste düşen ortak bir alan, bir buluşma zemini de oluşturur. Aralarındaki ayrım geçişken bir sınır çizgisine sahiptir. Durum böyle olunca, muhafazakârlık diğer sağcı akımlardan, örneğin burjuva liberalizminden ayrılır. Liberalizm evrensel ve görece yenilikçi, gelenekçilik ise yerel ve tutucudur. Muhafazakâr burjuvazi bütün toplumsal ve

siyasal serüvenini, işte bu evrensellik ve yerellik, eski ile yeni olan arasındaki gerilim alanında yaşar, bu alanda salınır.

Denilebilir ki, muhafazakârlık, aydınlanmanın kazanımı olan akılcılığı (rasyoneliteyi) ve modernitenin ürünü olan kavram ve araçları devralır. Fakat onları büyük ölçüde geçmişi bugün içinde ihya etmek için kullanır. Tarihe karışmış bir dönemin ve sınıfın, düşünsel planda belli bir aydın kesimi tarafından yüceltilerek bugüne taşınmasıdır. Ancak muhafazakârlık, kapitalist modernleşme süreçleriyle iç içe geçmiş, bu tarihsel akış ve “hayatın zorlamasıyla” birlikte sürekli olarak yenilenmiştir. Aktüel (modern) muhafazakârlık, sanıldığı gibi bugünü ve “hayatın gerçeklerini” bütünüyle reddetmez. Modern muhafazakârlık pragmatisttir ve bu yanıyla –yine sanılanın aksine– geçmişi ihya etmek anlamında reaksiyonerlikten ayrılır.

“Muhafazakâr zihniyet, geçmişi ve

geleneklerin ihtişamını vurgulayan reaksiyoner nostaljiden hoşlansalar; hatta kendilerini tutamayıp bu nostaljik tezleri zaman zaman sahiplenseler bile, geçmişe ve geleneklere dönük duyarlılıklarının kendilerini reaksiyonerlerle aynı düzlemde göstermesinden endişe ederler. Üstelik muhafazakârlar geleneklere karşı reaksiyonerler kadar hassas değildir. Onlar, sol karşısındaki tedbirci ve pragmatik mevzilerinin gereği olarak ütopyacı entelektüel mirası reddetmekte sıkıntıya düşmezler. Koşullara uymayan gelenekler pekâlâ değiştirilebilir. Hatta eğer gelenekler, zamanında değiştirilmezse toplumun devamlılığına dönük telafisi zor zararlar doğabilecektir.” (Süleyman Seyfi Öğün, *Türk Politik Kültürü*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2000, s. 321)

Ancak din, muhafazakârlık içinde önemli bir yer tutar. Bu akımın ve tavrın köşe taşlarından birini oluşturur. Muhafazakârlar dini, toplumu birleştirici bir

istikrar ve otorite aracı olarak vazgeçilmez sayar. Fakat, klasik dinci hareketlerden ayrımla Hıristiyanlığı ya da İslam'ı görece modern bir yoruma tabi tutar ve dünyevileştirmeye çalışır. Dini, kapitalizmin gelişiminin önünde bir engel olmaktan çıkarır ve hatta onu kapitalizmin gelişimi için bir güce dönüştürmek ister.

Muhafazakâr yazıcı ve araştırmacılar, toplumun büyük bölümünün Müslüman olduğu Türkiye'de de, klasik dinci hareketlerden farklı olarak, dinin kapitalist düzene katkıda bulunacak işlevsel bir rol oynayabileceğinin farkındadırlar. Dinin bu özelliğini göremediklerini iddia ettikleri laik akademisyen ve solcu aydınlara bu nedenle tepki gösterirler.

“Kısaca din, ‘sosyolojik’ bir perspektiften gerektiği (hak ettiği) ağırlıkta ele alınmamış, Türkiye'de geçerli/hâkim entelektüel ve akademik gelenek içerisinde yer alanlar, uzun süre din konusunu bilimsel-analitik incelemeye tabi tutmaktan

kaçınmışlardır.

Din modern dünyada/akıl çağında, geçmişten bir kalıntı olarak görülmüş, bunun sonucu olarak da güncel/dünyevi zeminde ilgi dışı bir konu haline getirilmiştir. Türkiye'de dinsel tutum ve davranış kalıpları, onları biçimleyen değerler sistemi, dinsel inanç merkezinde oluşan toplumsal örgütlenmeler; cemaatler, tarikatlar vb. üzerine sosyal bilimsel yaklaşımla çalışmak, bir uçta kaçınılan/sakınılan, öbür uçta ise bilgi edinilmesine gerek görülmeyen bir konu olmuştur." (Üzeyir Tekin, "Dünden Bugüne Sosyolojik Açıdan Cemaat ve Cemiyet Kavramları", *Muhafazakâr Düşünce* Dergisi, 2. sayı, Ankara, Güz 2004, s. 114)

Muhafazakârlar, dinin kapitalizmle ve liberal politikalarla nasıl uzlaşabileceğini tarihsel örnekler üzerinden göstermeye çalışarak, bu alandaki "katı laiklik tutumu" diye ifade ettikleri anlayış ve uygulamayı sıklıkla eleştirdiler. Böylece hem toplumun

hem de sistemin daha muhafazakâr bir karakter kazanması için önemli bir alan açtılar. Bu alan onlara, Türkiye'de olduğu gibi kendi geç devriminin sonuçlarından korkan burjuva sınıfıyla buluşma imkânı sağladı.

Modernitenin kazanımlarını reddetmeyen, tam tersine bunları "önemli" sayan ilahiyatçı Doç. Dr. Mehmet Ali Kirman, konu hakkında şunları yazıyor:

"Türk toplumu yaklaşık iki asrı aşkın bir süreden beri büyük bir değişim süreci yaşamaktadır. Modernleşme olarak bilinen bu süreçte çeşitli aşamalardan geçilmiş ve önemli kazanımlar elde edilmiştir. Bu bağlamda 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti ulus-devlet formunda kurulmuş ve sekülerleşme ve modernleşme yönünde radikal bir dizi kararlar uygulama imkânı bulmuştur. Dini gruplar, özellikle Nakşi tarikatlar, değişime karşı uyum gösterebilme açısından oldukça esnek bir yapıya sahip olmakla birlikte, söz konusu

değişim sürecinde reaksiyoner bir tutum sergilemişlerdir.

1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren dini gruplar ve dini faaliyetler üzerindeki devlet kontrolünün gevşemesi ve laiklik algısının esnetilmesiyle birlikte dini sembollerin ve kavramların kullanılması ve dini pratiklerin yerine getirilmesine olan ilginin artışına şahit olunmuştur. Bütün bu gelişmeler dini grupların ve cemaatlerin kamusal alanda daha fazla görünür olmasına yol açmıştır.

1980'li yıllardan itibaren ekonomik ve siyasi alanda yaşanan liberalleşme politikalarının dini alana da etkide bulunmasıyla birlikte dini gruplar ve cemaatler, esas itibariyle sufi çizgilerini muhafaza etmekle birlikte, yaşanan değişime ayak uydurabilmek adına ideolojik, yapısal ve fonksiyonel bir değişim içine girmişler ve bu çerçevede dini-mistik fonksiyonlardan ziyade sosyal ve kültürel fonksiyonlarını öne çıkarmaya

başlamışlardır.” (Doç. Dr. Mehmet Ali Kirman, “Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Yeni Dini Cemaatler”, *Muhafazakâr Düşünce* dergisi, 2. sayı, Ankara, Güz 2004, s. 61-62)

Diğer taraftan Anglosakson (özellikle İngiliz ve Amerikan) muhafazakârlığı dinin kapitalizmle uyumu konusunda tipik bir örnektir. Dolayısıyla muhafazakârlık, katı bir dindarlıktan çok, bir otorite aracı olarak dinin işlevselliğine, toplumu belli bir vasatta birleştiriciliğine, gündelik hayatın ve kapitalist iktisadın ritmini bozmayan ritüellerine vurgu yapar. Muhafazakârlık, dini yeniden biçimlendirerek eski olanla da arasına belli bir mesafe koymaya çalışır. Ancak bu bir paradokstur ve ortaya bir açmaz, daha doğrusu sürekli birbiriyle çelişen ikili bir yapı çıkarır.

“Muhafazakârların daha derinde istediği dinsel bir eylemsizlik halidir. Ama bunun için vakit artık hayli geçtir. Görüntülerin sürekli olarak birbiri üzerine bindirmede

bulunduğu bir dünyada, muhafazakârların bunalımı daha berrak olarak anlaşılabilir. Onların bütün istediği basit bir nature mort'tur. Ama ona asla kavuşamazlar. Bu açıdan bir praxis olarak muhafazakârlığın durumu paradoks yüklü; çoğu kez de trajiktir." (Süleyman Seyfi Öğün, a.g.e., s. 320)

Muhafazakârlık, oturmuş burjuva devlet ve toplum düzeninin gelenekten ve yerel olandan alınan güçle savunulması anlamına da geldiği için, yeni kutsallar yaratır. Bu durumda "devlet" ve "millet" gibi olgu ve kavramlar muhafazakârlığın yeni kutsallarını oluşturur. Muhafaza etme refleksi, onu "otorite" yüceltimine götürür. Muhafazakârlığın bu yanı, aynı zamanda onun milliyetçiliğe açılan kapısıdır.

1.3- Soğuk savaş muhafazakârlığı

20. yüzyılın başında, Birinci Dünya

Savaşı nedeniyle insanlığın yaşadığı yıkımın faturası, muhafazakârlar tarafından liberalizme ve rasyonalizme çıkarıldı. Modernizme yönelik muhafazakâr eleştiri şiddetlendi. Savaş sonrası altüst olan geleneksel toplumsal ilişkileri ve dağılan kurumları onarmakta ve istikrar sağlamakta zorlanan liberal burjuvazi bu eleştiri karşısında geriledi. Geleneğin, kurumların, ailenin, din bağının, devletin ve milletin sözcülüğünü üstlenen muhafazakâr hareket, otorite tesis etme yeteneğini kaybeden liberalizm karşısında güç kazandı. Çünkü, eskisi ve yenisiyle muhafazakârlık, yukarıda da değinildiği gibi, bütünsel bir felsefi ve teorik yapıya sahip olmaktan çok, siyasal bir tavır ve toplum öğretisidir.

"(...) Bu öğretinin (muhafazakârlık) birliği kendi içinde değil, eleştirdiği şeydedir –yani liberal sistemlerin bunalım fenomeni ve burjuva değer sisteminde gerçekleştiği iddia edilen otorite çözülüşü. Onu karakterize eden eklektizm ve tek tek

eleştiri nesnelerinin ayrıklığı üzerinde, Yeni (Modern -y.n.) muhafazakârlığın, daha önce hiç kimsenin sahip olmadığı düşünsel bilgiler anlamında *yeni* olmadığı gösterilebilir. Yeni (Modern) muhafazakârlık bir tepki (reaksiyon) oluşumudur. (...) Yeni (Modern) muhafazakârlık, neoliberal ekonomi-politikten sosyobiyoloji ve insan genetiğinden, pozitivist marksizm eleştirisinden, muhafazakâr kültür eleştirisinden ve demokrasi hakkındaki elitist teoriden gelen savları, tehdit altında olduğunu hissettiği Batılı toplumların 'liberal' akılcılığının siyasi savunması için seferber eder." (Helmut Dubiel, *Yeni Muhafazakârlık Nedir?*, çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 13)

Birinci Savaş'ın Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla sonuçlanması ve sosyalist devrim rüzgârının bütün Batı Avrupa'nın üzerinde dolaşması nedeniyle, Avrupa muhafazakârlığı giderek daha güçlü bir

pozisyon elde ediyordu. Muhafazakârlık ile milliyetçilik, faşizm ve dincilik arasındaki geçişken ara alan, devrim tehdidinin yarattığı panik nedeniyle büyük bir yoğunlaşmaya uğradı. Ve bu dalga, Almanya, İtalya ve İspanya (Portekiz'de dahil edilebilir) gibi ülkelerde milliyetçiliği besleyerek faşist rejimlere yol açtı. Muhafazakârlar, faşizmle çatışmadıkları gibi, kolaylıkla onun güç kaynaklarından birine dönüştüler.

Ancak, bu dalga yeni bir yıkımı, İkinci Dünya Savaşı'nı hazırlıyordu. Bu kez yıkımın etkileri daha yaygın ve derindi. İnsanlığın bütün değerleri; kurumları ve gelenekleri, kutsalları da içerecek şekilde ağır bir yara almıştı. Sosyalizm, Avrupa'nın yarısını kapsamış ve savaş sonrasındaki yeni devrimlerle (Çin gibi) bir dünya sistemi olma yoluna girmişti. Bu yıkımın sorumlusu faşizm olarak görülüyordu. Ama, ilk çözümlemede bu böyleydi; milliyetçilik ve muhafazakârlık da bu

yıkımdan payına düşeni alıyordu.

Muhafazakârlığa düşen bu pay, onun İkinci Savaş sonrasındaki geriye çekilişinin de önemli nedenleri arasında sayılmalıdır. Dolayısıyla, muhafazakârlığın başarısızlığı savaş sonrasında liberalizmin Batı'da yeniden yükselişine yol açtı. Üstelik liberalizm, kıta Avrupası'nda demokrasi, çoğulculuk, insan hakları gibi kavramlar üzerinden geliştirdiği söylemle sosyalizme karşı daha etkili bir mücadele yürütebileceğini düşünüyordu. Öyle de oldu. Bu dönemde Batı muhafazakârlığı, sistemle barışık ve uyumlu bir rota izledi. Liberal tonu arttı.

Diğer taraftan aynı Batı, Üçüncü Dünya ülkelerinde sosyalizme karşı muhafazakâr, gerici ve faşist hareketleri ya destekledi ya da bu nitelikteki rejimleri ve darbeleri doğrudan kendisi örgütledi. Bu ikiyüzlü politika, soğuk savaş döneminin son evresine kadar devam etti. Dolayısıyla, "Üçüncü Dünya" muhafazakârlığı gericilik

ve faşizmle iç içe gelişen bir karşıdevrim gücü haline dönüştü.

Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki küresel mücadelenin hem son etabını hem de doruğunu oluşturan 20. yüzyıl sonlarına doğru (1980'ler) Batı'da muhafazakârlığın yeniden yükselişe geçtiğine ve dünyanın birçok ülkesinde iktidara gelmeye başladığına tanık olduk. Bu yükseliş ABD'de Ronald Reagan, İngiltere'de Margaret Thatcher, Almanya'da Helmut Kohl'un isimlerinde simgeleşti. Bu yıllar (1980 dönemeci), kapitalizmin orta derecede gelişmiş olduğu ülkelerde ise faşist nitelikli askeri darbeler dönemidir. Ronald Reagan'la birlikte, elinizdeki kitabın asıl konusunu oluşturan yeni muhafazakârlar da ilk kez doğrudan iktidara geleceklerdi.

1.4- Eklektik yapı olarak muhafazakârlık

Denilebilir ki, gerek dine araçsal yaklaşımı gerekse aydınlanma ve modernitenin etkilerini üzerinde taşıması gibi nedenlerle muhafazakârlık, milliyetçiliğe daha yakın ve onunla iç içe geçme yeteneğine sahip bir akımdır. Bu eklektik karakteri nedeniyle, muhafazakârlık kimi kırılma dönemlerinde ya bu iki uçtan (dincilik ve milliyetçilik) birine doğru evrilir ya da bazı tarihsel kesitlerde olduğu gibi bu iki uç arasında bölünür. Ama her halükârda muhafazakârlık bu iki eğilimi, dinciliği ve milliyetçiliği birer eğilim olarak içinde taşır.

Bütün ideolojilere karşı çıkan ve kendisini de bir ideoloji olarak tanımlamaktan şiddetle kaçınan muhafazakâr düşünce ve hareket, bütünlüklü bir siyasal programa dayanmaz. O daha çok, hayat karşısında bir tavra; siyasette, toplumda, edebiyatta, sanatta, modada vb. ilerici, devrimci, hatta liberal akım ve hareketler karşısında tutucu bir

seziş, kavrayış ve duruşa sahiptir. Sınıf kavgasının şiddetine ve seyrine göre, bazen liberalizmle, bazen de gerici, milliyetçi ve faşist hareketlerle buluşabilir. Pragmatist ve oportünisttir.

Muhafazakârlık yeni bir tarihsel kopuşu ve toplumsal ileri sıçramayı kaldıramaz. Bu risk –eğer varsa– onu daha da gericileştirir. İstikrar ise onu liberalizme yakınlaştırır. Bu bağlamda, muhafazakârlığın özgün bir iktisadi programı da yoktur. Politik bakımdan aşırı tutucu olabildiği bir aşamada, iktisadi olarak ültraliberal bir çizgi izleyebilir. Kültürel düzeyde zaman zaman gericiliğe savrulabilen muhafazakârlık, ekonomik ve teknolojik düzeyde ise yenilikçi olabilir.

Bu eklektik yapı muhafazakârlığın temel özelliklerinden biridir. O nedenle, "teknolojik aklı" devralan muhafazakârlığın modernite eleştirisi de esas olarak kültür ve siyaset düzeyiyle sınırlıdır. Bu tutuma Türkiye'den Celal Bayar ve Adnan

Menderes'in Demokrat Parti'sinin, Süleyman Demirel'in Adalet Partisi'nin ve Turgut Özal'ın Anavatan Partisi'nin izlediği çizgiyi örnek verebiliriz.

"(...) Muhafazakârlık, içerisinde kültürel temel tasavvurların, sosyal-felsefi insan imgelerinin, sosyal-bilimsel teori metinlerinin ve ampirik tariflerin yoğunlaştırılarak siyasi savlar haline getirildiği, bu türden (daha önceki referans çerçevesi anlamında -y.n.) bir paradigmadır. Kelimenin dar anlamıyla bir *teori* değildir. Teori kavramı, kendi aralarında birbirlerinden türetilebilen merkezi varsayımlardan tümdengelimle elde edilmiş bir hipotezler yapısına mahsustur. Muhafazakârlığın böyle bir bilişsel merkezi, hipotezlerin türetilmesi için kuralları yok; daha ziyade siyasi sorunların çözümüne yönelik bir toplum öğretisidir." (Helmut Dubiel, a.g.e., s. 13)

Modern muhafazakâr hareketin önemli isimlerinden olan Friedrich Hayel ise,

siyaseti, köşe taşları liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm olmak üzere bir üçgene benzetir. Ancak, bu dizilimin 20. yüzyılda geçerliliğini yitirdiğini de ileri sürer. Siyaset, genel olarak bu ana akımlar arasında bazı geçişleri ve bir iç içeliği barındırsa da, özel olarak muhafazakârlığın bir değişim geçirerek ilerleme ve modernizmi içerdiğini ve siyasal eksenin buraya doğru kaydığını belirtir.

1.5- Yeni muhafazakârlık; bir ön değerlendirme

Bu kitabın konusu olan ve sonraki bölümlerde bütün yönleriyle ele alacağımız “yeni muhafazakârlık” esas olarak Amerika’da ortaya çıkan ve çizgileri soğuk savaş döneminin ikinci yarısında netleşmeye başlayan bir akımdır. Yeni muhafazakârlık sosyalist sistemin baskısı ve sınıf mücadeleleri sonucu Batılı ülkelerdeki

halkçı ve toplumcu kazanımlara karşı tepki olarak gelişen “reaksiyoner” bir burjuva tavrıdır. İktisadi bakımdan ültraliberal bir program ile ideolojik olarak muhafazakâr/gerici anlayışın eklektik bir siyasal ifadesidir.

Yeni muhafazakârlık, klasik muhafazakârların savunduğu görüşleri politik bir manevra olarak içerdi. Ancak daha çok, Soğuk Savaş döneminin denge siyasetleri olan “barış içinde bir arada yaşama” ve “detant” gibi girişimlere ve siyasetlere karşı çıkarak kendisini kurdu.

Yeni Muhafazakârlar, bu dönemde Sovyetler Birliği’ne tavizler verildiğini belirterek bu siyasetleri ve sosyal refah devleti anlayışını sert dille eleştirdiler. Onlara göre bu tavizler devam etseydi “Batı uygarlığı” bitecek, yani kapitalizmin sonu olacaktı. Çünkü kapitalizm, sosyalizmle girdiği rekabeti kaybetmek üzereydi. Dolayısıyla Batı kapsamlı bir karşı saldırı başlatmadığı takdirde sosyalizm karşısında

yenilecekti. Bu saptama büyük ölçüde doğruydu.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu akım, iki sistem arasında bir tür nihai hesaplaşmaya doğru giden –ki bu olgu sosyalistler tarafından zamanında gerçek anlamda tespit edilip gerekli önlemler alınamadı– ve bir kırılma noktası oluşturan 1980'li yıllardan itibaren etkin olmaya başladı.

Yeni muhafazakârlar sadece inceltilmiş bir sosyalizm karşıtlığıyla da ortaya çıkmadılar. Hatta daha çok "sosyal devlet" ya da "refah devleti" kavramlarının çağrıştırdığı değerlere ve toplumların sınıf mücadeleleri sonucu elde ettikleri kazanımlarına muhalefet etmekle tanındılar. Çünkü kapitalizmin, sosyalist ülkelerin baskısı ve kendi içindeki sınıf mücadelelerinin bir sonucu olarak verdiği taviz olan "sosyal devlet" olgusu, yeni muhafazakârlar tarafından şiddetli bir şekilde eleştiriliyordu. Onlara göre bu tavizler, "Batı uygarlığı" dedikleri

kapitalizmin sonunu hazırlıyordu.

Bu nedenle yeni muhafazakârlar “sosyal devlet” kavramını kapitalizmin içine girmiş bir tür ‘kurt’ olarak tanımladılar ve bu “kurdun” bir an önce temizlenmesi gerektiği görüşünü ısrarla savundular. Dolayısıyla yeni muhafazakârlar, ideolojik konumlanışlarını güçlendirecek ve ona güçlü bir arka plan oluşturacak felsefeye ve ekonomi politikaya ihtiyaç duydular. Hiç zorlanmadan bunu buldular da.

Bir siyasal hareket olarak yeni muhafazakârlığı, iktisadi planda aşırı piyasacı neo-liberalizm, felsefi planda ise post-modernizm tamamladı. Siyasal bakımdan ise, bir anlamda dincilik ile milliyetçilik toplanarak ortalaması alındı. Ortak alan ve amaç, Aydınlanma’nın, 200 yıllık sınıf mücadelelerinin ve sosyalist ülkelerin baskısı sonucu insanlığın elde ettiği kazanımların tasfiye edilmesi ve kapitalizmin yıkılmasını önlemekti.

“Sekülerleşmenin pratik hayattan

dışlayarak manevi alana ittiği dinin yerini kolektif bir kimlik olarak milliyetçiliğin alışı (...) da neo-muhafazakârlığın çatışma alanlarına yenilerini eklemiştir. Kuşkusuz XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren muhafazakâr düşünce geleneğinde ulusal bütünlüğe ve kültürel kimliğe yapılan vurgu anlamında milliyetçi bir damarın hep olageldiği; ancak bu damarın muhafazakâr akıl tarafından yumuşatıldığı söylenebilir. Bununla birlikte günümüzdeki neo (yeni)-muhafazakârlık, ikili bir yapıyı yeni sağ'ın ekonomide 'liberal', siyasette otoriter bir parçasını yansıtmaktadır." (Bekir Berat Özipek, a.g.e., s. 170-171)

Yeni muhafazakârlık 1970'li yılardan itibaren ABD'deki bütün hükümetlerde etkili oldu. Yeni muhafazakârlar, 1990'lı yıllardan itibaren soğuk savaş döneminde yaratılan bütün küresel kurum, kuruluş ve örgütler ile dönemin hukukunun artık gereksizleştiğini ileri sürdüler. Çünkü, Sovyetler Birliği çökmüştü ve eski hukukun

korunması ABD’nin hegemonya alanını daraltıcı bir işlev görüyordu.

Aslında bu kurumların birçoğu sosyalizmin gelişmesini ve yaygınlaşmasını engellemek amacıyla ABD ve Batı bloku tarafından bir önceki dönemde yaratılmıştı. Bunlar, Birleşmiş Milletler dahil küresel kapitalist örgütlenmeler ile ulusal egemenlik, ulus devlet, sınırların dokunulmazlığı ve değişmezliği ilkesi ve uluslararası hukuk olarak sıralanabilirdi.

Bu akımın (yeni muhafazakârlık) yanlış isimlendirildiği de düşünülebilir. Çünkü, elinizdeki kitabın ileriki bölümlerde ayrıntılı şekilde görüleceği gibi, ABD’deki yeni muhafazakârların, gerçekte kurulu düzeni klasik bir tutucu tavırla güvence altına almak gibi bir amaçları yok. Avrupa’daki anlamıyla klasik muhafazakârlığın birçok özelliğini reddediyorlar. Hatta, yukarıda da değinildiği gibi, bir anlamda statükoya, yani 20. yüzyılın kurumlarına karşı çıkışları nedeniyle muhafazakâr değil, “değişimci”

oldukları bile öne sürülüyor.

Ancak, insan aklına karşı aldığı tutum, aydınlanma ve modernite karşıtlığı –ki bu karşıtlık söz konusu tarihsel birikimi aşmayı değil, bir önceki dönemin, yani pre-modern çağın değerlerine dönüşü içermektedir– bu akımı klasik muhafazakârlıkla buluşturmakta, hatta Avrupa muhafazakârlığı karşısında daha gerici bir zemine çekmektedir.

Yeni muhafazakârların kurucu öncülerinden Irving Kristol (1920-2009) *The Weekly Standard* dergisine 2003 yılında yazdığı bir makalede Neo-Con'ların görüşlerini mükemmel diyebileceğimiz bir şekilde özetliyor. Kristol, "Yeni Muhafazakâr İnanç Neydi ve Şimdi Nedir?" başlıklı makalesinde, yeni muhafazakârlığın tanımı konusunda bir sıkıntı olduğunu belirterek şunları söylüyor:

"Yeni muhafazakârlık tam olarak nedir? Gazeteciler ve hatta şimdi başkan adayları 'yeni muhafazakâr' kimdir, nedir konusu

üzerinde gıpta edilecek bir güvenle konuşuyor ve anlamını tümüyle adından çıkaracağını varsayar görünüyorlar.” (Irving Kristol, *The Weekly Standard*, 25 Ağustos 2003. Bkz. *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler*, derleyen Gamze Erbil-Ali Şimşek, çev. İ. Halit Elçi, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, Haziran 2004, s. 67)

Kristol, kendilerinin “neoconlar” diye adlandırıldığını da belirterek, bağlamına göre ya eleştirildiklerini ya pohpohlandıklarını ya da hafife alındıklarını ama her durumda önemli olduklarını belirtiyor. Kristol şöyle devam ediyor:

“Çoğu kez tüm neoconların ‘baba’sı olarak görüldüğüm halde, ben bile zaman zaman hayrete düşüyorum. Birkaç yıl önce, yeni muhafazakârlığın ilk yıllarında kendi ayırt edici niteliklerinin bulunduğunu, ama artık Amerikan muhafazakârlığının ana akımı içinde erimiş olduğunu söyledim (ve ne yazık ki yazdım!). Hatalıydım; hatamın

nedeni, yeni muhafazakârlık dediğimiz şeyin, 1970'li yıllarda hayal kırıklığına uğramış liberal entelektüeller arasında kök salmaya başlamasından bu yana, ara sıra yüzeye çıkan entelektüel alt akıntılardan biri haline gelmiş olmasıydı. O, komplocu eleştirmenlerin nitelediği gibi bir 'hareket' değildir. Yeni muhafazakârlık, Jackson (ABD'nin 7. başkanı Adrew Jackson) dönemi Amerika'sı tarihçilerinden merhum Marvin Meyers'in 'inanç' diye adlandırdığı, kendisini zaman içinde ama değişken biçimde ortaya koyan ve ancak geçmişe bakarak anlayabileceğimiz bir olgudur." (Irving Kristol, a.g.e., s. 67-68)

Yeni muhafazakârlığı geçen yüzyılın Amerikan muhafazakârlığının ilk değişik biçimi, "Amerikan buğdayı"nın farklı bir formu olarak nitelendiren Kristol, klasik muhafazakârlıktan farkını, "O kederli değil ümitlidir, nostaljik değil gelecek için sabırsızdır; onun genel ses tonu keyifsiz ya da öfkeli değil neşelidir" diye ifade ediyor.

Kristol şunları söylüyor:

“Denilebilir ki, yeni muhafazakârlığın tarihi görevi ve politik hedefi, Cumhuriyetçi Parti’ye ve genelde Amerikan muhafazakârlığına, kendi iradelerine rağmen, çağdaş bir demokrasiyi yönetmeye uygun bir muhafazakâr politikayı benimsetmektir.” (Irving Kristol, a.g.e., s. 68)

Cumhuriyetçi Parti’nin 20. yüzyıl liderlerinden (ve başkanlarından) genellikle atılımcı ve yenilikçi olanları benimsediklerini, diğerlerini ise “nazikçe görmezden geldiklerini” belirten Kristol, ikinci kategorideki Cumhuriyetçi politikacıların çoğunun yeni muhafazakârlık hakkında gerçek anlamda pek bir şey bilmediklerini belirtiyor. Kristol tam burada önemli bir saptama yapıyor:

“Ancak yine onlar, yeni muhafazakâr politikaların geleneksel politik ve finansal dayanakların ötesine ulaşmış olmasına, bütün bir politik muhafazakârlık

düşüncesini Amerikan seçmenlerinin çoğunluğu için daha kabul edilebilir hale getirmiş olmasına gözlerini kapatamazlar. Ayrıca, geleneksel Cumhuriyetçi politikaların değil, yeni muhafazakâr kamu politikalarının popüler Cumhuriyetçi başkanlık dönemlerine yol açtığını da dikkate alırlar.” (Irving Kristol, a.g.e., s. 68)

Bu saptama önemlidir. Çünkü, arkaik, yenilikler karşısında direnen, dindar, tutucu, içe kapalı, solun eleştirileri karşısında ezilen ve sürekli savunmada kalan klasik Amerikan muhafazakârlığı için yeni muhafazakârlar bir “yaşam öpücüğü” işlevi gördü. Cumhuriyetçi Parti’yi ve muhafazakârlığı geleneksel seçmen tabanının ve Güney tutuculuğunun dışına çıkardı. Entelektüel ortam ve çevrelerle buluşma alanları yarattı. Daha da önemlisi muhafazakârlığı 21. yüzyıla, modernite ve soğuk savaş sonrasına hem hazırladı hem de taşıdı. Küresel ölçekte yeni gericiliğin temellerini attı.

Yeni muhafazakârlık, post-modern gericiliktir.

2. BÖLÜM

NEO-CON'LARIN KÖKLERİ;DOĞUŞU VE SOLCU KURUCULARI

2.1- Amerikan ve Avrupa muhafazakârlığı

Günümüzde "yeni muhafazakârlık", bir kavram ve sıfat olarak kıta Avrupası'na göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) hem kullanımı hem de çağrıştırdığı felsefi, ideolojik ve politik yığınak bakımından hayli farklı bir anlam taşımaktadır. Aralarında bir fikir ve gelenek akrabalığından söz edilse bile, bu farklılık yer yer iki ayrı siyasal konumlanış düzeyine ulaşacak kadar derindir. Amerikan "neo-conservative" hareketi, kelimenin siyasal anlamıyla gerçekten de "yeni" denilebilecek bir tarihe sahiptir. Bu anlamda

Amerikan yeni muhafazakârlığı, kültürel ve siyasal bir gelenekçilikten çok, yeni emperyalizmin ihtiyaçlarına denk gelen felsefi oylumlu bir siyasal harekettir.

Amerikan ile Avrupa yeni muhafazakârlığı arasındaki ortak payda, sosyalist sistemin ve bu sistemden güç alan sınıf mücadelelerinin baskısıyla daha çok Avrupa'da ortaya çıkan "sosyal devlet" ve diğer toplumcu kazanımlara karşı aldıkları tutumdur. Çoğu kez "neo-liberalizm" olarak nitelendirilen bu tutum, geriye çekici ve eskiyi ihya etme anlayışı nedeniyle, daha doğru olarak "yeni muhafazakârlık" diye kavramsallaştırılmıştır. Bu nedenle "yeni muhafazakârlık", özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda gelişen, 1980'lerden sonra tedavüle çıkarılan bir kavram olarak değerlendirilmelidir.

"Biraz çaresizlik içeren bu tanımlama, ABD'den ithal edildi. Federal Alman kamuoyunda tedavüle girmesi ise Helmut Schmidt'in 1982 yılının nisan ayında

Münih'te yapılan parti (Alman Sosyal Demokrat Partisi -y.n.) kurultayında yaptığı bir konuşmayla oldu. Schmidt, sosyal-liberal koalisyon bir kere iktidardan çekildi mi, yurttaşların tanık olacağı şeyin 'yeni muhafazakâr bir politika' olacağını söyledi. Hükümet çekildikten sonra, bu kelime artık herkesin ağzındaydı." (Helmut Dubiel, a.g.e., s. 8)

Burada, daha önceki bölümde işaret edilen "1980 dönemeci"ne bir kez daha dikkat çekmek yerinde olacaktır. Çünkü 1980 dönemeci, kapitalist emperyalizmin ideolojik, siyasal, iktisadi ve askeri planda sosyalizme, sınıf mücadelelerinin Batı'da elde ettiği kazanımlara karşı küresel ölçekte başlattığı saldırıyı simgelemektedir. Bu öylesine kapsamlı bir saldırıdır ki, savunmaya çekilen kaybetmiştir. İşte yani muhafazakârlık, bir anlamda bu saldırının ideolojisi olarak ortaya çıktı ve gelişti denilebilir.

Bu bağlamda yeni muhafazakârlık,

Atlantik’in iki yakasında da erken ya da klasik muhafazakârlığın tanımına yakın bir anlayışa sahiptir. Yeni muhafazakârlık, kapitalizmde ortaya çıkan tıkanmayı aşmanın yolu olarak, bir tür eskiye dönüşü ya da eskinin ihya edilmesini değil, onun dinamik bir yorumla yeniden üretilmesini talep etmektir.

“Seksenli yılların ilk yarısında gerçekleşenler gerçi Manchester kapitalizmine geri dönüş değil ama yine de, Batılı dünyanın metropollerinde muhafazakâr parlamento çoğunluklarının tesadüfi bir artışından ve sosyal demokrasinin bunalımından daha öte bir şeydir. Bu olanlar, kitle demokrasisine dayalı refah devletlerini yeniden liberal/kapitalist toplumların gelişme çizgisine geri döndürme yolundaki denemelerin –bu uluslararası kapsamda ve siyasi tutarlılıkta olacağı– hiç kimse tarafından görülemememiş rönesansıdır.” (Helmut Dubiel, a.g.e., s. 9)

İşte bu “rönesans” sosyalist sistemin baskısı ve sınıf mücadeleleri sonucu kabul ettirilmiş sosyal devletin ve “hukuk devleti” demokrasisinin geriletilmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir anlatımla, yeni muhafazakâr proje, sosyalizmin baskısı altında “bozulmaya” uğrayan Batılı kapitalist sistemin liberal bir arınmaya tabi tutulması, başka bir anlatımla *status quo ante* (eski durumun yeniden tesis edilmesi/ihyası) girişimidir.

Öte yandan, yeni muhafazakâr hareketin kurucu babalarından Irving Kristol, Neo-Con’ların Avrupa muhafazakârlığıyla bir ilgilerinin olmadığını ve bu akımın tamamıyla Amerika’ya özgü olduğunu ileri sürüyor. Kristol tezini şöyle temellendiriyor:

“Yeni muhafazakâr politikanın Amerika’ya özgü olduğu kuşku götürmez. Avrupa’da yeni muhafazakârlık diye bir şey yoktur ve Avrupalı muhafazakârların çoğu, bu akımın meşruiyeti konusunda bir hayli kuşkuludur. ABD’deki muhafazakârlığın

Avrupa'ya göre bu kadar sağlıklı ve politik olarak bu kadar etkili olması, elbette yeni muhafazakârlığın varlığıyla ilgilidir. Fakat ABD'deki politik yeniliklerden ders çıkarmayı abes gören Avrupalılar, bu olasılığı ele almayı kesinlikle reddediyor." (Irving Kristol, a.g.e., s. 68)

Kristol devamla şu saptamayı yapıyor:

"Avrupu'da dinsel muhafazakârlık çok zayıf olduğu için, oradaki yeni muhafazakâr potansiyel de o ölçüde güçsüzdür." (Irving Kristol, a.g.e., s. 70)

Bu değerlendirme, yeni muhafazakârlık ile sadece dindarlık arasındaki bağı kurmuyor, köktendincilik ile bu hareket arasında birbirini besleyen, destekleyen ve güçlendiren bir ilişki olduğunu da ortaya koyuyor. Kristol'ün değerlendirmesinin genel çizgileriyle doğru ve tarihi gerçeklere daha uygun olduğu söylenebilir.

2.2- Solculuk, New York City College ve

Irving Kristol

Amerikan iç ve dış siyasetine 2000 yılından sonra verdiği yön ve saldırgan/yıkıcı tavrıyla dikkat çeken George W. Bush ve ekibi, farklı siyasal eğilimleri içermesiyle dikkat çekiyordu. Kimi çevrelerce "siyasal bir çete" olarak da nitelendirilen neo-conservatives (yeni muhafazakârlar) hareketi, bir anlamda George W. Bush'la birlikte Kasım 2000 seçimlerinde ABD'de iktidara geldi. Bush ekibinin en belirgin özelliği Hıristiyan köktenciliği ile yeni muhafazakâr geleneği birleştirmesiydi. Birinci Bush hükümetinde Hıristiyan köktencileri Adalet Bakanı John Ascroft, yeni muhafazakârları ise esas olarak Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz ve bakanlıklardaki çok sayıda danışman ile merkez ofislerdeki yöneticiler temsil ediyordu.

Amerika'nın Güney eyaletlerinden oluşan "İncil kuşağı"ndan farklı olan yeni

muhafazakârlar, entelektüel görünümlü, birçok dili konuşabilen, iyi eğitimli, spor giyimli, çoğu kez kendilerini liberal ve “demokrat” olarak nitelendiren, önemlice bir kısmı “eski solcu” olan ve ağırlığını Yahudi kökenlilerin oluşturduğu bir gruptu.
Tarihsel kökenleri esas olarak soğuk savaş döneminin ilk yıllarına dayanan bu ekip içindeki “eski solcular”, kendilerini daha çok Sovyetler Birliği karşıtlığı ya da eleştirisi üzerinden tanımlayan (Troçkist, Maocu, yeni sol vb.) akımlardan geliyordu.

Kendisi de 2006 yılına kadar etkin bir yeni muhafazakâr olan Francis Fukuyama, Türkçe’ye *Neo-Con’ların Sonu / Yol Ayrımındaki Amerika* başlığıyla çevrilen kitabında, bu akımın köklerini anlatırken, hareket içindeki sol kökenli Yahudi entelektüellerin ağırlığının antisemitik gruplar tarafından düşmanlık gerekçesi yapıldığını belirtiyor. Fukuyama şunları söylüyor:

“Neo-Con düşüncenin kökleri,

1930'ların ortalarından 1940'ların başına kadar New York City College'de (CCNY) okuyan, çoğunlukla Yahudi aydınlardan oluşan sıra dışı bir gruba dayanır. Bu grubun içinde Irving Kristol, Daniel Bell, Irving Howe, Saymour Martin Lipset, Philip Selznick, Nathan Glazer ve kısa bir süre sonra katılan Daniel Patrick Moynihan gibi isimler vardı. Bu grubun hikâyesi, başta yurt çapında yayımlanan bir belgeselde ve Joseph Dorman'ın grupla ilgili *Arguing The World* (2001) kitabında olmak üzere birçok yerde anlatılmıştır." (Francis Fukuyama, *Neo-Con'ların Sonu / Yol Ayrımındaki Amerika*, çev. Hasan Kaya, Profil Yayınları, İstanbul, Ekim 2006, s. 26-27)

Neo-Con'ların sol, özellikle Troçkist kökeni de karşıtları tarafından sıklıkla gündeme getiriliyor, dahası eleştiri ve suçlama konusu yapılıyordu. Ancak bu kök gerçekte onların gücünü, entelektüel kapasitesini, analitik düşünce yeteneklerinin ve başarılarının kaynağını oluşturuyordu.

Michael Lind gibi siyasal analizciler, “yeni muhafazakârların büyük çoğunluğunun köklerinin sağda değil, solda olduğuna” işaret ederek, siyaset felsefesi bakımından durumun garipliğine dikkat çekiyorlardı.

“Lind’e göre bu kişiler (Neo-Con’lar) Stalin karşıtı Troçkistler iken anti-komünist liberaller, ardından da ‘Amerikan kültüründe ve siyaset tarihinde eşi görülmemiş bir militarist ve emperyal sağ fikrin savunucuları’ olmuşlardı.” (*Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler*, a.g.e., s. 30-31)

Neo-Con’ların esas olarak soğuk savaş ürünü bir siyasal akım olduklarından kuşku yok. Anti-Sovyet çizgideki kimi sol akımlar ile anti-komünist yeni muhafazakâr hareket arasında, belli kırılmalara uğrasa bile, bir süreklilik ilişkisi olduğu da ortada. Üstelik bu çevrelerin CIA’nın entelektüel operasyonlarına açık olduğu ve bu yönde çok sayıda girişimin yaşandığı da,

neredeyse herkes tarafından bilinen bir sır niteliğinde.

Ancak, Marksist birer devrimci olan Troçki'nin ya da Mao'nun fikirleri ile Neo-Con akım arasında doğrudan bir ilişki kurmak büyük bir yanlış ve haksızlık olur. Burada dikkat çekilecek olgu şudur: Anti-Sovyet çizgideki sosyalist hareketlerin içinden çıkan kimi entelektüeller, solda edindikleri yüksek felsefi, siyasal, kültürel ve edebi birikimi, yeni anti-komünist akımların temellerini atmak için başarıyla kullandılar. Anti-Sovyet gelenek, anti-komünist kampa geçişi kolaylaştırmıştı.

Kendisi 1940'larda IV. Enternasyonal'e bağlı Sosyalist Gençlik Birliği (YPSL) üyesi olan Irving Kristol, Troçkist geçmişine ilişkin anılarında (*Memoris of a Trotskyist*) entelektüel gelişim çizgisini, "haklı gerekçeler" ve zorunluluklar eşliğinde anlatıyor.

"Lise yıllarında Brooklyn'de yaşayan ve yoksul bir ailenin çocuğu olan Kristol,

çevresindeki herkesin aynı durumda olduğunu anlatıyor. Troçkist geçmişinden bir gençlik aşkı olarak bahseden Kristol, daha sonraki yıllarda ortaya çıkan öğrenci aktivizminin artık kendisini sıktığını söylüyor. Kristol, bunun gerçekte siyasi değil, psikolojik bir fenomen olduğunu vurgulama ihtiyacı duyuyor.” (Gamze Erbil, “Emperyalist Pragmatizm”, *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* [içinde], s. 31)

Francis Fukuyama ise, birinci kuşak Neo-Con’ların sosyal konumunu, siyasal ve entelektüel geçmişini ise şöyle anlatıyor:

“Tüm bu isimler işçi sınıfından ve göçmen ailelerden geliyorlardı ve Columbia ile Harvard gibi seçkin üniversitelerin kapıları onlara çoğunlukla kapalı olduğu için alt ve orta sınıf ailelerin çocuklarının okuduğu Şehir Üniversitesi New York City College’e (CCNY) gidiyorlardı. O dönem, tıpkı bugün gibi, dünya politikasındaki en bunalımlı dönemlerden biriydi. CCNY

grubu tamamen politikti ve sol görüşlü politikalara bağlıydı. CCNY kafeteryasında Troçkist olan Oda-1 ile Stalinci olan Oda-2'nin hikâyesi ve Irving Kristol'ün başlangıçta Oda-1'le olan ilişkisi artık herkesçe biliniyor." (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 27)

Fukuyama, New York City College grubu ve diğer ilk kuşak yeni muhafazakârların başlangıçta Troçkist ya da anti-Sovyet çizgideki solculardan oluşmasının tesadüf olmadığını belirtiyor. Anti-Sovyet propagandanın ağır etkisinin ve Stalin eleştirilerinin Amerikan sol entelektüellerinin Troçki'nin etkisine girmesinde önemli bir etken olduğunu ileri süren Fukuyama, şunları söylüyor:

"Hayal kırıklığına uğramış Sol'un komünizm (Sovyet -m.y.) karşıtlığı, geleneksel Amerikan Sağı'nın anti-komünistliğinden hayli farklıdır. Amerikan Sağı, ateist, düşman bir dış güçle bağlantılı ve kapalı bir piyasa olduğu için komünizme

karşı çıkıyordu. Anti-Komünist Sol (Sovyet karşıtı sol -m.y.) ise tersine komünizmin sosyal ve ekonomik amaçlarını destekliyordu. (...) Bir sonraki nesil boyunca bu grubun üyelerinin birçoğu iş yaşamının temelini oluşturacaktı.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar CCNY grubunun neredeyse tamamının Marksizm'den ayrılmış olmasına rağmen, her birinin sağ kanada geçişlerinin zamanlaması ve mesafesi değişmektedir: Irving Kristol en sağa gitmişti, Irving Howe sağın gerisinde durmuş; Bell, Glazer, Lipset ve Moynihan bu ikisinin arasında bir yerde kalmışlardı." (Fukuyama, a.g.e., s. 28)

New York'un 1940'ların sonları ve 1950'lerin başlarındaki kapalı entelektüel yaşamının *Partisan Review* ve *Commentary* gibi dergilerin etrafında toplandığını belirten Fukuyama, aynı dönemde başlayan soğuk savaş politikaları ve McCarthyzm'in adı geçen dergilerin çevresindeki yeni muhafazakâr hareketin oluşumunda etkili

olduğunu da vurguluyor.

İdeolojik donanımı ve entelektüel yetenekleri sınırlı, siyasal bakımdan ise faşizan sayılabilecek G. W. Bush'un devlet başkanlığı döneminde Amerikan politikasına hakim olanlar, Hıristiyan köktenciler değil, kökleri işte bu New York City College'e uzanan yeni muhafazakâr hareketti. Bu dönemde sağ, muhafazakâr, Hıristiyan demokrat ve köktendincilerin bulunduğu siyasal yelpazenin neredeyse tamamını Neo-Con hareket kapsıyordu. Daha doğrusu üzerinde çok etkiliydi.

Yeni muhafazakârların Amerika'nın entelektüel, ideolojik ve siyasal yaşamı üzerindeki bu etkisi, inişli çıkışlı bir seyir izlese de (Jimmy Carter, Bill Clinton ve Barack Obama gibi Demokrat Partili başkanların dönemleri de dahil) 1960'lardan 2010'lar dünyasına kadar uzanacaktı. Bu etki kimi zaman, özellikle ABD emperyalizminin iç ve dış politik ihtiyaçlarına göre, belirleyici bir güce

dönüşecekti.

Çünkü yeni muhafazakârlar, esas olarak aydınlar, gazeteciler, akademisyenler, yayıncılar, bürokratlar ve yer yer de işadamları gibi toplumun merkezindeki karar verici kesimler ve kamuoyu yapıcıları arasında yayılmış ve örgütlenmişti. Amerikan basınında, think-tank kuruluşlarında (vakıf, enstitü), akademik çevrelerde ve çeşitli siyasal oluşumlarda (dernekler vb.) ciddi bir etki ve örgütlenme ağına sahip olan Neo-Con'lar, eğilim oluşturan ve ideolok üretim yapan bir konumdaydı. "Karar vericiler" üzerinde çok etkiliydi.

Neo-Con'ların örgütlü olduğu tanınmış bazı vakıf, enstitü ve medya kuruluşları şöyle sıralanabilir: *National Review*, *Commentary*, *The Weekly Standard*, *Wall Street Journal*, *Fox News*, *The New Republic*; Hudson Institute, American Enterprise Institute, The Heritage Foundation, Project for New American

Century.

Bunlardan *Commentary* dergisi Yahudi sermaye çevrelerinin dünyaca ünlü ve en etkili yayın organı olarak biliniyor. *The Weekly Standard* dergisinin başında da Neo-Con'ların günümüzdeki beyinlerinden Dr. William Kristol bulunuyor. Soğuk savaş dönemi ve hemen sonrasında Amerikan politikalarının üretildiği en etkin düşünce kuruluşları olan Hudson Institute ve American Enterprise Institute, günümüzde de (2013) bu güçlerini ve etkinliklerini koruyorlar. Yeni muhafazakârların etkin olduğu vakıflardan The Heritage Foundation ise, halen önemli bir politika üretim merkezi olarak dikkat çekiyor.

Yeni muhafazakârların günümüzdeki en önemli örgütsel varlığı, felsefi ve siyasal görüşlerinin strateji diline aktarıldığı, dahası 21. yüzyılda ABD'nin küresel siyasetlerine yön vereceği belirtilen, "Project For New American Century" yani "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" isimli ünlü rapordan

geliyor. Raporun başlığının baş harfleri olan "PNAC" aynı zamanda bu grubun en önemli örgütlenme platformlarından birinin ismini de oluşturuyor.

Bu hareketin ideolojik temelleri, yukarıda da değindiğim gibi esas olarak 60'lı yıllarda New York'ta akademisyen ve gazeteci entelektüeller tarafından atıldı. *The Weekly Standard* dergisinin genel yayın yönetmeni William Kristol'un babası Irving Kristol, yukarıda da işaret edildiği gibi yeni muhafazakârların ilk kuşak liderlerinden biriydi. *The Public Interest* isimli dergiyi çıkararak yeni muhafazakâr düşüncenin yayılmasında etkin rol oynayan baba Kristol, çevresindeki birçok önemli ismi de kendisinin üyesi olduğu American Enterprise Institute'ye (Amerikan Girişim Enstitüsü) yerleştirdi. Kristol böylece, bugüne kadar uzanan örgütlenmenin de temellerini atacaktı.

"CCNY (New York City College) grubunun komünizm karşıtlığıyla 1965

yılında Irving Kristol ve Daniel Bell (kısa süre sonra eş editör olarak yerine Nathan Glazer geçecekti) tarafından kurulan *Public Interest* dergisinden doğan ikinci önemli Neo-Con düşünce akımı arasında hatırı sayılır bir bağ vardır. 1960'ların sonlarında Amerikan politikaları çarpıcı biçimde değişmişti; insan hakları hareketi ve Vietnam Savaşı'nın sonucu olarak 1930'ların eski komünistleri ile her yanı saran Sol'un yerini, en azından geçici süreliğine, Tom Hayden'ın Yeni Solu ve Demokratik Toplum Taraftarı Öğrenciler almıştı. Bu ayrıca büyük ölçekli sosyal mühendisliğin ABD hükümeti tarafından Lyndon Johnson'un Yoksullukla Mücadele ve Büyük Toplum programları şeklinde yeniden canlandırıldığı bir dönemdi. Bell, Glazer ve Lipset gibi isimler çoktan üniversitelerdeki yerlerini almışlar ve kendilerini yeni bir radikal öğrenci neslinin karşısında bulmuşlardı." (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 29)

Sadece Amerika’da değil, Batı’nın tamamında ve dünyanın diğer bütün ülkelerinde sol ve sağ arasında büyük bir ideolojik savaş yürüyordu. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dev bir sosyalist blokun ortaya çıkması, sömürgeciliğe karşı verilen ulusal kurtuluş mücadeleleri, Çin Devrimi, Vietnam Savaşı vb. gelişmeler, zaten felsefe ve akademi temelli bir akım olan sosyalizmi yükselişe geçirmiş, daha da önemlisi ideolojik, entelektüel ve ahlaki inisiyatifin sola geçmesine neden olmuştu.

ABD ve Batı, bu yükselişe soğuk savaşı başlatarak karşı koymaya çalışıyordu. Bu savaş, deyim uygunsa bir “içsavaş” şeklinde geliyordu. Çünkü bu savaşın asıl alanları Batı’nın kendi topraklarında, sınırlarının içindeydi. Dolayısıyla en şiddetli çatışmaların olduğu cephelerinden biri de kültür alanıydı.

2.2.A- *The Public Interest* dergisi

Büyük kitleler halinde solun etkisi altına giren ve yenilikçi sosyal çalışmaları destekleyen dönemin öğrenci kuşağı, Amerikan üniversitelerini kapitalizmin ve emperyalizmin hizmetçisi olmakla suçluyordu. Bu duruma/olguya işaret eden Francis Fukuyama, ilginç bir yaklaşımla Neo-Con düşünceyi şekillendiren “ilk savaşın”, yani ideolojik ve siyasal tartışmanın 1930’lu ve 1940’lı yıllarda “Stalincilerle”, ikincisinin ise yeni sol ve onun 1960’larda doğurduğu “karşı kültürle” yapılan kavga olduğunu belirtiyor. Bu tespitin her bakımdan, özellikle solun tarihi açısından önemli olduğunu düşünüyoruz.

“İkinci savaşın” ise hem iç hem de dış politika boyutlarının da olduğunu belirten Fukuyama, “Vietnam Savaşı muhalefeti; Havana, Hanoi, Pekin ve Managua’daki komünist veya Marksist rejimlere yakınlık duyan bir Amerikan solcuları nesli yarattı” diyor. Fukuyama, ikinci savaşın bu solcu

kuşağa karşı verildiğini söylüyor.

İşte Fukuyama'nın sözünü ettiği bu savaşlardan özellikle ikincisini Irving Kristol ve arkadaşlarının 1965'te çıkardığı *The Public Interest* dergisi yürütmüştü. *The Public Interest* çevresinin, solun küresel ölçekte yükseldiği, ideolojik ve entelektüel inisiyatifi ele geçirdiği bir dönemde bu tartışmada tutunmaları ve pozisyonlarını korumaları büyük ölçüde kendilerinin de sol kültürden gelmelerinden kaynaklanıyordu. Çünkü kavga ettikleri akımı içeriden tanıyor ve temel tezlerini biliyorlardı.

Irving Kristol öncülüğünde çıkarılan dergi, yeni muhafazakâr hareketin entelektüel temellerinin atılmasında ve siyasal tezlerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynadı. Fukuyama *The Public Interest* dergisinin Neo-Con hareketteki yerini ve önemini şöyle anlatıyor:

"*The Public Interest*, (Irving) Kristol ve (Daniel) Bell tarafından tamamıyla

gündemin iç politika kısmını, çoğu kez olumlu olsa da, eleştirel bir gözle izlemek için kurulmuştu. Bu dergi, akademisyenler, sosyal bilimciler ve aralarında Glazer, Moynihan, James Q. Wilson, Glenn Loury, Charles Murray, Stephan ve Abigail Thernstrom'un da olduğu beyin takımı entelektüellerden oluşan bir kuşağa ev sahipliği yaptı. Bu yazarlar Büyük Toplum Projesi'ni (sosyalizm gibi büyük anlatılar, kurtuluş ideolojileri -m.y.) eleştirdiler; bu da 1980'ler ve 1990'ların sosyal politikasında daha sonra sağ akıma geçiş için entelektüel temeli hazırladı." (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 30)

Zamanla etkinliğini arttırarak Amerikan eliti üzerinde varlığını hissettiren bu akımın taşıyıcıları, Irving Kristol tarafından "yeni sınıf" olarak adlandırılıyordu. Bu yeni sınıfı bilimadamları, gazeteciler, öğretmenler, eğitimci bürokratlar, avukatlar, iletişim kurumlarındaki yöneticiler, sosyal yardım uzmanları, kamudaki doktorlar, şehirciler,

yönetici bürokratlar, vakıf çalışanları/uzmanları gibi neredeyse tamamı “beyaz yakalı” olan meslek grupları oluşturuyordu. Toplumu yönetme konusunda deneyimli olan bu sınıf için söylenen, “onlar medyayı denetlemiyorlar, medyanın kendisini oluşturuyorlar” sözü, bu ekibin yayılımını, gücünü ve yarattığı etkinin derinliğini gösteriyordu.

Irving Kristol, kuşkusuz New York City College grubunun lideriydi ve sonraki yıllarda yeni muhafazakâr çevrenin görece örgütlü bir “hareket” haline getirilmesinde, Leo Strauss ve Albert Wohlsteeter gibi isimlerle buluşturulmasında belirleyici rol oynayan isimdi. Kristol, yeni muhafazakâr hareketin ayırt edici yanının dış politikaya ilişkin görüşleri olduğunu belirterek şu değerlendirmeyi yapıyor:

“Birincisi, yurtseverlik hem özel hem de kamusal kurumlar tarafından teşvik edilmesi gereken doğal ve sağlıklı bir duygudur. Özellikle de göçmenlerden

oluşan bir ulus olduğumuz için, bu güçlü bir Amerikan duygusudur. İkincisi, dünya devleti korkunç bir fikirdir. Çünkü o bir dünya tiranlığına yol açabilir. Bir dünya devletini çağrıştıran uluslararası kuruluşlara en derin kuşkuyla bakılmalıdır. Üçüncüsü, devlet adamları her şeyden önce dostlarını düşmanlarından ayırma yeteneğine sahip olmalıdır. (...)

Geçmişteki Sovyetler Birliği ve bugünkü Amerika Birleşik Devletleri gibi ideolojik kimlikli büyük uluslar, kaçınılmaz biçimde maddi çıkarlarının yan sıra ideolojik çıkarlara da sahiptir. Olağanüstü durumlar dışında Amerika Birleşik Devletleri mümkün olan her durumda, demokratik olmayan iç ve dış güçlerin saldırısına uğrayan demokratik bir ülkeyi savunma zorunluluğunu hissedecektir." (Irving Kristol, a.g.e., s. 71)

Bütün dünyada entelektüel hayat ve siyaset üzerinde sol rüzgârların estiği ve bu rüzgârın yer yer fırtınaya dönüştüğü 1960'lı

ve 70’li yıllardan sonra ortaya çıkan bu gelişme, “yeni muhafazakârlar” olgusu önemlidir. Çünkü, yeni oluşan bu “son derece yetenekli entelektüel sınıf” sermayenin sola karşı başlatmaya hazırlandığı yeni küresel saldırı için düşünsel bir zemin hazırladığı gibi, toplumsal eşitsizliklerin normal, doğal ve meşru sayılması için toplumun geniş kesimlerini ikna etmekte zorlanan tekelci sermayenin yardımına da tam zamanında yetişmişti.

Bu nedenle, yeni muhafazakâr düşüncenin en önemli savunucusu olan *The Weekly Standard* dergisinin yeni genel yayın yönetmeni ve Irving Kristol’ün oğlu Dr. William Kristol, Neo-Con hareketi, “Çağdaş liberalizmin yarattığı hüsran karşısında entelektüel ortam ve üniversite dünyasından çıkan bir düşünce akımı” olarak tanımlayacaktı.

2.3- Neo-Con'ların "kurucu babası"Leo Strauss konusuna giriş

Yeni muhafazakâr akımın felsefi temellerinin atılmasında ABD'li akademisyen Prof. Dr. Leo Strauss (1899-1973) çok önemli bir rol oynamıştı. Öyle ki, ABD'nin (özellikle Cumhuriyetçi iktidarların) 1960'lardan sonra izlediği iç ve dış politikaların felsefi arka planının esas olarak Leo Strauss'un öğretilerine ve bu öğretilerin yorumlarına dayandığını ileri sürmek abartılı bir değerlendirme olmayacaktır.

Leo Strauss, Nazilerin yükselişi döneminde Almanya'yı terk ederek ABD'ye yerleşen Yahudi kökenli bir siyaset kuramcısıydı. Ernst Cassier'den ders alan, Kudüs'te ve New York'ta siyaset felsefesi dersleri veren Strauss, akademik çevrelerde önemli bir modernizm ve aydınlanma karşıtı olarak tanındı.

Bu kitabın bir sonraki bölümünde (3. Bölüm) Strauss'un felsefi görüşlerini daha ayrıntılı şekilde inceleyeceğiz. Ancak, konunun akışı bakımından bu bölümde de Strauss hakkında yoğunlaştırılmış bir ön değerlendirme yapmak gerekiyor.

Antikçağ felsefesi ve Platon uzmanı olan Strauss, modernitenin ahlaki değerleri ve erdemi reddettiğini ileri sürer. Bu nedenle modernitenin ürünü olan rejimlerin kaçınılmaz olarak tiranlıkla (diktatörlük) sonuçlandığı görüşü, Strauss'un siyasal ve felsefi görüşlerinin de temelini oluşturur. Siyasal rejimlerin insanları biçimlendirdiğini belirten Strauss, dünyada iyi ve kötü rejimlerin bulunduğunu, iyi rejimlerin görevinin kötülere karşı mücadele etmek olduğunu ileri sürer. Amerikan rejiminin ise var olan kötüler içinde en az kötü olanı temsil ettiğini iddia eder.

Strauss, 1953'te Chicago Üniversitesi yayınlarından çıkan *Doğal Hak ve Tarih* adlı ünlü eserinde, Epikuros'un birey ve

toplum yaşamını belirlediğini ileri sürdüğü “apolitik hazcılık” ile “politik hazcılık” arasında yaptığı ayrıma dikkat çeker. Bu ayrımdan hareketle Hobbes’un “doğal haklar” ve sivil toplum gibi konulardaki görüşlerini tartışır.

Strauss, çalışmasında, “meşru rejimler” ve “en iyi rejimler” ayrımı da yaparak şunları söylüyor:

“Klasik siyaset felsefesi, en iyi rejimle meşru rejimler arasında bir ayrım olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla klasik siyaset felsefesine göre, geniş bir meşru rejimler yelpazesi bulunmaktadır; yani, belli koşullarda hangi rejimin meşru olduğu o koşullara göre değişir. Buna karşılık, tabii kamu hukuku okulu, gerçekleştirilmesi her koşulda mümkün olan iyi sosyal düzenin arayışı içindedir.” (Leo Strauss, “Doğal Hak ve Tarih”, çev. Ozan Erözden. *Devlet Kuramı*, derleyen Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi Yayınları [içinde], Ankara, Temmuz 2000, s. 285)

Strauss, bu uzun makalesinde (ya da kısa kitabında) Hobbes'un görüşlerini değerlendiririrken; sivil toplumun ve işlevinin baştan sona yeniden tanımlanması gerektiğini de belirtiyor.

Aşağıladığı liberal demokrasiyi son çözümlemede komünizme ve faşizme tercih ettiği ileri sürülen, totaliter ideolojilere karşı olduğu belirtilen Strauss, gerçekte faşizan bir post-modern gericiliğin ve yeni bir totaliter ideolojinin de temellerini atıyordu. Neo-Con akımın ikinci kuşak lider ve teorisyenleri içinde yer alan, fakat George W. Bush iktidarının son döneminde bu hareketten ayrıldığını ilan eden Francis Fukuyama, Strauss'un görüşlerinin odağında yer alan bu anlayışı şöyle özetliyor:

"Eserlerinin çoğu, Batı felsefesinin rasyonalist (akılcı) geleneğini içten yıkıp modernliği kendi inançları ve kurumları için kullanacağı derin bir felsefi temelden yoksun bırakmış olan Nietzsche ve

Heidegger’e verilen karşılık olarak görülebilir. Buna ek olarak bütün yaşamı boyunca, ilahi vahiy ile iyi yaşamın doğası hakkındaki siyaset üstü savların, politik felsefeden Avrupa Aydınlanma döneminin düşündüğü kadar kolaylıkla soyutlanamayacağını öne süren ‘teolojik-politik sorunla’ uğraşmıştı.” (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 33)

Strauss’un Marx ve Lenin’in ortaya koyduğu anlamda bir doktrin üretemediğini de belirten Fukuyama, “Onun yazdıklarından kamu politikası analizine benzeyen herhangi bir şey çıkarmak son derece güçtür” diyor. Fukuyama şöyle devam ediyor:

“Strauss’un çağdaş bağıntıcılığa verdiği karşılık, eski düşünürlerin özenle okunmasıyla modern çağ öncesi felsefi düşünme biçimlerini yeniden canlandırmak ve özellikle de klasik dönem politik filozofların doğanın mantıklı bir açıklamasını bulmaya ve onun politik

yaşamla ilişkisini anlamaya yönelik çabalarına karşı bir takdir duygusu yaratmak olmuştu. Bu yüzden eserleri, dogmatik yazılardan ziyade Platon, Thukydides, Farabi, Maimonides, Makyavelli, Hobbes ve diğer filozoflar üzerine uzun ve ağır denemelerdir.” (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 33)

Çoğunlukla Chicago Üniversitesi’nde ders veren Strauss, Yahudi soykırımının liberalizm, demokrasi ve modern toplumun bir sonucu olduğunu da iddia ediyor. Liberal demokrasiyi güçsüz olduğu ve diktatörlüklere zemin hazırladığı için eleştiren, dahası aşağılayan Strauss, toplumun merkezinde bir seçkinler grubunun (bir tür eğitimli/aydınlanmış yönetici sınıfın) bulunması gerektiğini savunuyor.

Felsefi bakımdan “modernlik krizi”nin Batı’nın kendine güvenini yıkacağından endişe duyan Strauss, sanılanın aksine öğrencilerine bir “kamu politikası” ilkeleri

değil, yeni muhafazakârlığın teorik arka planını da oluşturacak bir siyaset felsefesi ve kuramı bırakmıştı. Örneğin siyaset bilimci Mark Lilla, Ekim 2004'te New York'ta yayımlanan, *Leo Strauss; The European* (Leo Strauus; Bir Avrupalı) başlıklı çalışmasında, Strauss'un, felsefi düşüncelerinin politikleşmesini önlemek için şahsen çaba harcadığını ileri sürerek, buna karşılık ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak öğrencilerinin onun öğretilerini "bir ilmihal olarak" gördüklerini ve bu yaklaşımdan yola çıkarak siyasal bir hareket inşa ettiklerini belirtiyor.

"Lilla'ya göre bu kişiler, Strauss'un düşüncelerini politikleştirmeye ve bunları belirli çağdaş kamu politikası formülleriyle ilişkilendirmeye başlamışlardı. Strauss'un öğrencilerinden ikisi bu geçişte kilit rol oynamıştı; Claremontlu Harry Jaffa ile Lilla'nın ifadeleriyle Straussçuluğun sırasıyla 'Sousacu' ve 'Wagnerci' kanatlarını geliştirmiş olan Allan Bloom.

Jaffa, Jefferson’ın Bağımsızlık Bildirisi’nde doğal haktan bahsetmesinden oldukça faydalanarak Amerikan yönetimini klasik doğa kanunu geleneğiyle ilişkilendirmişti. Öğrencileri, Birleşik Devletler’i Platon ve Aristo’dan gelen felsefi geleneğin en yüce örneği olarak görüyorlar, böylece Strauss’un felsefi görüşlerini Amerikan milliyetçiliğiyle birleştiriyorlardı.” (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 34)

Strauss ise, politikada birinci ve belirleyici unsurun “biz” ile “onlar” arasındaki ayrım olduğuna inanıyordu. Politik bir düzenin ayakta durabilmesinin, ancak bir dış düşmana karşı birlikte hareket etme ruhunun oluşturulmasıyla mümkün olabileceğini ileri sürüyordu. İsrail konusunda da çok hassas olan Strauss, bu devletin Yahudilerin yok edilmesine engel olduğunu ve dolayısıyla ırkçı bir yapıda olamayacağı görüşünü şiddetle savunuyordu.

Yaşadığı dönemde Strauss, Yahudi

düşmanlığı nedeniyle üniversitelerden dışlanan ve çeşitli zorluklarla karşılaşan öğrencilerini basına, think-tank kuruluşlarına ve kamu hizmetlerine yöneltmişti. O nedenle, bugün bile (Eylül 2013) sadece basın, think-tank kuruluşları, enstitüler ve çeşitli siyasal örgütlenmeler üzerinde değil, Amerikan anayasacıları içinde bile Straussçu düşünce neredeyse hâkim durumdadır.

2.4- Neo-Con strateji ve dış politikanın kurucusu; Wohlstetter

Yeni muhafazakârların ideolojik atası sayılabilecek ikinci isim ise Albert Wohlstetter'di. Akademi kökenli bir askeri stratejist ve matematikçi olan Wohlstetter (1913-1997) Sovyetler Birliği ile girilen tarihin en kapsamlı ve zorlayıcı askeri yarışı, "Yıldız Savaşları" projesinin de fikir babasıydı. Popüler dilde "Yıldızlar Savaşı"

olarak bilinen bu anti-füze korunma sisteminin tam ismi “Stratejik Savunma Girişimi” diye kayıtlara geçecekti.

Prof. Dr. Albert Wohlstetter, iki sistem (kapitalizm ve sosyalizm) arasında karşılıklı denge yerine Sovyetler Birliği’nin altından kalkamayacağını düşündüğü stratejik bir askeri rekabet öneriyordu. Anti-Balistik Antlaşmalar’ın (ABM) gereksiz olduğunu düşünüyordu. Çünkü, ona göre bu tip antlaşmalar, ABD’nin askeri ve teknolojik anlamda ilerlemesine engel oluyordu. Bu antlaşmalar ABD savunma sistemlerinin gelişmesini engelliyordu.

Rand Corporation’da araştırmacı olarak çalışan ve Pentagon’a danışmanlık da yapan Albert Wohlstetter, Türkiye’de de görevlendirilen birçok CIA ajanının hocalığını yapmıştı. CIA Ortadoğu istasyon şeflerinden Paul Henze (1924-2011) ve 19 Ocak 1969’da ziyaret ettiği ODTÜ’de devrimci öğrenciler tarafından arabası yakılan ABD’nin Ankara büyükelçisi

Robert Commer (1922-2000) bunlardan birkaçıydı. Daha önce Vietnam'da görev yapan Commer, katliamlardaki rolü nedeniyle "Kasap" lakabıyla anılıyordu.

Fukuyama, Wohlstetter'in Rand Corporation'da çalıştığı dönem ve nükleer caydırıcılık konusundaki görüşleri hakkında şunları yazıyor:

"Wohlstetter, Rand Corporation'ın 1950'lerdeki görkemli yıllarında burada çalışmış, daha sonra Chicago Üniversitesi'nde ders vermiş matematiksel düşünen bir mantıkçıydı. Meslek yaşamının belirleyici işareti, iki ana konu üzerinde çok uzun zamandır duyduğu ilgi olmuştu. İlki, genişletilmiş caydırıcılık yöntemiydi. Wohlstetter, soğuk savaş günlerinde Fransız General Pierre Galois gibi strateji uzmanları tarafından ortaya atılan, en az miktardaki bir nükleer caydırıcının ucuz ve etkili bir ulusal savunma biçimi olacağı yönündeki inanca karşı çıkmıştı.

Wohlstetter genel politika çevrelerinde

en çok, Sovyetler Birliği'nin sınırlarının etrafındaki orta menzilli ABD nükleer bombardıman uçaklarının önleyici saldırıya karşı savunmasızlıklarını göstermiş, 1954 tarihli Rand Corporation'ın baskın tarzındaki müdahaleleri bombalama esaslı teori çalışmasıyla tanınıyordu." (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 42)

Paul Wolfowitz, Richard Perle, Zalmay Halilzad ve George W. Bush yönetiminde görev yapan ve çeşitli alanlarda sorumluluk alan çok sayıda Neo-Con'un hocası olan Wohlstetter'in bu teorisi, nükleer bir caydırıcıya sahip olunmasının tek başına yeterli olmadığı varsayımına dayanıyordu. Ülkeler, nükleer ilk saldırı / ilk vuruş durumundaki savunma kapasiteleriyle birlikte değerlendirilmeliydi. Wohlstetter'in bu görüşü, soğuk savaş dönemi caydırma teorisinin en önemli maddesi olan ilk darbe / ikinci darbe kavramını ortaya koyacaktı.

ABD'de 1960'lı yılların sonunda gerçek bir yeni muhafazakâr okul şekillenmeye ve

örgütlenmeye başlamıştı. Örneğin, Washington eyaleti senatörü Henry Jackson (1912-1983) 1970'li yıllarda nükleer silahsızlanma antlaşmalarını sürekli eleştiriyordu. Bu dönem, aynı zamanda, entelektüel ortamda ve akademik çevrelerde iyi yetişmiş, stratejik konularla ilgilenen, analiz yeteneğini geliştirmeye çalışan yeni muhafazakâr bir kuşağın da ortaya çıktığı yıllardır.

Perle, Kristol ve Wolfowitz iki sistem arasındaki yumuşama (detant) politikalarına karşı çıkıyordu. Bu üç isim, Reagan yönetiminin detant karşıtı Dışişleri Bakanlığı yöneticileriyle birlikte çalışmaya başlamışlardı. Bu kişilerin stratejik konulardaki hocaları ise Albert Wohlstetter'di. Askeri strateji uzmanı Wohlstetter, "karşılıklı yok etme" denilen ve bu özelliğiyle nükleer bir savaştan caydırma sağlayan geleneksel doktrinin sorgulanmasını sağlayan kişiydi.

Bu teori, her iki blokun da birbirine geri

dönüşü imkânsız zararlar verebilecek, dahası gezegenin geleceğini tehlikeye atabilecek bir nükleer silah kapasitesine ulaşmış olmaları nedeniyle savaştan kaçınacakları varsayımına dayanıyordu. Eldeki verilere göre güçlü bir varsayımdı bu. Nitekim, ABD ile SSCB arasındaki Küba krizi sırasında test de edilmişti. Böyle bir savaşın insanlığa vereceği telafisi imkânsız zararlardan başka, aklı başındaki hiçbir ülke yöneticisi böyle bir karşılıklı intiharı göze alamazdı.

Ne var ki, Wohlstetter tam da bu politikanın esasına karşı çıkıyor, Sovyetler Birliği'yle "yapay" bir dengenin oluşmasına yol açtığını öne sürdüğü detant anlayışının ABD'nin teknolojik yaratıcılığını ve gelişmesini engellediğini öne sürüyordu. Nükleer silahların Moskova ile birlikte denetlenmesine de karşı çıkan Wohlstetter, "kademeli bir caydırma" politikası izlenerek gerektiğinde taktik nükleer silahlar ve hedefi şaşmadan vurabilecek ileri teknoloji

ürünü “akıllı bombalar” kullanılarak, düşmanın askeri tesislerini yok edecek “sınırlı savaşlar” öneriyordu.

Fukuyama, Wohlstetter’in Neo-Con hareketle ilgisi hakkında şu önemli değerlendirmeyi yapıyor:

“Albert Wohlstetter’in kendisini Neo-Con olarak görüp görmediği belli değildir. Ama Sovyetler Birliği tarafından yöneltilen tehdit hakkındaki karamsar görüşü nedeniyle o ve öğrencileri az çok belli etmeden bu hareketle birleşmişlerdir. Sovyetler Birliği’ni caydırmak için Karşılıklı Güvenli Yok Etme Doktrini’nin (MAD) yeterli olacağına dair 1960’lı ve 1970’li yıllarda alınan bilgileri kabul etmiyordu. (...)

Wohlstetter bu yüzden ilk Neo-Con’ların Sovyetler Birliği’ne karşı düşmanca görüşlerini ve bu kişilerle Strauss öğrencilerinin de rejimlerin dış politika için önemli oldukları inancını paylaşıyordu. (...)

O ve öğrencileri böylece, geniş ve genel

bir Neo-Con düşünceler kümesinin belirli dış politika tercihlerine dönüştürülmesinde çok önemli bir rol oynadılar.” (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 43-45)

Konuyu bağlarken önemli bir magazin notu da düşelim: Wohlstetter, George W. Bush yönetiminde Ulusal Güvenlik Danışmanlığı da yapan, Neo-Con ekibin önemli ismi, Richard Perle’nin de kayınpederiydi. (Çok ilginç akrabalık bağları da olan ve bir tür büyük aile gibi hareket eden Neo-Con klanı, ilerideki bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alacağız.)

Sovyet karşıtı radikal tutumu, komploculuğa kayan teorileri ve önerdiği “şahin” politikalar nedeniyle “Karanlıklar Prensi” diye anılan; Reagan yönetiminde de savunma bakan yardımcısı olarak görev yapan Prof. Perle, 2001-2004 yılları arasında da Savunma Politikaları Kurulu Danışma Komitesi başkanlığı yaptı. Perle bir arka plan, başka bir deyimle “mutfak”

adamıydı.

2.5- Allan Bloom ve“Amerikan Aklının Tutulması”

Neo-Con hareketin ikinci kuşak liderlerinden sayılan, Straussçu düşüncenin siyaset diline ve alanına aktarılmasına öncülük eden isim ise, Wohlstetter’in de Chicago Üniversitesi’nden öğrencisi olan Allan Bloom’dur. Bloom, 1987 yılında yayımlanan *The Closing of the American Mind* (Amerikan Aklının Tükenişi/Tutulması) adlı ünlü kitabında, “modernite krizi” diye tanımladığı durumun Amerikan siyasal ve sosyal yaşamındaki “parçalayıcı” sonuçlarını tartışıyor. Bloom, “politically correct” yani “siyaseten doğrucu” anlayışa sert şekilde karşı çıkıyor.

Leo Strauss’un öğrencisi olan ve Neo-Con hareketin üssü Chicago Üniversitesi’nde öğretim üyeliği yapan

Allan Bloom (1930-1992), kitabında rock müzikten edebiyata, cinsel özgürlükten popüler kültüre uzanan geniş bir alandaki sıradanlığın Amerikan entelektüel birikimini ve yaşam tarzını tehdit ettiğini söylüyor. Çözüm olarak ise, Amerika'nın yeniden köklerine, temel değerlerine ve kurucu ilkelerine dönmesi gerektiği görüşünü savunuyor.

"Bu kitap, hassas bir noktaya dokunuyor ve yeni bir sorunu tanımlıyordu. Kültürel bağıntıcılık (mantığın insanların miras aldıkları kültürel ufukların ötesine geçemeyeceği inancı) aslında çağdaş entelektüel yaşamda çoktan kendisine yer edinmişti. Bu Nietzsche ve Heidegger gibi önemli düşünürler tarafından üst düzeyde meşrulaştırıldı; post-modernizm ve yapı sökücülük gibi entelektüel akımlarla yayıldı ve kültürel antropoloji ve çağdaş bilimin diğer bölümleri tarafından hayata geçirildi." (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 35)

Bloom kitabında, eğer gerekli önlemler

alınmaz ve karşı hamleler yapılamazsa "Amerika'nın batma" tehlikesiyle karşı karşıya olduğu tezini ortaya atıyor. Kitabın etkileyici ve çarpıcı tezini de bu yaklaşım oluşturuyor. Muhafazakâr olduğunu reddeden ve kendisini daha çok "liberal demokrat" olarak tanımlayan Bloom, Karl Popper gibi tarihselciliği reddeden sivil toplumcu düşünürlere kendisini daha yakın buluyor. (Allan Bloom, *The Closing of the American Mind*, Simon and Schuster, New York, 1987)

"Bloom'un öne sürdüğü görüşler, bütün muhafazakâr çevrelerde dile getirilen, neredeyse işin alfabesi diyebileceğimiz düşünceler. Fakat kitap, "Amerika batıyor mu?" sorusunu ilk kez bu derecede açık şekilde sorması nedeniyle bu ölçüde tutulmuştu. Nihayet o metni kendisine kılavuz edinen Amerikan sağı, çok kısa süre içinde Reagan'ı seçti. O da Rambo filmleri eşliğinde 'Yeniden güçlü Amerika' sloganlarıyla geldi, yerine oturdu ve

Amerika'nın (...) Clinton'a Obama'ya rağmen büyük sağ kaymasını başlattı." (Hasan Bülent Kahraman, *Sabah* gazetesi, 30 Eylül 2011)

Bloom ve onu izleyen Neo-Con'lar, daha sonra bu tezi geliştirecekler ve "Amerika'nın batma tehlikesi"nin sadece kültürün ve toplumun yozlaşmasından kaynaklanmadığını, sosyalist blokla girilen rekabetin de kaybedilmek üzere olduğunu ileri süreceklerdi. Çözüm önerileri ise, batışı beklemeden kapsamlı bir karşı saldırı gerçekleştirmek, böylece süreci tersine çevirmekti. Nitekim öyle de yaptılar.

Bloom görüşleriyle, genç ve seçkin Amerikalılar arasında stratejiyle ilgilenen yeni bir kuşağın ortaya çıkmasına neden oldu. Bu nedenle Neo-Con'ların "kurucu babaları" arasında sayılan Allan Bloom'un derslerini izleyenler arasında Richard Perle ve William Kristol da yer alıyordu. Perle, bu ekip ile Wolfowitz arasındaki ilişkiyi kuran isimdi.

Bloom’un önemi, Strauss ve Wohlstetter’in görüşlerini buluşturup sistematize etmesinden ve yorumlamasından gelir. Dahası, Bloom dış politikada Neo-Con okulu yeniden inşa etmiştir. Allan Bloom’un düşüncelerinin en hararetli savunucuları ise onun derslerini izleyen William Kristol ve Richard Perle ile Paul Wolfowitz gibi isimler oldu. Perle ve onun gruba dahil ettiği Wolfowitz, daha 1970’li yıllardan itibaren Charles H. Fairbanks gibi Dışişleri Bakanlığı’ndaki detant (Doğu ve Batı blokları arasında yumuşama politikası) karşıtı yöneticiler için çalışmaya başlamıştı.

Bloom, “siyaseten doğru” adına, “her kültür bir başkası kadar değerlidir” şeklindeki görüşe de şiddetle karşı çıkıyordu. Ona göre bu anlayış, çoğunlukla özgürlüklere karşı olan, dahası Batı kültürü için ciddi tehlikeler oluşturan diğer kültürlere de meşruiyet (legalite) sağlıyordu.

Bloom, Batı kültürünün hiçbir şekilde diğer kültürlerden üstün olmadığı şeklindeki akademi ve edebiyat çevrelerindeki görüşleri de şiddetle eleştiriyordu. Bloom’a göre “Batı kültürü” insanlığın en ileri aşamasını temsil ediyordu ve diğerlerine göre tartışmasız şekilde “üstün” konumdaydı. Bu durumu kabul ve teslim etmek, insanlığın geleceği, demokrasi ve özgürlükler için gerekliydi. Gurur sorunu yapılamazdı.

Yeni muhafazakâr tezlerin geliştirilmesi ve Strauss’un felsefesiyle buluşturulmasında önemli bir rol oynayan Allan Bloom, siyasetten çok felsefeyle ilgileniyor ve ilginçtir kendisini ısrarla “muhafazakâr” olarak tanımlamıyordu. Strauss’un öğrencisi Bloom, kendisini “demokrat” olarak tanımlamayı daha uygun buluyordu.

2.6- William Kristol-Robert Kagan;yeni dış

politika

Francis Fukuyama'ya göre, Neo-Con düşüncenin aktüel ifadesi olarak kabul edilen yayılmacı, müdahaleci dış politika ve "demokrasiyi destekleme" retoriği, 1990'ların ortasından sonlarına kadar William Kristol'un *The Weekly Standard* dergisinde Robert Kagan'la birlikte geliştirdikleri düşüncelere dayanıyor.

Kristol ve Kagan kuşkusuz Neo-Con düşüncenin ilk kuşak kurucuları arasında değil, ama günümüz dünyasındaki aktüel algıyı yaratan fikirlerin önemli bölümünü onlar dolaşıma soktu. Çünkü Kristol ve Kagan esas olara Neo-Con dış politikayı yeniden tanımlamaya yöneldikleri için ister istemez dünyada da algı böyle oluştu.

Kristol ve Kagan, birlikte kaleme aldıkları ve 1996 yılında *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan makalede ABD dış politikası hakkındaki Neo-Con yaklaşımı genel hatlarıyla ortaya koydular.

Cumhuriyetçi Parti için “Yeni Reagancı” bir çizgi önerdiler. Daha sonra *Present Dangers* yani “Yaklaşan Tehlike” adıyla kitap haline getirilen (2000) bu makalede Amerikan yönetimine, “Başkaldıran diktatörler ile düşman ideolojilere karşı koymayı ve mümkün olan her yerde bunları yıkmayı; ... Amerika’nın çıkarları ile liberal demokratik ilkelerin desteklenmesini; ve ... insan kötülüğünün daha aşırı hallerine karşı mücadele etmeye çalışanlara yardım sağlanmasını” öneriyorlardı. Kristol ve Kagan, “Yeni Reagancı Dış Politikaya Doğru” başlıklı makalelerinde şunları yazıyordu:

“Muhafazakârlar dış politika hedeflerinden yoksundur. Onlar Clinton yönetiminin Wilsoncu çok taraflılığını hor görürler; –bugüne kadar direnmiş olsalar da– Patrick Buchanan’ın neo-izalasyonizmine (ABD’nin yaşamsal çıkarları tehlikeye düşmediği sürece Amerika kıtası dışında dünya politikasında

etkin bir rol oynamama politikası) imrenirler. Şimdilik Henry Kissinger ve onun çömezlerinin muhafazakâr ‘gerçekçilik’lerinin bir versiyonuna kararsızca eğilim gösterirler.” (W. Kristol - R. Kagan, “Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy”, *Foreign Affairs* 75, No: 4, 1996. Türkçe metin için bkz. *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler*, a.g.e., s. 37)

Kristol ve Kagan makalenin girişinde, müdahaleci ve yayılmacı bir dış politika öneriyor ve “iki kutuplu” dünyadan kalma, mevcut dengeleri korumaya dönük ve savunmacı dış politikayı kıyasıya eleştiriyorlardı. Elbette çok “demokratik” ve “özgürlükçü” gerekçelerle!

Önerdikleri bu politikanın (stratejinin) adını ise “iyiliksever hegemonya” olarak koymuşlardı. Bu politika ile esas olarak uluslararası kurumların yerine ABD’nin hakemliğinin / gücünün konulması görüşü savunuluyordu. Başka bir anlatımla

Birleşmiş Milletler gibi örgütlerin bir önceki döneme (soğuk savaş) ait olduğu ve artık ömrünü doldurduğu ileri sürülüyordu.

Kristol ve Kagan, soğuk savaş dönemi ABD dış politikasına yönelik eleştirilerini ve yeni döneme ilişkin yaklaşımlarını şöyle gerekçelendiriyor:

“Bir bakıma mevcut durum 1970’lerin ortalarını andırıyor. Fakat Ronald Reagan o dönemin gönülsüz konsensüsüne karşı gözü pek bir saldırı başlattı. Bu konsensüs Sovyetler Birliği’ne uyum sağlamayı ve onunla bir arada yaşamayı tercih ediyor, Amerika’nın güç yitirmesinin kaçınılmazlığını kabul ediyor, statükoda herhangi bir değişikliği ya korkutucu ya da masraflı olarak değerlendiriyordu.

Reagan, uluslararası komünizm güçlerine karşı ideolojik ve stratejik zaferi öngören, tartışma yaratacak bir vizyon ileri sürerek, Sovyet tehdidi karşısındaki kayıtsızlığa son verme, savunma harcamalarında büyük artışlara gitme,

Üçüncü Dünya'da komünist ilerlemeye karşı direnme ve ABD dış politikasında daha büyük bir ahlaki duruluk ve kararlılık çağrısında bulundu. O günlerde çok demode bulunduğu halde, Amerikan özgünlüğünü ısrarla savundu. Belki de daha önemlisi, başkalarının değişmez varsaydığı, Amerikan gücünün sınırlarını iç politik gerçekliğin belirlediği görüşünü reddetti.

Pek çok aklı başında kişi Reagan'a korkuyla ve küçümseyerek baktı. Hâlâ Vietnam Savaşı'nın sarsıntısını atlatamayan liberal demokratlar, onun gayretkeşliği karşısında dehşete düştü. Reagan'ın parti arkadaşı Cumhuriyetçilerin birçoğu, özellikle de o sırada Dışişleri'ne hâkim olan Kissinger yanlısı gerçekçiler aynı durumdaydı. Reagan kendi partisine savaş ilan etti." (W. Kristol-R. Kagan, a.g.e., s. 38-39)

Bu uzun alıntı birçok bakımdan önemli. Nedenlerini kısaca sıralayalım:

Birincisi; soğuk savaş dönemini bitiren

ve ABD öncülüğündeki kapitalist Batı blokunu “zafere” götüren yaklaşım ve onun arkasındaki mantık yukarıdaki alıntıda ortaya konuluyor.

İkincisi; emperyalist-kapitalist blokun küresel ölçekte başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalizm ve devrim güçlerine karşı başlattığı çok yönlü saldırının gerekçesini açıklıyor. Bu saldırının niteliği ve kapsamı sosyalist blok ve dünya solu tarafından görülemedi. Kapitalizmin tıkandığı ve bu hayati saldırıdan başarıyla çıkamadığı takdirde gerçekte kendisinin çökeceği anlaşılamadı.

Üçüncüsü; Neo-Con’ların Reagan yönetimi tarafından uygulanmasını sağladığı bu dış politika, küresel ölçekte bir yıkım, talan ve siyasal-kültürel bir gericileşme yarattı. Ufku kararan ve bir anlamda öksüz kalan dünya emekçileri, mazlum uluslar ve genel olarak insanlık umudunu yitirmeye, bir önceki çağın değerler dünyasına (örneğin dine)

sığınmaya başladı.

Dördüncüsü; dünyanın her köşesinde, Latin Amerika, Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Afganistan dahil Orta Asya'da etnik ve dinsel çatışmalarda oluk oluk kan akmaya başladı. Eski statüko bozuldu, yenisi hâlâ kurulamadı.

Beşincisi; dünyanın 1980 dönemecinde, Türkiye ve Pakistan gibi ülkelerdeki askeri faşist darbeler ile Nikaragua, Honduras, El Salvador, Afganistan gibi ülkelerdeki kontrgerilla operasyonları ve İslamcıların saldırılarıyla antiemperyalist güçlerin ve solun ezilmesi de Neo-Con'ların bu dış politika çizgisinin ürünüydü.

Altıncısı; Afganistan ve Irak'ın işgalleri, Yugoslavya'nın parçalanması, Ortadoğu ve Hazar havzasındaki enerji yataklarına el koyma girişimi, Libya'nın çökertilmesi, Suriye'ye yönelik emperyalist saldırı ve kirli savaş, ABD'nin imparatorluk projesinin bir parçası olan bu dış politika anlayışının sonucuydu.

Yedincisi; dünya solu bu küresel saldırıya karşı bir cevap geliştiremedi. Savunmada kalan kaybetti. Gezegenin kaderinin çizildiği bir tarihsel dönemeçte Neo-Con'lar belirleyici bir rol oynadılar. İnsanlığa yeni ortaçağın kapılarını açtılar.

Fukuyama, Kristol ve Kagan'ın Neo-Con hareket içindeki rollerini ve ABD dış politikası üzerindeki etkilerini şöyle anlatıyor:

"Kristol ve Kagan, açık bir şekilde, rejim değişikliğini Yeni Reagancı politikalarının ana unsuru olarak savunuyorlardı. Zorba rejimleri, anlaşmalar, uluslararası hukuk veya normlar yoluyla medeni kurallar çerçevesinde hareket eder duruma getirmenin tamamen gerçekdışı olduğunu; uyumu veya ortak çıkarları uzun vadede yalnızca demokratikleşmenin temin edebileceğini iddia ediyorlardı. 1991 yılındaki Körfez Savaşı esnasında ABD'nin Saddam Hüseyin'i öldürmek üzere Bağdat'a girmemesinin hata olduğunu ve

NATO güçlerinin de Sırbistan’da Miloseviç’i devirmek için Kosova’nın ötesine geçmiş olmaları gerektiğini söylüyorlardı. Rejim değişikliğini sadece Irak, Kuzey Kore ve İran gibi ‘haydut devletler’ için değil, (...) Çin için de istiyorlardı.” (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 52)

İşte gezegene egemen olmayı hedefleyen bu stratejik saldırının adını da “iyliksever hegemonya” olarak koymuşlardı. Aslında “Neo-Conservative” hareket ve akımın, sadece birkaç başkanın değil, 1980 sonrası ABD’sinde geleneksel iç ve dış politika yaklaşımının temelini değiştirdiğini, dozu zaman zaman azalsa ya da artsa da çoğu kez –özellikle dış politikaya– Neo-Con’ların yön verdiğini söylemek hiç abartılı olmayacaktır.

2.7- Richard Perle ve David Frum;şeytana ölüm!

“Karanlıklar Prensi” Prof. Richard Perle için *Washington Post* gazetesi, “Amerikan dış politikasında etkili olan yeni muhafazakârların entelektüel önderi” diyor. Gazete, W. Bush yöntiminde Ulusal Güvenlik Heyeti başkanlığı da yapan Perle için şunları yazıyor:

“O, Bush’un ve onun Ulusal Güvenlik danışmanı (sonra dışişleri bakanı) C. Rice’ın ve hatta başkanlığa oynayanların bile üzerinde derin etkileri olan bir isimdir.” (Richard Perle-David Frum, *Şeytana Son / Terörde Savaş Nasıl Kazanılır?*, çev. Gökçe Kaçmaz, Truva Yayınları, İstanbul, Temmuz 2004, arka kapak)

Neo-Con hareketin hemen her etkinliğinde yer alan Richard Perle, David Frum ile birlikte yazdığı kitapta 11 Eylül 2001’de New York’taki Dünya Ticaret Merkezi ve Savunma Bakanlığı’na (Pentagon) yönelik saldırılardan sonra izlenecek siyaset konusunda genel bir çerçeve sunuyor.

Adı çok öne çıkmayan sessiz bir Neo-Con olan David Frum, bu akımın ABD merkez bürokrasisinde görev yapan en önemli isimlerinden biri. *The New Yorker* dergisi onun hakkında, George W. Bush yönetiminde D. Cheney, C. Powell, C. Rice, G. Tanet, D. Rumsfeld ve P. Wolfowitz gibi ünlü isimler arasında adı ilk ağızda sayılmasa da, "Amerikan dış politikasındaki en etkili düşünürün David Frum olduğunu söylemek abartı değildir" diye yazıyor. (R. Perle-D. Frum, a.g.e., arka kapak yazısı)

Perle ve Frum birlikte yazdıkları kitapta, Amerikan dış politikasının küresel bir hegemonya ve/veya imparatorluk perspektifinden bakılarak oluşturulması gerektiği tezini işliyor. ABD'nin yeni tehdit değerlendirmesi ve "düşman" algısının da inşa edildiği bu kitapta, siyasal İslam ve terör bağlantısı üzerinde duruluyor. Siyasallaşmış İslam hem teolojik hem de siyasal düzeyde analiz edilerek sert bir eleştiriye tabi tutuluyor. Bir anlamda yeni

“düşman” tanımlanıyor.

Perle’nin hocası ve kayınpederi Albert Wohlstetter’e ithaf ettiği bu ortak kitapta, Kristol ve Kagan’ın dış politika görüşleri daha ileriye taşınarak, “küresel terör” örgütleri ve siyasal İslam ABD’nin yeni düşmanları olarak tanımlanıyor. Perle ve Frum şunları söylüyor:

“Ortadoğu’da aşırı dinciler ve seküler militanlar, Sünniler ve Şiiler, komünistler ve faşistler, tüm bu kategoriler birbirleriyle harmanlanmıştır. Hepsi kolayca tutuşabilir bu devasa nefret havuzundan beslenmektedir. Ve hepsinin hedefi aynıdır; ABD...

Bu katliamcı nefretle üç cephede yüzleşilmeli ve bu nefret bozguna uğratılmalıdır: Anavatanda, savunma sistemimize nüfuz etmeye çalışan ve insanlarımızın katledildiği alanlarda ve yurtdışında, hükümetlere ve terörist gruplara bize karşı nükleer ve biyolojik cihat konusunda ilham verdikleri yerlerde

ve en son olarak İslam dünyasında kendini bu düşüncelere kaptırmış erkeklerin ve kadınların zihinlerinde.” (Richard Perle-David Frum, a.g.e., s. 64-65)

Mümkün olan en iyiyi temsil ettiği ileri sürülen ABD’nin, küresel egemenlik siyaseti izlediği ve bir imparatorluk projesini yaşama geçirmeye çalıştığı soğuk savaş sonrasında, özgürlük ve demokrasi adına tanımlanan görevlerinin esas olarak anavatan dışında olduğu görülüyor. ABD’lilerin refahını ve güvenliğini sağlamak, yani emperyalist anavatanı koruyarak ve “demokratik” gerekçelerle “Yeni Roma”nın “iyiliksever hegemonyasını” yeryüzünde kurmak, amaç olarak tanımlanıyor.

“1990’lar dış politikada yanılsama yıllarıydı. 11 Eylül 2001 tarihinde yanılsama çağı sona erdi. ABD, dostlarına ve müttefiklerine, teröre karşı mücadeleye katılma konusunda ricada bulundu ve daha sonra, kurbanlar için sarf edilen birkaç

sempatik sözün ardından, dostların ve müttefiklerin pek bir şey yapmaya hazır olmadıklarını keşfetti. 11 Eylül Amerikalıların bazı şeyleri kendilerinden daha fazla gizleyemeyeceğini ortaya çıkardı. Soğuk savaşın bitmesi ve ABD'nin dünyanın süper gücü olarak ortaya çıkması, uluslar dünyasındaki düşmanlıkların sonunu getirmemişti." (Richard Perle-David Frum, a.g.e., s. 241)

Yeni emperyalist saldırganlık, küresel yağma ve hegemonya için öyle bir siyasal gerekçe ve tarihsel arka plan kuruluyor ki, ABD sanki hiç istemediği halde demokrasi, özgürlük ve iyi olan ne varsa onların adına bütün insanlığın sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalıyor. Bu görev adeta üzerine yıkılıyor. Örneğin Irak'ı hiç istemediği halde "mecburen" işgal ediyor!

Öyle ki, ortada "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" gibi gezegene egemen olmayı hedefleyen bir imparatorluk planlaması varken, neredeyse ABD'nin Tanrı

tarafından seçildiğine bile inanmamız isteniyor. Perle ile Frum'un kitabı, benzer bütün çalışmalarda olduğu gibi, önsel olarak ABD'nin doğru ve iyi olanı temsil ettiği varsayımına dayanıyor.

2.8- Yeni muhafazakârların yükselişi

Yeni muhafazakârlar ilk olarak, yine "soldan" gelen, *Commentary* dergisinin yazarları, *Public Intarest* dergisinin de kurucusu ve genel yayın yönetmeni olan Irving Kristol'un (William Kristol'ün babası) Başkan Richard Nixon'un seçim kampanyasını desteklemesiyle siyaset sahnesine çıktılar. Neo-Con'lar Ronald Reagan'ın başkanlık döneminde, yani 1981 ile 1985 yılları arasında, hükümette görev alma ve bürokrasi içinde örgütlenme imkânı buldular.

Richard Nixon ve Jimmy Carter döneminde hem Sovyetler Birliği ile

yakınlaşma (detant) hem de Ortadoğu barış girişimlerine karşı çıktılar ve engel olmaya çalıştılar. Henry Kissenger'ın görüşleri de dahil olmak üzere, iki kutuplu dünyayı değişmez ya da değişmesi zor bir olgu kabul eden "realist" politikaları reddettiler. Vietnam Savaşı'nı desteklediler, dahası bu savaşın desteklenmesi için kamuoyu oluşturmaya uğraştılar.

Örgütlü bir yapı kazanmaya başladıkları andan itibaren, merkez sol ve liberal entelektüelleri silme/etkisizleştirme konusunda ısrarcı davrandılar. "Güçlü olmak, ancak iç ve dış siyasetteki rakiplerin güçsüzlüğüyle doğru orantılıdır" şeklindeki görüş, onlara Strauss'tan kalan önemli bir öğüttü ve bu öğüdün gereğini her aşamada yerine getirdiler.

Yeni muhafazakârlar karşılıklı denge politikasına dayalı olarak yürütülen "yumuşak konsensüs" dedikleri detant politikalarına karşı çıkıyorlardı. Siyaset sahnesine çıktıkları andan itibaren,

Amerika’nın elindeki askeri ve teknolojik imkânların sonuna kadar kullanılması gerektiğini savundular.

Yeni muhafazakârlar, Amerika’nın gücünü göstermesini engelleyen liberal politikaların geçersiz ve anlamsız olduğunu belirtiyorlardı. Başta Clinton yönetimi olmak üzere, eski Amerikan yönetimlerinin askeri stratejisini şöyle eleştiriyorlardı:

“Birleşik Devletler’in kendisini içinde bulduğu stratejik durumun korunması, hem bugün hem de gelecekte küresel olarak üstün bir askeri kapasiteyi gerektirmektedir. Ancak, savunma harcamalarındaki kesinti yılları Amerikan ordusunun muharebeye hazırlıklı konumunu aşındırmakta ve Pentagon’un askeri üstünlüğünü gelecek yıllarda koruma planlarını tehlikeye atmaktadır. ABD askeri gücü, giderek kendisini eksik personelli, yetersiz teçhizat ve eğitime sahip, acil durum operasyonlarının üstesinden gelmek için didinip duran ve askeri devrimlere kendisini

uyarlamaya hazırlıksız bulmaktadır.” (“Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi”; tam metin için bkz. Thomas Donelly, *ABD İmparatorluğu’nun Yeniden İnşası*, Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul, 2002.)

Kasım 2000’de iktidara gelen Cumhuriyetçi George W. Bush yönetiminin, ulusal güvenlik stratejisine yeni bir yapılanma kazandırmaya çalıştığı dönemde, 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi, yeni güvenlik stratejisine geçiş sürecini de hızlandırdı. Soğuk Savaş döneminde düşman belliydi, saflar netti. Ancak, Neo-Con görüşe göre soğuk savaşın bitimiyle beraber “haydut devletler” çoğaldı ve tehdit yayılarak küreselleşti.

Esas olarak Bush ekibinin öne çıkardığı yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi’nin temelini 1992’de Paul Wolfowitz ve Dick Cheney (Bush yönetiminde ABD başkan yardımcısı oldu) gibi isimlerin hazırladığı ve basına sızdığında büyük yankı uyandırdığı için bir süre rafa kaldırılan “Savunma Politikası

Kılavuzu” başlıklı rapor oluşturuyordu. Bu rapordaki önerilenler, yeni muhafazakârlara göre Amerika’nın askeri ve ekonomik önderliğinin sürdürülebilmesi için son derece gereklidir ve Washington’un siyasal ve askeri tavrının rehberidir. Yeni muhafazakârlar, bu raporun neden gerekli olduğunu şöyle anlatıyorlar:

“1992 yılının ilk aylarında, ABD üstünlüğünün, rakip bir büyük gücün yükselişine meydan vermeyecek ve uluslararası güvenlik düzenini Amerikan ilke ve çıkarlarına uygun olarak biçimlendirecek şekilde korunması için ayrıntılı bir projeyi sağlayan Savunma Politikası Kılavuzu taslağı hazırlandı. Resmen onaylanmadan basına sızdırılan belge ‘soğuk savaşçıların’ Sovyetler Birliği’nin çöküşüne rağmen savunma harcamalarını yüksek ve askeri güçlerdeki kesintiyi düşük tutma girişimi olarak eleştirildi. Ancak şaşırtıcı olmayan biçimde yeni yönetim tarafından toprağa gömüldü.

Aradan geçen sekiz yılın deneyimi, böyle bir stratejiyi yürütmenin özel askeri ihtiyaçlara ilişkin kavrayışımızı değiştirmiş olmasına rağmen, bizim yargımıza göre SPK'nin temel görüşleri sağlam şekilde ayakta durmaktadır." ("Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi", a.g.e.)

2.9- Bir Neo-Con örgütü; PNAC

Başta silah ve petrol sanayii olmak üzere büyük tekeller, Yahudi sermayesiyle yakın ve organik ilişkiler içinde olan Neo-Con'lar; siyasal projelerini 1990'larda, Sovyetler'in dağılması sonrasında yeniden yorumlayarak –ki uygun şartların oluştuğunu düşünüyorlardı– gerçekleştirmek için harekete geçtiler. Öyle ki, 1997 yeni muhafazakâr hareket açısından siyasal ve örgütsel bakımdan bir sıçrama yılı oldu.

The Weekly Standard'ın yayın yönetmeni William Kristol ve Robert

Kagan’ın girişimiyle 1997’de Project for New American Century (PNAC) adlı “think-tank” işlevi de gören bir grup oluşturuldu. Örgütün sözcülüğünü Kristol üstlendi. Böylece, ideolojik geçmişi neredeyse yarım yüzyıla dayanan yeni muhafazakâr hareket, “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi” raporuyla aynı adı taşıyan, kendi tarihlerinin iktidarı hedefleyen en net ve en örgütlü girişimini başlattılar.

PNAC tarafından hazırlanarak 1997’de yayımlanan, “Statements of Principles” (İlkelerin İlanı) isimli bildirgeyi: Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz, Lewis Libby, Zalmay Khalilzad, Richard Cheney, Jeb Bush, Francis Fukuyama ve onlara gecikmeli katılan Richard Perle gibi, daha sonra hemen tamamı ABD yönetiminde görev alan isimler imzalamıştı.

Bu bildirge –ki tam metni bu bölümün sonunda ek-1’de yer alıyor– yeni muhafazakârların bir tür siyasal çıkış ilanı olmuştu. Dönemin ABD başkanı George W.

Bush, 26 Şubat 2003’te American Entreprise Institute’de yaptığı bir konuşmada, yeni muhafazakârları, “ABD’nin en parlak beyinleri” olarak nitelendiriyor ve onlardan “yirmi kadarıyla birlikte çalışmaktan” mutluluk duyduğunu dile getiriyordu. (Bkz. www.presidentiolhetoric.com/speeches/02.26.20

PNAC, 1998’de Başkan Clinton’a da bir mektup göndererek (bu mektubun tam metni de bölümün sonudaki ek-2’de yer alıyor), politik arenada bir kez daha dikkatleri üzerine çekmişti. Bu mektupta da, Irak’a müdahale edilerek Saddam Hüseyin rejiminin etkisizleştirilmesi, İsrail’in desteklenmesi ve askeri harcamaların artırılması gibi bir dizi başlık dikkati çekiyordu. İsrail’de, hükümeti hangi ekip ya da siyasal eğilim oluşturursa oluştursun, koşulsuz olarak bu ülkenin desteklenmesi gerektiği, İsrail’in güvenliğinin ancak müdahaleci bir ABD ile sağlanabileceği görüşü, yeni muhafazakârların hem bu

mektubunda hem de daha sonra hazırlayacakları ve Amerikan dış siyasetinin eksenini oluşturacak raporlarında sıkça vurgulanıyordu.

PNAC ekibi, 2000 seçimleri öncesinde başkan adayı W. Bush’a “Present Dangers”, yani “Yaklaşan Tehlike” başlıklı bir rapor daha sundu. Günümüz (2010’lar-2020’ler) Ortadoğu ve dünyasını yakından etkileyecek bu önemli rapordan bazı başlıklar şöyle:

“Irak ve Kuzey Kore’nin etkisizleştirilmesi; İran ve Suriye’de rejim değişikliğine gidilmesi; Savunma harcamalarının artırılması; ulusal füze savunma sistemi kurulması ve Amerikan liderliğinin korunması...” (Raporun tam metni için bkz. www.takeoverworld.info/pnac_singers.html)

Bu rapor öyle bir dönemde gelmişti ki, Sovyetler Birliği’nin yıkılması sonrasında küresel ölçekte düşmanlarını tanımlama konusunda zorlanan ABD’nin emperyal

ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlıyordu.

ABD aynı anda birçok cephede sürdürülebilecek bir savaş yeteneğini, dünya egemenliği için gerekli görüyordu:

“Birden fazla coğrafyada saldırganlığı caydırmak ve yenmek için oluşturulmuş uygun büyüklükte ve donanımda bir askeri güç, ABD’ye öngörülemeyen ya da beklenmeyen gelişmelerle baş etmek için esneklik kazandıracaktır. Böyle bir kapasite, süper güç olmanın ‘olmazsa olmazıdır’ ve tüm ulusal güvenlik stratejimiz için elzemdir. (...) Eğer ABD aynı anda birden fazla coğrafyadaki saldırıları ortadan kaldırma yeteneğini geliştirmezse, tercih edilen güvenlik ortağı ve uluslararası topluluğun lideri olma konumu sorgulanmaya başlanır.

Gerçekten de bazı müttefikler ABD’nin sadece bir tek savaş kapasitesini, ABD’nin aynı anda bir başka coğrafyaya yoğunlaştığı bir durumda, artık kendi çıkarlarını savunamayacağının işareti olarak

okuyabilirler. (...) Sadece tek bir cephede savaşabilme kapasitesi, ABD'nin dünyanın önemli bölgelerinde güvenliği sağlayabileceğine olan güveni sarsacaktır. Bu durum, müttefiklerin ve dost ülkelerin çok farklı güvenlik politikaları izlemesine sebep olacak ve bizim için önemli olan çıkarlarımızı dışarıda da korumamızı sağlayan koalisyon ve müttefik ağını zayıflatacaktır." ("Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi", a.g.e.)

Yukarıda da değindiğim gibi PNAC ekibi, uluslararası planda ABD'yi bağlayabilecek her türlü anlaşmaya karşı çıkıyordu. Bu yaklaşım, ABD politikası haline gelmekte gecikmiyor ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni bile reddediyorlardı. Öyle ki, gezegen ölçeğinde ekolojik dengenin korunmasını amaçlayan Kyoto Protokolü'nden bile çekileceklerdi. Amerikan hegemonyasının ve askeri üstünlüğünün dünya için gerekli olduğu görüşünü açık bir şekilde savunan yeni

muhafazakârlar, “Demokrasiyi yaymak için uluslararası kuruluşlara güvenmemek gerek” diye küstah açıklamalar yapmaktan da çekinmiyorlardı.

Bu politikalar, söz konusu dönemde Amerikan emperyalizminin geldiği aşamanın zorunlu bir sonucu olarak görülebilirdi. SSCB’nin dağılması ve soğuk savaşın bitimiyle oluşan boşluğu, yeni muhafazakârların tarihsel bir fırsat olarak değerlendirerek buna göre örgütlenmesi, onları dünya siyasetinin belirlenmesinde büyük rol oynayacak bir konuma taşıyordu. Örneğin; William Kristol, Amerikan müdahalesinin Irak ile son bulmayacağını, bunun Ortadoğu’nun geleceği ve uluslararası terörizmle ilgili olduğuna açıkça işaret ediyordu. (Foreign Affairs, Temmuz-Ağustos 1996. Bkz. *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler*, s. 37)

Irak’ın işgalinden kısa bir süre sonra, sessiz sedasız think-tank kuruluşlarında

geliştirilen Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) devreye sokulacaktı. “Arap Baharı” denilen ve esas olarak BOP’un ikinci etabını oluşturan yeni dalga müdahaleler kapsamında Suriye’ye yönelik olarak 2011 yılında başlatılan emperyalist kuşatma ve kirli savaş, öngörülen stratejik planlamanın bir iktidar ömrüyle sınırlı ve kısa dönemli değil, uzun vadeli olduğunu gösteriyordu.

BOP, “Avrasya’ya hâkim olanın gezegene de hâkim olacağı” tezine göre hareket eden ABD’nin, bu hedefe ulaşabilmesinin belirleyici etaplarından birini oluşturuyordu. Bu stratejik planlama, batıda Kuzey Afrika’nın Atlantik ucundaki Fas’tan Uzakdoğu’daki Çin sınırına kadar uzanan geniş bir coğrafyada rejimleri değiştirmeyi; hukuki, kültürel ve iktisadi yapıları Batı’nın ihtiyaçlarıyla uyum sağlayacak şekilde dönüştürmeyi öngörüyordu.

2.10- Reagan ve Bush Neo-Con muydu?

Fancis Fukuyama’nın da işaret ettiği gibi, ABD’de yeni muhafazakârların 1980’den sonra ana akım muhafazakâr hareketle iç içe geçmesi, kimlerin Neo-Con olarak nitelendirileceği konusunda bir kafa karışıklığı yaratıyor. Bu arada Reagan ile Bush yönetimlerinde etkin rol oynayan ve siyasal sorumluluk alan Neo-Con’ların, adı geçen başkanlar üzerinde ne ölçüde bir etkiye sahip oldukları ya da Reagan ile Bush’un yeni muhafazakâr olup olmadıkları, siyasal magazin tadı da olan bir tartışma konusu oluşturmayı sürdürüyor.

“Reagan’ı veya Bush’u bir Neo-Con olarak adlandırmak kulağa oldukça tuhaf geliyor. Neo-Con’lar (çoğu) esasen okumayı, yazmayı, tartışmayı ve düşünmeyi seven Yahudi aydınlardı. Bir anlamda, onların en çok göze çarpan özellikleri ve onları eski zaman muhafazakârlarından ayıran şey, entelektüel

dehaları, ifade etme yetenekleri ve zihinsel düşünme sürecindeki ince farkları ve esneklikleriydi. Söz konusu iki başkandan bana göre Ronald Reagan'ın Neo-Con olarak nitelendirilmesi daha olasıdır. Düşmanları itiraf etmek istemeseler de Ronald Reagan bir çeşit entelektüeldi." (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 55.)

Fukuyama komünizm, serbest piyasa, Amerikan değerleri, yönetimde etkin olan liberal muhafazakârlar hakkındaki görüş ve değerlendirmeleri itibariyle Reagan'ın bir entelektüel sayılabileceğini belirtiyor. Daha da önemlisi Reagan'ın da tıpkı diğer önde gelen yeni muhafazakârlar gibi eski bir solcu olduğunu, geçmişinde Demokrat Parti'yi desteklediğini ve Roosevelt'e hayranlık duyduğunu açıklıyor. ABD'de Sinema Aktörleri Birliği başkanlığı da yapan Ronald Reagan'ın sosyalistlerin Hollywood'daki geleneksel etkinliğinden payını aldığını yazıyor. Daha sonra soldan sağa geçen Reagan'ın sinema sektöründe

komünistlere karşı mücadele ettiğini belirtiyor.

Fukuyama’nın Reagan hakkındaki değerlendirmesi ilginç ve şaşırtıcı. Çünkü Reagan’ın dünyaya verdiği profil, bir entelektüelden çok, üçüncü sınıf bir Hollywood aktörü olduğu yönündeydi. Ancak şurası açık ki, Reagan kendisinden önceki soğuk savaş dönemi başkanlarından çok farklı ve etkin bir dış politika uyguladı. Sosyalist blokun dağılmasını ve Sovyetler Birliği’nin çöküşünü hazırlayan Neo-Con’cu dış politikanın yaşama geçirilmesinde etkin bir rol oynadı.

George W. Bush’a gelince... Fukuyama onun da başkanlığının ikinci döneminde artık bir Neo-Con olduğunu belirtiyor. Bush’un, “Irak’ı demokratikleştirme” fikrini bir savaş hedefi olarak belirlemesini de bu tespitinin kanıtlarından biri olarak sunuyor. Fukuyama Başkan Bush’u şöyle değerlendiriyor:

“Bush, ikinci kez başkan seçildiğinde

yaptığı açılış konuşmasına kadar Neo-Con gündemin çoğunu, en azından yeni dönem için ifade biçimi olarak kabul etmişti. Terörizm hakkında tek laf etmemiş, güvenlik hakkında çok az şey söylemiş, bunun yerine demokratik değerlerin evrenselliğinden bahsetmişti. İç rejimi dışa dönük davranışlara bağlıyordu ve ‘Özgürlüğün topraklarımızda varlığını sürdürebilmesi, gittikçe özgürlüğün diğer ülkelerdeki başarısına bağlı olmaktadır’ diyordu.” (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 57)

Bush’un başlangıçta geleneksel bir muhafazakâr ve Cumhuriyetçi olduğu kabul edilse de, Neo-Con’lardan ve onların tezlerinden çok etkilendiği açıktır. Nitekim Irving Kristol, yukarıda sözünü ettiğimiz *Weekly Standard* dergisine yazdığı ünlü makalesinin başlık altına, Howard Dean’ın 11 Ağustos 2003’te *U.S. News and World Report*’a yazdığı şu satırları, biraz da mutluluk ve gurur duyarak alıyordu:

“Başkan Bush etkileyici bir kişi, fakat

sanırım bazı nedenlerle çevresindeki yeni muhafazakârların etkisi altına girdi.” (*Neo-Con / Yeni Muhafazakâlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler*, s. 67.)

Baba Kristol, belli ki Neo-Con hareketin entelektüel gücüne ve etkileme kapasitesine işaret etmek istiyordu. Ayrıca belirtilmeli ki, Neo-Con’lar yalnız muhafazakâr ya da yeni muhafazakâr olan Cumhuriyetçi başkanlar üzerinde değil, Demokrat başkanlar üzerinde de etkili oluyorlardı. Çünkü Neo-Con’lar küresel ölçekte soğuk savaştan çıkışın ve yeni dönemin hem teorisini hem de politikasını yapıyorlardı.

2.11- Neo-Con klan!

Sadece Amerika’nın değil, Avrupa’nın siyasal yaşamında da kökleri akademiye uzanan, etkili bir aydın kuşağına dayanan, entelektüel oylumlu tek muhafazakâr hareket var: yeni muhafazakârlar... Bu

okulun kurucu rektörü ve hocası hiç kuşkusuz Leo Strauss'tur. İki numarası tartışmasız olarak Albert Wohlstetter gelir, üç numaraya da Irving Kristol'ü koymak gerekir. Üyelerini de onların öğrencileri ve izleyicileri oluşturuyor.

Yeni muhafazakârlar ilginç, etkili ve sıkı dokulu bir topluluk. Aralarında sadece fikir akrabalığı yok, çok sayıda gerçek aile bağı, hoca-öğrenci ilişkisi, meslek ve iş arkadaşlığı bulunuyor. Çoğunlukla aynı çevrenin insanları, benzer sınıfsal köklere sahipler.

Yeni muhafazakârlar, sadece siyasal bir hareket değil, aynı zamanda büyük bir aile de oluşturuyor. Akademide, basında/medyada, düşünce kuruluşlarında, kültür ortamında ve siyasette gerçek bir Neo-Con klandan söz edilebilir. Bu klanın üyeleri, tıpkı bir mason locası gibi her yerde birbirini kolluyor, destek oluyor, üyelerin iyi işlere girmelerini sağlıyor, bu işlerinde ve bürokraside yükselmeleri için katkıda

bulunuyorlar. Neo-Con karşıtı yayınlarıyla tanınan *New Republic*, onlardan, “Bin yılın en önemli on çetesinden biri” diye söz ediyor.

“William Kristol, Norman Podhoretz, Elliot Abrams ve Robert Kagan’ın ortak yanı nedir? Evet onların tümünün 11 Eylül’den bu yana ABD dış politikasının kontrolünü ele geçiren muhafazakâr şahinler olduğu doğrudur. Fakat onlar aynı zamanda büyük bir yeni muhafazakâr ailenin, kuşaklar boyunca birbirini tanıyan eşler, çocuklar ve arkadaşlardan oluşan geniş bir klanın üyeleridir.

“(...) Geniş Neo-Con klanın kurucu babalarından biriyle, Irving Kristol ile başlayalım. Onun kabarık sicilinde soğuk savaşın ilk yıllarında Sovyetler Birliği’ne karşı CIA’nin kültür savaşlarını yürütmek ve Vietnam Savaşı sırasında Amerika’yı ‘emperyal’ bir rol oynamaya çağırmak da bulunuyor. Yeni muhafazakâr düşüncenin temel tezlerini oluşturduğu kabul edilen

baba Kristol, kendi başına yeni muhafazakâr bir otorite olan Gertrude Himmelfarb ile evlidir. Onun Britanya'daki Victoria Çağı'na ilişkin çalışmaları Bush'a 'müşfik muhafazakârlık' düşüncesini benimseten adamlara ilham kaynağı oldu." (Jim Lobe, "Neo-Con Ailesinin Tüm Üyeleri", 27 Mart 2003. *Neo Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* (içinde), s. 85)

Bilindiği gibi Kristol çiftinin çocuğu, *The Weekly Standard*'ın genel yayın yönetmeni ve Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (PNAC) adlı topluluğun kurucularından William Kristol... Neo-Con klanın en önemli ve birleştirici platformu olan PNAC, Dick Cheney ve Donald Rumsfeld gibi Bush yönetiminin pilot kabininde yer alan isimlerin de üye olduğu çok etkili bir kuruluş olmuştu. (Cheney başkan yardımcısı, Rumsfeld de savunma bakanıydı.) Gary Bauer ve William Bennett gibi Hıristiyan/Katolik sağın önde gelen

liderleri de PNAC üyesidir.

Baba Kristol'ün en yakın izleyicisi, Bush yönetiminde Savunma Politikaları Kurulu başkanlığı da yapan, Neo-Con'ların entelektüel liderlerinden Prof. Richard Perle'den başkası değildi. "Karanlıklar Prensi" Perle, Neo-Conservative düşünce ve hareketin önemli kurucularından, Chicago Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Albert Wohlstetter'in hem öğrencisi hem de damadıydı. Wohlstetter'in ünlü öğrencilerinden biri de Paul Wolfowitz'di. Washington üzerinde etkili olan Wohlstetter bu her iki öğrencisine de merkezi yönetimde iş bulmuştu.

Amerikan Girişim Enstütüsü (AEI) ABD'nin yalnız çok etkili bir düşünce kuruluşu değildi, o aynı zamanda Neo-Con'ların en önemli buluşma zeminlerinden birini de oluşturuyordu. Örnein David ve Meyraw Wurmser çifti, AEI'de çalışan önde gelen Neo-Con'lar arasındaydı. Dick Cheney'in eşi Lynne Cheney de AEI'ye

“uzman” olarak kapağı atmıştı. W. Bush’un başkan yardımcısı Dick Cheney’in ulusal güvenlik danışmanı olan Victoria Nuland ise PNAC’ın kurucularından Robert Kagan’ın eşiydi.

Irving Kristol’le birlikte 1960’lı yılların ikinci yarısında yeni muhafazakâr hareketin ortaya çıkmasında etkili olan, *Commenteary* dergisinin editörü Norman Podhoretz, Donald Rumsfeld’in yakın çalışma arkadaşıydı. Eşi Midge Decter, ateşli bir Neo-Con yazardı. Birlikte 1980 yılında “Yakın Tehlike Komitesi” adlı grubu kurdular. Reagan yönetimi sırasında adı İran’a yasadışı silah satışı skandalına karışan Elliot Abrams ise Podhoretz’in damatlarıydı. Oğlu John Podhoretz ise *New York Post* gazetesinde köşe yazarıydı.

Neo-Con’lar arasında daha onlarca onlarca akrabalık bağı ve şu ya da bu alanda sıkı bir ilişkiden söz edebiliriz. Ancak, Neo-Con’culuk sadece kan ve akrabalık bağları üzerinden tanımlanıp

değerlendirilecek bir hareket ve akım değil.

Kitlesel bir akım olmaktan çok bir kadro hareketi olan, entelektüel bir çevre görünümündeki Neo-Con oluşum; ortak ve iyi işlenmiş fikirler, sıkı arkadaşlık ve akrabalık bağları, tamamına yakınının medya ve kültür endüstrisinde çalışması, meslek ilişkileri, yönettikleri ya da yazdıkları gazeteler, dergiler, televizyonlar aracılığıyla topluma ulaşma/seslenme kapasiteleri onları sıkı bir grup haline getiriyordu. Dolayısıyla bu durum, nicel güçlerinin çok ötesinde siyasette ve toplumsal yaşamda etkili olmalarını sağlıyordu.

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren Neo-Con düşünce ve Neo-Con'lar, Amerikan geleneksel muhafazakârlığından ve milliyetçiliğinden ayırt edilemez hale gelmişti. Fukuyama bu durumu, "Birçok Neo-Con düşünce, Amerikan halkının büyük bir kesimi tarafından içtenlikle benimsenmişti" diye açıklıyor. Burada

Fukuyama'nın "Amerikan halkı" diye ifade ettiği şeyden, Cumhuriyetçileri anlamamız gerekiyor.

2.12- Sivil darbe ve yeni savunma doktrini!

Yeni muhafazakârların desteklediği George W. Bush, aslında Kasım 2000 seçimlerini kaybetti. All Gore karşısında yaklaşık 600.000 daha az oy aldı. Bu büyük bir sayıydı. Ancak, iki dereceli olan Amerikan seçim sistemi nedeniyle başkan olabildi. Bu sisteme göre, her eyalette önce başkanı belirleyecek delegeler seçiliyor. Bir eyalette delegelerin tamamını ise yüzde 50'den fazla oy alan parti çıkarıyor. Daha sonra bu delegeler başkan olacak kişiyi seçiyor. Delegeler, bağlayıcı bir kural olmamakla birlikte, kendi partilerinin adayına oy veriyor. (ABD başkanları çok güçlü yetkilerle donatıldığı için, bu yöntem istenmeyen bir kişinin "kaza" sonucu

başkan olmasını önlemek için geliştirilmiş.)

Yani sanılanın aksine, ABD'de halk başkanı doğrudan seçemiyor. İşte George W. Bush toplamda daha az oy aldığı halde, daha çok eyalette delegelik kazandığı için başkanlık koltuğuna oturdu. Amerikan tarihinde bu durum ikinci kez yaşanıyordu.

Ancak, bu da kolay olmadı; sonucu tayin edecek Florida eyaletindeki oylar karşılıklı itirazlar sonucu tam üç ay açıklanamadı. Demokratlar hile yapıldığını öne sürüyorlardı. Tesadüfe bakın ki, bu eyaletin valisi George W. Bush'un kardeşiydi. Sonunda kararı mahkeme verdi; George W. Bush yaklaşık 300 oy (evet sadece üç yüz oy) farkla Florida'da seçimleri kazandı. İptal edilen oylar ise yaklaşık 70.000 kadardı. Amerikan tarihinde ilk kez bir mahkeme ülkenin yeni başkanını belirliyordu.

Bu olay, Demokratlar ve kimi aydınlar tarafından yeni muhafazakârlar çetesinin, petrol ve silah tekellerinin desteğiyle

gerçekleştirdiği bir “darbe” olarak nitelendirildi.

Gerçekte, ABD dış politikası soğuk savaş sonrasında emperyalizmin girdiği yeni aşamanın –ki buna yeni emperyalizm ya da aynı anlama gelmek üzere “neo-klasik sömürgecilik” de diyebiliriz– ihtiyaçlarına göre şekilleniyor. Dolayısıyla, ABD’nin yeni emperyalist siyasetini sadece George W. Bush yönetimine ve bu yönetimin pilot kabinini oluşturan yeni muhafazakâr ekibe bağlamak doğru değil. Kuşkusuz yeni muhafazakârlar, lider emperyalist ülkenin (ABD’nin) yeni ihtiyaçlarını önceden gören, teorisini yapan, buna uygun politikaları geliştiren ve bütün bunların gereğini yapmak üzere en hazırlıklı olan tek gruptu. Neo-Con’lar bu nedenle tarihsel bir rol oynayabildiler.

Diğer taraftan, ABD’nin yeni savunma doktrini, George W. Bush yönetiminden çok önce, 1997 yılında Demokrat Partili Bill Clinton’un başkanlığı sırasında belirlenmiş

ve benimsenmişti. Bu durum ABD'nin emperyal çıkarlarına uygun olarak geliştirilen politikaların, belli kırılmalara uğrasa da bir sürekliliğinin olduğunu gösteriyordu.

Yeni siyasete ve doktrine temel oluşturan belge ve yaklaşım ise, yukarıda da değinildiği gibi yeni muhafazakârlar tarafından 1992'de (yani soğuk savaş döneminden hemen sonra) hazırlanan ve tam ismi "Yeni Bir Yüzyıl İçin Stratejiler, Güçler ve Öneriler" olan rapordu. Clinton yönetiminin tek farkı, liberal yöntem ve araçlara –ki bunlar önemsiz değildir– verilen öncelikti. Clinton yönetimi sırasında hazırlanan (1997) 4 yıllık "Quadrennial Defense Review Report"la (Savunma Değerlendirme Raporu) belirlenen yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde; tehdit (savunma) merkezli askeri savunma doktrininden, önleyici ilk vuruş odaklı bir askeri-politik yaklaşıma geçildi. Bu çok büyük ve köklü bir değişiklikti.

Ergin Yıldızoğlu konuya ilişkin olarak şu önemli tespitleri yapıyor:

“QDR-1997, bir taraftan aynı anda iki ayrı coğrafyada savaşı sürdürebilme hedefini benimserken, diğer taraftan, önümüzdeki 15 yıl içinde ABD’nin karşısına yeni bir hegemonik rakibin çıkmasını engellemeyi amaçlıyordu. QDR-2001 ise giriş bölümünde Donald Rumsfeld’in vurguladığı ve I. Bölüm’de irdelendiği gibi, farklı bir savunma paradigması üzerine oturuyor.

Birincisi, QDR-2001, yeni stratejik ortamda, ‘ABD, düşmanlarının kim olacağını ve savaşların nerede çıkacağını tam olarak bilemez ve bilemeyecektir’ diyor, ‘savunmanın, belirsizlik ve sürpriz öğesiyle birlikte’ var olabilmesi gerektiğine işaret ediyor ve buradan hareketle de yeni konsepti ortaya koyuyor: Kimin nerede ve ne zaman saldıracağından çok, olası bir saldırganın hangi olanaklarla saldırabileceğini düşünerek ona göre

hazırlanmak.” (Ergin Yıldızoğlu, *Cumhuriyet* gazetesi, 8 Ekim 2001)

ABD, kendisine yönelebilecek tehditleri daha oluşmadan ortadan kaldırmaya yönelik bu stratejiyi 1997’den itibaren uygulamaya koydu. Kendisini, niyetinden şüphelendiği bölgeye ya da ülkelere “önleyici saldırı” yapabilecek şekilde konumlandırmaya başladı. Bu 4 yıllık “Savunma Değerlendirme Raporu” 11 Eylül eylemlerinden sonra, Bush yönetimi tarafından Ekim 2001’de yeniden düzenlendi. Yeni doktrininin esasını, ABD’nin küresel egemenliği önündeki engelleri gerekirse “zor kullanarak” kaldırma siyaseti oluşturuyordu.

Çünkü hem ilk hem de ikinci rapordaki, “olasılık” yaklaşımına göre; “Yeni dönemde ABD, düşmanlarının kim olacağını ve savaşların nerede çıkacağını tam olarak bilemez ve bilemeyecektir” deniyordu.

Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi’nde

ortaya atılan görüş ve önerilerin büyük ölçüde yer aldığı bu raporun, ABD'nin 21. yüzyılda küresel planda yürüteceği askeri ve siyasal operasyonları nasıl tanımladığını ve gerekçelendirdiğini anlamak için uzun bir bölümü buraya almakta yarar var. Ergin Yıldızoğlu'nun özetiyle rapor şöyle:

"QDR-2001, QDR-1997'den farklı olarak, ABD'nin hegemonik konumunu kalıcı bir veri olarak alıyor, bunun 'benzersizliğini' (...) 'ABD'nin çıkarları korunduğunda dostlarının ve bağlaşıklarının, bu barış ve özgürlükten faydalanarak refahlarını artıracaklarını' vurguluyor. QDR-2001, kara, deniz, hava, uzay gibi tüm alanlarda ABD egemenliğini varsaydığı için de ister istemez dikkatler devletlerden gelecek tehditlerden, sistem içi çatışmalardan, ABD hegemonyasındaki sisteme yönelik saldırı olasılıklarına yöneliyor. Böylece QDR-2001, 11 Eylül sonrası söyleme uygun olarak ABD hegemonyası altındaki bir sisteme yönelik,

radikal aşırı uçlardan gelecek tehlikelere özellikle önem veriyor.

Tehlike devletlerden çok devlet dışı öznelerden kaynaklanıyor. Bu bağlamda, QDR, ABD’nin erişimine, kapalı alanlara, girişi engellenen coğrafyalara, çeşitli derinliklerde ve zorla girmek, işgal etmek, siyasi müdahalede bulunmak, rejim değiştirmek... Bunları olanaklı kılmak için de, sürekli izleme, hassas vuruş, dünyanın her coğrafi bölgesinde ona uygun olarak biçimlenmiş ordular bulundurmak gibi amaçları benimsiyor.

Ancak, bu raporun kamuya açıklandığı, bu anlamda, ABD’nin dostlarına ve düşmanlarına yönelik siyasi ve ideolojik (propaganda) amaçları olduğunu da göz önüne almak, temkinli olmak, yazılanlar ile gerçeklik arasında bire bir örtüşme aramak doğru olmaz. Örneğin, QDR-2001 bir önceki rapordan farklı olarak ABD hegemonyasının nasıl korunacağını değil, dosta düşmana, bu hegemonyanın neden

gerekli ve kaçınılmaz olduğunu anlatmaya özel önem veriyor.

Rumsfeld rapora yazdığı önsözde, olaylara değil trendlere önem verdiklerini vurguluyor. Gerçekten de QDR-2001 içinde geleceğe yönelik oldukça belirgin, trend kurucu saptamalar var.

Örneğin, QDR-2001 ABD'nin ulusal çıkarlarının global olduğunu saptıyor. Bu yeni stratejik ortamda ABD'nin, Batı Avrupa ve Kuzey Asya'daki konuşlanmasının yetersiz olduğuna dikkat çekiyor. (...) Dünyanın üzerindeki her alanın ABD'ye açık olması sağlanacak, kapatılan yerlere, örneğin bir ulus devletin topraklarına, zorla girmek, rejimini değiştirmek söz konusu olabilecek. Gerekli istihbaratın sağlanabilmesi için, tüm gezegen her düzeyde izlenecek. Uzayın kullanımı ABD'nin hasımlarına kapatılacak." (Ergin Yıldızoğlu, aynı gazete)

İnanılır gibi değil ama raporda bunlar

açıkça yazılıyor. Bu yaklaşıma göre, yeni savunma anlayışı, “belirsizlik ve sürpriz öğesiyle birlikte” ele alınıyor. Kimin nerede ve ne zaman saldıracağından çok, olası bir saldırganın hangi olanaklarla harekete geçeceğini hesaplayarak ona göre hazırlanmak, gerektiğinde “önleyici ilk vuruşu” yapmak bu “savunma” doktrininin esasını oluşturuyor.

Yukarıdaki alıntıda da görüleceği gibi, yeni savunma doktrini (2001) gerçekte bir müdahale ve saldırı stratejisi oluyor. Buna göre ABD’nin karada, denizlerde, havada ve uzaydaki egemenliğine yönelik tehdidin tanımlı ve belirli bir düşman devlet ya da devletlerin yanı sıra, “sistem içi çatışmalardan” ve “sisteme yönelik felsefi temelli saldırılardan” da kaynaklanabileceği öngörülüyor. Diğer bir anlatımla, tehlikenin devlet dışı öznelerden de gelebileceği varsayılıyor.

Böylece, yeni muhafazakârlar tarafından geliştirilen savunma doktrini, özel olarak

ABD, genel olarak Batı ve kapitalizm karşıtı siyasal hareketlere, örgütlere, akımlara ve güçlere özel bir önem veriyor. Bu durumda sistem muhalifi felsefi ve siyasal akımların neredeyse tamamı "düşman" ilan ediliyor. Tanım o kadar geniş ki "düşman" kategorisi içine muhalif edebiyat çevrelerinin ve sanat akımlarının bile girmesi olanaklı görünüyor.

Dünyada 1990'lara damgasını vuran ve her biri hileli bir müdahale aracına dönüşen "demokratikleşme", "insan hakları", "insani amaçlı müdahale" ve "çok taraflı işbirliği" gibi ilkeleri artık Neo-Con'lar kullanıyor. Yeni muhafazakârlara göre, Birinci Körfez Savaşı Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında yapılan bir operasyondu ve ABD önderliğinde gerçekleşmiş olsa da istenilen sonuç tam olarak alınamadı. Dolayısıyla kararları, bu şemsiyenin dışına çıkarak Amerika'nın kendisi almalı ve uygulamalıdır. Yine bu yaklaşıma göre, verili uluslararası hukuk ve ilkeler bir önceki döneme (soğuk savaş dönemine)

aittir ve bugün geçerliliği yoktur.

Dünya yeni bir döneme girdi, ancak yeni dönemin kendisine ait hukuku ve kurumları henüz oluşmadı. Bu hukuk ve ilkeler, tarihte olduğu gibi yine güçle oluşacak. Neo-Con’lara göre bu güç Amerika Birleşik Devletleri’dir. Çünkü, yeryüzünde küresel çıkarları olan tek ülke ABD’dir ve ABD’nin savunulması Batı uygarlığının, kapitalizmin savunulması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla gezegenin yeni yasalarını da o koymalıdır...

Her şey onlar için bu kadar açık. Dolayısıyla, yeni muhafazakârlar mevcut uluslararası kurumları gereksiz görüyor, diplomasiyle zaman harcanmasına karşı çıkıyorlar. Onlara göre, Clinton döneminin bitmesiyle neo-liberal ve geleneksel realist politikalar da son buldu. George W. Bush ve yönetimi bu politikalar yerine “önleyici vuruş stratejisini esas alan” bir dış politika izlemeli. Nitekim, yeni muhafazakârların doğrudan görev aldığı Bush yönetimi de bu

siyaseti izledi.

Öte yandan, yukarıda da değinildiği gibi, Demokrat Parti'nin yeni muhafazakârlara yönelttiği itiraz, esasa değil usule ve yönteme ilişkin bir eleştiri olarak dikkat çekiyor. Tıpkı Bill Clinton ve ekibinin olduğu gibi Barack Obama yönetiminin de izlenen siyasetin özüne ve amacına ilişkin pek bir itirazı bulunmuyor. Demokratlar, Amerika'nın küresel ölçekte ekonomik, askeri, stratejik önderliğine ve hegemonya siyasetine temelde karşı çıkmıyor. Sadece, bu politikaları gerçekleştirmek için diplomatik yolları, kültürel araçları, uluslararası ilişkileri ve kurumları daha çok dikkate almak ve kullanmak gerektiğini düşünüyorlar. Askeri müdahaleyi bütün bu yollar tüketildikten sonra gerekli görüyorlar, o kadar.

Önleyici saldırı hakkını kendinde bulan ABD, bütün bu hedeflere yönelirken, Strauss'un görüşlerini izliyor ve kendisini "iyi ve doğrunun temsilcisi" olarak

görüyor. Çıkarlarına aykırı bulduğu, küresel mali sermayenin serbest dolaşımının önünde engel olarak gördüğü ya da enerji yatakları üzerindeki hâkimiyetini gelecekte tehdit edeceğini ya da engelleyeceğini düşündüğü ülkeleri kolaylıkla ve topluca "şer ekseni" olarak tanımlıyor.

Aslında bu siyaset tarzı, sadece 11 Eylül sonrasının bir yaklaşımı olarak da değerlendirilemez. Çünkü bu yaklaşım, ABD'nin 1945'lerden beri gelen "rakip olabilecek güçlere engel olma" politikasının bir devamı ve yeniden üretimi olarak da görülebilir. Neo-Con'lar bunu raporlarında açık bir şekilde şöyle ifade ediyorlar:

"Amerika'nın stratejik hedefi Sovyetler Birliği'nin güçlenmesini engellemek olagelmişti, bugünün görevi Amerikan çıkarlarına ve ideallerine hizmet eden uluslararası bir güvenlik ortamını korumaktır. Soğuk savaş döneminde ordunun görevi Sovyet yayılmacılığını önlemekti. Bugün ordunun görevi ise yeni

bir büyük gücün rakip olarak gelişmesini önlemek, Avrupa, Doğu Asya ve Ortadoğu’nun kilit bölgelerini savunmak ve savaşın yeni teknolojilerle mümkün olacak dönüşümü boyunca Amerikan üstünlüğünü korumak üzere ‘demokratik barış kuşaklarını’ güvenlik altına almak ve genişletmektir.

1945’ten 1990’a kadar ABD silahlı kuvvetleri kendisini dünya üzerinde birçok bölgede gerçekleşecek küresel tek bir savaşa göre hazırlamıştı. Yeni yüzyılda beklenen ise her biri kendine özgü ve farklı hedeflere sahip başka başka ve bağımsız düşmanlara karşı farklı bölgelerde gerçekleşecek savaşlardır. Soğuk savaş döneminde süper güçlerin rekabeti esas olarak yereldi. Bir bakıma stratejik ‘ağırlık merkezi’, ABD ve NATO’nun büyük konvansiyonel kuvvetlerinin bir Sovyet saldırısını püskürtmek üzere konuşlandığı ve nükleer bir savaşın başlayabileceği yer olan Avrupa idi. Şimdi Avrupa’nın genel

olarak barış içinde olmasıyla birlikte, görünen o ki yeni stratejik ilgi odağı Doğu Asya'ya kaymaktadır. Amerikan silahlı kuvvetleri için misyonlar sona ermemiş, sadece başka bir yöne kaymıştır. Tehditler çok büyük olmayabilir ama sayısı çoktur." (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi)

2.13- Neo-Con'ların dört misyonu

William Kristol, New York'taki İkiz Kuleler'e karşı gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 eylemlerinden önce "teröre karşı savaş" konusunda neden ısrar ettiklerini anlatırken, yeni muhafazakâr ekibin 2000'in eylül ayında belirlediği "dört tarihi misyon"u da hatırlatıyordu. İkiz Kuleler'e karşı gerçekleştirilen saldırıların kendi tezlerini doğruladığını varsayan W. Kristol, bu güvenle ve bir kez daha, Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi'nde yer alan dört misyona dikkat çekiyordu.

Bu dört madde şöyle:

1- Anavatanın Savunulması

Birinci olarak, Amerika anavatanını savunmalıdır. Soğuk savaş boyunca, nükleer caydırıcılık anavatanın savunulmasındaki en önemli noktaydı, bu durum halen devam etmektedir. Yeni yüzyıl beraberinde yeni meydan okumaları getirmiştir. ABD bir yandan nükleer gücünü yenilerken bir yandan da küçük devletlerin, Birleşik Devletler'in askeri faaliyetlerini, anavatanını ve müttefiklerini tehdit eden balistik füze ve silahlar geliştirmesinin etkilerini kısa zamanda yok etmelidir. Birleşik Devletler silahlı güçlerinin tüm yeni ve güncel misyonlarının yanında, bu misyon önceliğe sahip olmalıdır.

2- Büyük Savaşlar

İkinci olarak, Birleşik Devletler eşzamanlı ve büyük ölçekli savaşlar için

süratle ve çok sayıda konuşlanabilecek ve kazanabilecek, aynı zamanda ileri üslerin bulunmadığı bölgelerdeki beklenmedik acil durumlara yanıt verebilecek yeterli miktarda askeri gücü elinde tutmalıdır. Bu, son on yıldaki ABD güç planının temelini oluşturan "iki cephede savaş" standardına benzemektedir. Yine de bu standardın yeni gerçeklere ve potansiyel çatışmalara göre yeniden güncellenmesi gerekmektedir.

3- Asayiş Görevleri

Üçüncü olarak, Pentagon, büyük savaş kampanyalarına gerek kalmadan bugünkü barışı koruyacak güçleri elinde bulundurmalıdır. On yılın tecrübesi ve iki hükümetin politikaları, söz konusu kuvvetlerin, Balkanlar'daki yeni ve uzun dönemli NATO misyonlarının, Güneybatı Asya'da devam eden uçuşa yasak bölgedeki diğer misyonların ve Doğu Asya'nın hayati bölgelerindeki hazır

bulunma misyonlarının ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için genişletilmesi gerektiğini göstermiştir. Bugünün en önemli hedefleri olan bu görevler, savaş için biçimlendirilmiş, fakat uzun dönemli bağımsız asayiş operasyonlarına yatkın kuvvetlere gereksinim duymaktadır.

4- ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Dönüştürülmesi

Son olarak, Pentagon, gelişmiş teknolojinin askeri sistemlerde kullanılmaya başlanmasının ateşlediği 'askerlikteki devrimi' artık kendi çıkarları için kullanmaya başlamalıdır. Bu amaç, kuvvet yapısı ve güvenlik bütçelerinin bir kısmının ayrılmasına değecek ayrı ve çok önemli bir misyon olarak kabul edilmelidir." (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi)

2.14- Neo-Con'lar Avrupa'yı da tehdit etti!

Yukarıda, bu ara başlığa kadar çizmeye çalıştığımız tablonun ortaya koyduğu olgu şudur: ABD küresel hegemonya siyasetinden imparatorluk projesine geçerken, bu projenin finansmanında zorlanıyordu. Dünyanın en borçlu ülkesi olan, dış ticaret dengesi her geçen gün bozulan ve para-borsa-muhasebe oyunlarına dayalı "köpük ekonomisi" üst üste gelen şirket iflasları ve skandallarıyla patlayan ABD, küresel hâkimiyet projesinin finansman açığını daha fazla askeri güç kullanarak kapatmaya çalışıyordu. Washington, 2004'te 400 milyar dolara çıkardığı savunma bütçesinin bir bölümünü, zaten çok sınırlı olan sosyal yardımları kısarak karşılamaya çalışıyordu. Avrupa ülkelerinin tamamının savunma giderleri bu rakamın yarısı kadardı. Savunma bütçesi 2001'de 307 milyar dolardı. Bu rakamın 2011'de 529 milyar dolara, 2012'de de 553 milyar dolara çıkması öngörülüyordu. (*The Economist*, 10 Şubat 2011)

ABD’nin mali açığı, yönetemeyeceği kadar geniş bir coğrafyaya yayılması ve bu bölgelerde çoğu savaş üretme potansiyeline sahip sorun ve ihtilaflarla yüz yüze kalması nedeniyle daha da büyüyor. Bu nedenle, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi kendi kontrolündeki soğuk savaş döneminden kalma askeri ittifakları yeniden yapılandırarak, hem imparatorluk projesinin finansmanına Avrupa’yı da dahil etmeye çalışıyor hem de gelecekte Avrupa Birliği’nin (AB) bir rakip olarak karşısına çıkmasını engellemek istiyor.

ABD ayrıca, NATO’nun yeniden yapılandırılması ile (yeni tehdit değerlendirmesine bağlı olarak) ağırlık merkezini Doğu’ya ve Güney’e kaydırarak, yönetimindeki bu askeri oluşumu, Avrasya’ya hâkim olma projesinin bir aracına dönüştürmeye çalışıyordu. İttifakın 23-24 Nisan 1999 tarihinde Washington’da yapılan toplantısında bu doğrultuda yeni “savunma” konseptinin oluşturulması için

önemli bir adım atılmıştı. Almanya ve Fransa bu girişime şiddetle karşı çıkıyordu. NATO'nun 28-29 Haziran 2004'teki İstanbul'da gerçekleştirilen ve "radikal İslamcı" örgütlerin küresel yeni tehdit unsuru olarak değerlendirildiği zirvede, bütün yumuşatma çabalarına karşın, ABD-AB gerilimi devam etti.

Soğuk savaş döneminin kapanması ve sosyalizmin küresel bir tehdit gücü olmaktan çıkmasıyla, Batılı kapitalist ülkeler arasındaki çıkar farklılaşması ve iç çelişkiler kaçınılmaz olarak öne çıkıyor ve her geçen gün derinleşiyor. AB yakın gelecekte bir güç merkezi konumunu yakalamak için çalışıyor. Almanya ve Fransa, ABD'nin dünyanın zenginliklerine tek başına el koymasına, küresel askeri ve politik gücü tek başına kontrol etmesine karşı çıkıyor.

ABD'nin NATO nezdindeki (dönemin) daimi temsilcisi Büyükelçi Nicholas Burns, örgütün 19 Ekim 2003'te toplanan Prag

zirvesinde yaptığı konuşmada, sorunu açıkça ortaya koyuyordu. Avrupalıların, askeri güçlerinin sadece yüzde 3'ünü sınırlarının dışında görevlendirdiğini hatırlatan Burns, diğer ittifak üyelerinin de artık ellerini ceplerine atmaları ve Batı'nın çıkarlarını savunmak için para harcamaları gerektiğini söylüyordu. Avrupalıların "birleştirici tehdit" ve "ortak çıkarlar" yaklaşımını pek kavramadıkları inancını da dile getirmekten kaçınmayan Burns, Atlantik'in iki yakasında, merkezi kapitalist ülkeler tarafından 55 yıl önce inşa edilen askeri-politik zeminlerin tehdit altında olduğunu düşünüyordu:

"AB'nin bir savunma ve güvenlik gücü olarak kendi kuvvetini geliştirmesine NATO'nun yardımcı olacağı söylenmekteydi. Ama asıl olan bizim Avrupalılar ve Amerikalılar olarak 50 yıldır inşa ettiğimiz şeylere rakip oluşturmamasıydı: NATO'ya rakip yeni askeri karargâh olmayacak, yeni bir

planlayıcı otorite bulunmayacaktır. İşte bu yüzden, bir ay sonra Fransa, Almanya, Belçika ve Lüksemburg'un liderleri Brüksel'de toplanıp yeni bir AB askeri karargâhı kurmak istediklerinde nasıl şaşırdığımızı bir düşünün. NATO-AB ilişkilerinde, çözmemiz gereken hayati konu şimdi budur." (Nicholas Burns, *Teori* dergisi, Mayıs 2004, sayı 172)

Burns, bazı AB üyelerini iki örgüt (NATO-AB) arasındaki bağı "rekabetçi bir ilişkiye" çevirmemek konusunda da uyarıyor ve "O zaman aramızda büyük bir anlaşmazlık olacak demektir, çünkü biz Amerikalılar NATO'yu devam ettirmek istiyoruz" diyor. Bununla da kalmıyor ABD daimi temsilcisi, "üzerinde duracağım son nokta" diye altını çiziyor ve şöyle devam ediyor:

"Bazı Avrupalılar, gelecekte bir noktada, Avrupa'nın ABD'ye karşı bir denge gücü haline gelmesi gerektiğini söylüyorlar. Biz Amerikalılar bunu tamamen reddediyoruz."

Elbette Burns, bunları belirtirken yine ortak çıkarlardan, birleştirici tehditlerden, Batı'nın gelecek vizyonundan, paylaşılan kültür ve değerlerden de söz ediyor. "Biz Avrupa'nın ortağı ve müttefikiyiz" diyor. Ama bu sözler açık tehdidi gizlemeye yetmiyor.

Avrupa'daki Amerikancılar da kuşkusuz ABD'yi yalnız bırakmıyorlar. AB-NATO ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi ve belli bir uyumun gerçekleştirilmesi için çok sayıda girişim gerçekleştiriliyor. Cenevre'deki Avrupa Güvenlik Politikası Merkezi'nde Avrupa Güvenlik Politikası direktörü olan Julian Lindley-French, AB ile NATO arasındaki sorunları irdelediği makalesinde şunları belirtiyor:

"Bazı ülkelerdeki muhalif grupların AB ve NATO'yu iç politikada kendilerine pay çıkarmak için kullanmalarına son verilmelidir. Bu tür strateji ve sorumsuzluktan kazançlı çıkacak sadece demokrasi düşmanlarıdır. Ortaya çıkan

tehlikelerin büyüklükleri ve nitelikleri nedeniyle hem AB'ye hem de NATO'ya yeterince yapacak iş düşmektedir. Bu nedenle, stratejik bilincin yeniden arttığı bu dönemde birçok analistin AB ile NATO'nun eninde sonunda yollarını ayırmaları gerekeceği sonucuna varmaları son derece gariptir." (Julian Lindley-French, www.nato.int)

Oysa sorun da buradaydı zaten; "bazı Avrupalılar" artık ABD'yle "ortak ve müttefik" olmak istemiyorlardı. Çünkü, NATO'nun patronunun ABD olduğunu ve bu örgütün mimarisi değişmediği sürece ona hizmet edeceklerini biliyorlardı. Soğuk savaş döneminde mecburiyetlerin sonucu olarak kabul ettikleri bu yapılanmayı artık değiştirmek istiyorlardı.

Sonuç olarak ABD, hem mali hem askeri hem de politik olarak sıkışıyordu. Çünkü bilinir ki, gücün doruğuna ulaşılan an, aynı zamanda inişin de başladığı noktadır.

EKLER

Ek 1

Yeni Muhafazakâr ekip tarafından 3 Haziran 1997'de yayımlanan politik çıkış bildirisi. Tam metin:

İlkeler Bildirgesi

Amerikan güvenlik ve dış politikası yalnız bırakılmıştır. Muhafazakârlar, Clinton yönetiminin tutarsız politikalarını eleştirdiler. Kendi içlerinden gelen izolasyoncu tepkilere karşı da direndiler. Fakat muhafazakârlar Amerika'nın dünyadaki rolü üzerine güvenle stratejik bir görüş geliştiremediler. Amerikan dış politikası için rehberlik edecek ilkeleri tespit etmediler. Stratejik amaçlar üzerindeki muhtemel anlaşmalar önünde engel

oluşturan taktik ayrımlara izin verdiler. Amerikan güvenliğini koruyacak ve yeni yüzyılda Amerikan çıkarlarını ilerletecek bir savunma bütçesi için mücadele etmediler.

Biz bunu değiştirmek niyetindeyiz. Amerika'nın küresel liderliğini dava haline getirmek ve buna destek toplamak için bir araya gelmek amacındayız.

20. yüzyıl biterken, Birleşik Devletler dünyanın üstün gücü konumundadır. Soğuk savaş döneminde Batı'nın zafer kazanmasına liderlik yapmış olan Amerika, bir fırsat ve meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır: Birleşik Devletler'in geçmişteki başarılarının üzerine kurabileceği bir vizyonu var mıdır? Birleşik Devletler, Amerikan ilkelerine ve çıkarlarına uygun yeni bir yüzyıla şekil verme kararlılığına sahip midir?

Fırsatları kaçırma ve başarısız olma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Hem askeri yatırımlarda hem dış politika başarılarında geçmiş yönetimlerin gerçekleştirdiği

sermayeyle yaşıyoruz ve onu tüketiyoruz. Dışişlerinde ve savunma harcamalarındaki kesintiler, siyasetçilerin araçlarına karşı güvensizlik ve kararsız liderlik tüm dünyadaki Amerikan etkisinin yaşamasını zorlaştırıyor. Kısa vadeli ticari çıkarların stratejiye ilişkin kaygılara ağır basması söz konusudur. Sonuç olarak, ulusun şimdiki tehlikelere karşı koyma ve potansiyel olarak ileride doğabilecek daha büyük meydan okumaların üstesinden gelme kapasitesini tehlikeye atıyoruz.

Reagan yönetiminin başarısının asli unsurlarını unutmuş gibi görünüyoruz: hem şimdi hem de gelecekteki meydan okumalarla karşı durabilecek güçlü ve hazır bir ordu; yurtdışında Amerikan ilkelerini cesaretle ve kararlı biçimde destekleyecek bir dış politika ve Birleşik devletlerin küresel sorumluluklarını kabul eden ulusal bir liderlik.

Tabii ki, Birleşik Devletler kendi gücünü nasıl kullanacağına dair tutumlu

davranmalıdır. Fakat küresel liderliğin sorumluluklarından ve gerçekleştirilme bedellerden güvenli bir şekilde kaçınamayız. Barış ve güvenliğin Avrupa, Asya ve Ortadoğu'da sürdürülmesinde Amerika çok önemli bir role sahiptir. Eğer sorumluluklarımızı yerine getirmezsek, en temel ilkelerimize meydan okumalara izin vermiş oluruz. 20. yüzyılın tarihi, bize krizler gerçekleşmeden önce duruma şekil vermeyi ve acil hale gelmeden önce tehlikelere müdahale etmenin önemini öğretmiş olmalıdır. Bu yüzyılın tarihi bize Amerikan liderliği davasına tutunmayı öğretmiş olmalıdır.

Bizim amacımız Amerikalılara bu dersleri hatırlatmak ve bunların sonuçlarını bugün için çizmektir. İşte dört sonuç:

Eğer bugün küresel sorumluluklarımızı yerine getireceksek, gelecek için silahlı güçlerimizi modernize etmeliyiz ve savunma harcamalarını önemli miktarda artırmalıyız.

Demokratik müttefiklerimizle olan bağlarımızı güçlendirmeliyiz; çıkarlarımıza ve değerlerimize düşman rejimlere meydan okumalıyız.

Yurtdışında politik ve ekonomik özgürlük davasını geliştirmeliyiz.

Güvenliğimize, başarımıza, ilkelerimize dost olan bir uluslararası düzenin korunması ve genişletilmesi konusunda Amerika’nın eşsiz rolünün sorumluluğunu kabul etmeliyiz.

Bugün Reagan’cı askeri güç politikası ve ahlaki netlik moda olamayabilir. Ancak geçmiş yüzyılın başarılarını sürdürecek, Birleşik Devletler’in güvenliğini ve büyüklüğünü sonraki yüzyıla taşıyacaksa bu zorunludur.

İmzalar:

Elliott Abrams, Gary Bauer, William J. Bennett, Jeb Bush, Dick Cheney, Eliot A. Cohen, Midge Decter, Paula Dobriansky, Steve Forbes, Aaron Friedberg, Francis Fukuyama, Frank Gaffney, Fred C. Ikle,

Donald Kagan, Zalmay Khalilzad, I. Lewis Libby, Norman Podhoretz, Dan Quayle, Peter W. Rodman, Stephen P. Rosen, Henry S. Rowen, Donald Rumsfeld, Vin Weber, George Weigel, Paul Wolfowitz

Ek 2

Yeni Muhafazakâr ekip tarafından 26 Ocak 1998'de ABD Başkanı Bill Clinton'a yazılan mektup. Tam metin:

Clinton'a mektup

26 Ocak 1998
Saygıdeğer William J. Clinton
Amerika Birleşik Devletleri Başkanı
Washington, DC
Sayın Başkan,

Bu mektubu yazmamızın nedeni, Irak'a

ilişkin mevcut Amerikan politikalarının başarılı olmadığına ve Ortadoğu'da yakın bir zamanda, soğuk savaşın sona ermesinden bu yana bildiklerimizin tümünden daha ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalabileceğimize inanmış olmamızdır. Önümüzdeki Birliğin Durumu konuşmasında, bu tehlikeyi karşılamak üzere açık ve kararlı bir hareket hattı çizme fırsatınız bulunuyor. Bu fırsatı kullanmanızı ve ABD'nin tüm dünyadaki dost ve müttefiklerinin çıkarlarını koruyacak yeni bir stratejiyi açık bir dille ifade etmenizi kuvvetle tavsiye ediyoruz. Bu strateji her şeyden önce Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesini amaçlamalıdır. Bu zor, fakat gerekli girişim için tüm desteğimizi sunmaya hazırız.

Saddam Hüseyin'i "etkisizleştirme" politikası, son birkaç aydır sürekli aşınmaktadır. Son gelişmelerin gösterdiği gibi, BM denetimlerini engellediği ya da savsakladığı zaman Saddam'ı

cezalandırmak veya yaptırımları uygulamaya devam etmek için artık Körfez Savaşı'ndaki ortaklarımıza bel bağlayamayız. Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları üretmediğinden emin olma olanağımız büyük ölçüde azaldı. Denetimler tümüyle kaldığı yerden yeniden başlasa bile –ki şu anda bu, hayli ihtimal dışı görünüyor– Irak'ın kimyasal ve biyolojik silah üretimini izlemenin imkânsız değilse bile zor olduğunu geçmişteki deneyimlerimizden biliyoruz. Denetçilerin uzun bir süre boyunca Irak'taki birçok tesise giremeyecek olması, Saddam'ın tüm sırlarını açığa çıkarmalarını daha da olanaksız hale getirdi. Sonuç olarak çok uzak olmayan bir gelecekte, Irak'ın bu tür silahlara sahip olmadığına yeterince kesin biçimde karar veremeyeceğiz.

Böylesi bir belirsizlik, kendi başına, Ortadoğu'nun bütününde ciddi bir istikrarsızlaştırıcı etki yaratacaktır. Eklemek gereksiz; eğer Saddam kitle imha silahları

elde etme yeteneğine kavuşursa –ki mevcut politik hattı izlemeyi sürdürdüğümüz takdirde bunu yapması hemen hemen kesindir– bölgedeki Amerikan askerlerinin, İsrail ile ılımlı Arap ülkeleri gibi dost ve müttefiklerimizin yanı sıra, dünyanın önemli bölümüne petrol sağlanması işinin güvenliği tümüyle tehlike altına girecektir.

Sayın Başkan, haklı olarak açıkladığınız gibi, 21. yüzyılın ilk bölümünde dünyanın güvenliği, büyük ölçüde bizim bu tehlike karşısında nasıl davranacağımıza bağlı olacaktır.

Tehdidin büyüklüğü göz önüne alınırsa, başarısı ancak koalisyon ortaklarımızın sadakatine ve Saddam Hüseyin'in işbirliğine bağlı olan mevcut politika, tehlikeli biçimde kifayetsizdir. Tek kabul edilebilir strateji, Irak'ın kitle imha silahlarını kullanma ya da kullanmakla tehdit etme olasılığını saf dışı eden bir stratejidir. Bu, kısa vadede, diplomasinin açık biçimde başarısızlığa uğraması halinde

askeri eyleme girişmeye hazır olmak anlamına gelir. Uzun vadede ise, Saddam Hüseyin ve rejimini alaşağı etmek demektir. Şu anda Amerikan dış politikasının amacının bu olması gerekiyor.

Bu amacı açık bir şekilde dile getirmenizi ve yönetiminizin dikkatini Saddam rejiminin devrilmesine yönelik bir stratejiye çevirmenizi kuvvetle tavsiye ediyoruz. Bu tüm diplomatik, politik ve askeri çabaların birleştirilmesini gerektirecektir. Bu politikayı uygulamanın tüm tehlike ve zorluklarının farkında olsak da, bunu yapmamanın tehlikelerinin daha büyük olduğuna inanıyoruz. Her halükârda Amerikan politikası, BM Güvenlik Konseyi'nin oybirliğine varmasını bekleme konusundaki yanlış ısrarla daha fazla sakatlanamaz.

Kararlılıkla davranmanızı kuvvetle tavsiye ediyoruz. ABD'ye ve müttefiklerine karşı kitle imha silahları tehdidine son vermek için derhal harekete geçerseniz,

ülkenin en temel ulusal güvenlik çıkarları doğrultusunda davranıyor olacaksınız. Zayıflık ve akıntıya kapılma hattını kabullenirsek, çıkarlarımızı ve geleceğimizi riske atarız.

Saygılarımızla.

İmzalar:

Elliott Abrams, Richard L. Armitage, William J. Bennett, Jeffrey Bergner, John Bolton, Paula Dobriansky, Francis Fukuyama, Robert Kagan, Zalmay Khalilzad, William Kristol, Richard Perle, Peter W. Rodman, Donald Rumsfeld, William Schneider Jr., Vin Weber, Paul Wolfowitz, R. James Woolsey, Robert B. Zoellick

3. BÖLÜM

YENİ GERİCİLİK VE LEO STRAUSS FELSEFESİ

3.1- Neo-Con felsefenin kurucu babası

Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*'nde, gerçeğin bilimsel ve radikal bir şekilde kavranışının, ancak insanın, doğanın, olguların ve olayların kökenine inilip saf halleri yakalanarak gerçekleştirilebileceğini belirtir. İdeoloji ve siyaset söz konusu olduğunda kökene inmek için ulaşılması gereken şey felsefedir. Felsefenin işçi sınıfında kendi maddi silahlarını bulduğunu belirten Marx, işçi sınıfının da felsefede kendi zihinsel silahlarını bulduğunu söyler. Marx'ın işçi sınıfı için yaptığı bu tespitin, bütün sınıf ve politik hareketler bakımından da geçerli olduğunu düşünmemek için bir neden yok.

(Karl Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin Eleştirisi*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1997)

Sadece politikleşmiş işçi sınıfının değil, görece gelişkin felsefi bir arka planı olan herhangi bir politik hareketin de benzerlerine göre daha güçlü, etkili ve hazırlıklı olacağı, başka bir anlatımla zihinsel bakımdan silahlanacağı açıktır. İşte yeni muhafazakârlar felsefesi bu politik hareketlerden biridir. Ancak bu felsefe, paradoksal olarak onların hem en güçlü yanını hem de en zayıf alanını oluşturmaktadır. Çünkü, felsefi ve ideolojik tercihler ancak bilimsel bakımdan da doğruysa gerçek anlamda bir "silah"a dönüşmektedir. Ama yine de felsefe felsefedir ve politik bir hareket için en önemli güç kaynağı olmaya devam etmektedir.

Dolayısıyla, yeni muhafazakâr akımın esasını kavramak için, öncelikle onun kökenine inip özünü ortaya çıkarmak

gereklidir. Bu kök, yeni muhafazakârlığın teorik arka planını ve güç kaynağını oluşturan felsefesinde gizlidir. Bu hareketin referans çerçevesini belirleyen en önemli kişi, önceki bölümde de işaret edildiği gibi Prof. Dr. Leo Strauss, kuramsal çalışma da onun geliştirdiği felsefedir.

İkinci isim ise, bilindiği gibi askeri stratejist, matematikçi ve dış politika uzmanı Prof. Dr. Albert Wohlstetter'dir. Bu iki isim arasında kuramsal etkinlik ve belirleyicilik açısından bir öncelik sıralaması yapmak yerine, birbirini tamamlayan iki fikir önderi olduklarını saptamak yerinde olacaktır. Ama, mutlaka sıralama yapmak gerekliyse, bir numaraya yerleşen kişinin Strauss olacağı konusunda tartışma çıkmayacaktır. Irving Kristol ve Allan Bloom gibi diğer "kurucu babalar" ise, çok önemli ve özgün katkıları da bulunmakla birlikte, son çözümlemede önemli birer Strauss ve Wohlstetter izleyicisi ve yorumcuları oldular. (Belki

Irving Kristol’ün görece daha bağımsız bir konumunun olduğunu belirtmek gerekir.)

Durum böyle olduğu halde, hem entelektüel ortamda hem de siyaset dünyasında, yeni muhafazakârlar, genellikle petrol ve silah tekellerinden güç alarak iktidarı ele geçiren ihtiraslı bir siyasal “çete” olarak değerlendirildiğinde de yadırganmayacaktır. Dolayısıyla yeni muhafazakârların iktidar hikâyesi de bir anlamda bu çetenin siyasal darbesi olarak görülecktir. Oysa, bu siyasal yükselişin hızı, yöntemi, dayandığı sermaye kesimleri, kimi eylem ve ilişkileri çok önemli olmakla birlikte, yeni muhafazakârların sadece siyasal sicilinin ortaya çıkarılmasıyla yetinmek, “yeni dünya düzeni” diye adlandırılan dönemi hazırlayan bir oluşumu fazla hafife almak olacaktır. Çünkü bununla yetinmek Neo-Con hareketin sadece bir boyutunu görmek demektir.

Her büyük tarihsel eylem, karşılığını düşünce dünyasında bulur ve her gelişkin

siyasal düşünce bir tarihi çatışmaya işaret eder. ABD’de yeni muhafazakârlar diye adlandırılan bu odak da tarihsel, siyasal ve felsefi bir geri plana sahiptir. Söylem ve eylemine, iç ve dış politikada attıkları adımlara, izledikleri stratejilere, kullandıkları kavram ve araçlara bakıldığında, felsefi geri planın izlerini görmek mümkündür. Durum böyle olunca, konunun çok daha kapsamlı şekilde ve derinliğine incelenmesi gerektiği ortaya çıkar. Bu fikrin köklerine, saf haline inmek gereklidir.

İşaret edildiği gibi, yeni muhafazakârların tek referans kaynağı değilse de, onlar üzerindeki en etkili isim Leo Strauss oldu. Yahudi bir ailenin çocuğu olarak 1899 yılında Almanya’da Hessen eyaletinin Kirchain kentinde doğan Strauss, Birinci Dünya Savaşı’nda orduda görev aldı. 1925 yılında Yahudi Araştırmaları Akademisi’ne girdi. Nazizm’i etkilemiş olan siyaset felsefecilerinden Carl Schmidt’in

tavsiye mektubuyla Rockefeller bursu almaya hak kazandı. Bu olanağı kullanarak Nazi iktidarı altındaki Almanya'dan kaçtı. Paris ve İngiltere'de kısa süre yaşadıktan sonra 1938 yılında Amerika'ya giden Strauss, New York'ta "New School of Social Research" ve İsrail'de "İbrani Üniversitesi" gibi kurumlarda ders verdi. Yeni muhafazakârların önde gelen bazı isimlerinin, bu arada bir dönem ABD savunma bakan yardımcılığı da yapan Paul Wolfowitz'in de hocasıydı. Chicago Üniversitesi'nde kendi ekolünü sürdürecek "Comitte on Thoght"u kurdu. Strauss 1973'te ABD'de öldü. Strauss'un Amerikan siyasal yaşamı ve "Neo-Conservative" hareket bakımından önemini Robert Locke şöyle anlatıyor:

"Muhafazakârların ana akımı açısından Strauss'un büyük önem arz etmesinin nedeni, onun analizinin liberalizmin yanlışlarına ilişkin en derin felsefi analiz olmasıdır. Liberalizme yönelik teknokratik,

kuralcı (legalstik) ve ampirik eleştiriler çok yararlı, ama yetersizdi. Onun görüşüne göre, günümüz liberalizmi, çağdaşlaşmanın felsefi ilkelerinin –en uç noktasına götürülmüş– mantıksal sonucudur. Strauss, liberalizmin 20. yüzyılda Batı'nın gelişmiş ülkelerinde yaşandığı gibi, –nihilizme yol açan– rölativizm (görecelilik) yönünde özgül bir eğilim içerdiğine inanıyordu.

O, bu krizi ilk olarak 1920'li yıllarda, doğduğu ülke olan Almanya'nın Weimar Cumhuriyeti'nde yaşadı. O dönemde liberal devlet o kadar hoş görülüydü ki, komünistlere ve sonunda onları (Weimar Cumhuriyeti'ni -y.n.) yıkan Nazilere müsamaha gösterdi ve sıradan Almanları ona karşı çeviren ahlaki yozlaşmaya göz yumdu. Bir Yahudi olarak 1938'de Almanya'dan kaçmak zorunda kaldı.

Bu sorun günümüzde de tekrarlanıyor; buna, başlıca amaçları Batı toplumunu yıkmak olan Müslüman köktencilerinin –onlara bunu yapma imkânı tanıyan– Batı'ya

girişini onaylayan çok kültürlülük anlayışında ve kendi sınırlarını korumak gibi her normal devletin temel görevini yerine getirmeyi reddedenleri gücendirmekten korkan bir Amerika'da bir kez daha tanıklık ediyoruz." (Robert Locke, "Leo Strauss: Muhafazakârların Beyni", *Front Page Magazine*, 31 Mayıs 2002. Neo-Con / *Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* [içinde], s. 73-74)

Bu uzun alantı, Strauss'un görüşlerinin hangi siyasal ve kültürel ortamda ve nelere tepki olarak doğduğunu, hangi ideolojik ihtiyaca karşılık geldiğini ifade etmesi bakımından iyi bir özettir. Burada Neo-Con çizginin köşe taşlarını oluşturan iki yaklaşım dikkati çekiyor. Birincisi Strauss'un liberal demokrasilere ve özgürlükçü liberalizme yönelttiği sert ve güçlü eleştiridir. Yeni muhafazakârlar, liberal demokrasilerin özgürlük anlayışının, demokrasi ve kapitalizm için bir tehdit oluşturduğunu ileri sürüyor. Almanya'da

Nazilerin demokratik yollardan iktidara gelişini örnek veriyorlar. Liberal demokrasilerin kendilerini koruma yeteneklerinin olmadığına inanıyorlar.

Strauss'un geliştirdiği siyaset felsefesinde sınırsız ya da mezhebi geniş bir özgürlükçülük değil, kapitalist demokrasileri koruyacak ve geleceklerini garanti edecek sınırlı, disiplinli ve hatta otoriter bir "özgürlük" öngörülüyor. Strauss, Jean-Jacques Rousseau'nun özgür toplum ve demokrasi anlayışını, "Kaybedecek bir şeyi olmayanlar özgürlüklerini bir parça ekmek uğruna satabilirler" özdeyişini anımsatarak değerlendirirken şunları söylüyor:

"Gerektiği ölçüde sınırlanmamış olan bir demokrasinin pozitif yasalarının içine doğal hukukun dahil edilmesi ancak genel iradenin, yani yasal çoğunluğun arzusunun açıklanmış halinin asla yanılmamasıyla güvence altına alınabilir. Genel irade ya da halk iradesi, halkın yararını gözettiği sürece

asla yanılmaz. Ancak halk, her zaman neyin kendi çıkarına olduğunu bilmeyebilir. Dolayısıyla, genel irade aydınlatılmaya muhtaçtır. Aydın bireyler toplumun yararının nerede olduğunu görebilirler, ancak bunun kendi özel çıkarlarıyla çelişmesi halinde yine de doğruyu gösterebileceklerinin hiçbir güvencesi yoktur. (...) Halka ne istediğini bilmesi öğretilmeli(dir)...” (Leo Strauss, “Doğal Hak ve Tarih”, s. 314-315)

Straussçu Neo-Con’lar demokratları, özgürlüğü sadece hükümetin gücünü sınırlamak biçiminde ele almakla eleştiriyorlar. Onlara göre sadece hükümetin değil, başka odakların da, örneğin alt kültür gruplarının, Batı uygarlığı karşıtı kesimlerin, ideolojik grupların ve etnik toplulukların gücünü de sınırlamak gerekiyor.

“Liberaller, kendi kendini yönetme dışındaki akla yatkın her özgürlüğü savunurlar. Neo-Con’lara göre ise köleliğe

giden gerçek yol liberaller ile sol görüşlü seçkinlerin özgürlük adına antidemokratik bir sosyal politika uygulamaya (Batı ve demokrasi düşmanı çevrelere özgürlük tanımaya -y.n.) yönelik çabalarında yatmaktadır. Ancak verilen özelleştirilmiş bir özgürlüktür." (Adam Wolfson, *Muhafazakârlar ve Neo-Con'lar*, 2005, New York, s. 225. Akt. Francis Fukuyama, *Neo-Con'ların Sonu* [içinde], s. 38)

Strauss ve Straussçuların ikinci itirazları ise "çok kültürlülük" anlayışıydı. Yeni muhafazakârlar, çok kültürlü toplum olmak adına, Batı kültürü ve uygarlığına düşman olan, özgürlük ve demokrasi karşıtı, kapitalizmin temellerini tehdit eden anlayışlara, inançlara, ideolojilere, alt kültürlere ve dinlere hoşgörü gösterilmesini; onlara, Batı uygarlığını var eden değerlerle eşit muamele yapılmasını büyük bir hata olarak görüyor ve bu tutumu reddediyorlar. Güncel örnek olarak da, Batı uygarlığına düşman olan ve inançları gereği onu

yıkmayı hedefleyen Müslüman köktencilere “çok kültürlülük” ve “inanç özgürlüğü” adına gösterilen hoşgörüyü işaret ediyorlar.

Elbette burada kullanılan “liberalizm” kavramını, Türkiye’de hatta kara Avrupası’ndaki anlamıyla değil, daha çok Anglosakson siyaset kültüründeki popüler anlamıyla almak gerekiyor. Özellikle Amerikan siyaset terminolojisinde “liberalizm” denildiğinde, sol ve sosyal demokrasiyi de içine alacak bir biçimde bütün özgürlükçü akım, hareket ve anlayışlardan söz ediliyor.

3.2- Gündelik politika, filozoflar yönetimi,din ve ateizm

Leo Strauss, aslında günlük politika ya da uluslararası ilişkiler konusunda doğrudan bir eser vermedi. Ancak, geliştirdiği siyaset felsefesi ile hem iç hem de dış politika için temel bir metin sundu.

Strauss, daha çok klasik Yunan felsefecileri; Hıristiyan, Yahudi ve İslam metinleri (Farabi vb.) konusunda uzmandı. Bu alanlardaki derin bilgisiyle tanınıyor ve okunuyordu.

Strauss, günlük politikayla ilgili eserler vermese de, onun temeli olan siyaset felsefesi ve kuramıyla uğraştığı için anti-politik bir tutumu yoktu. Tam tersine Aristoteles gibi, insanların doğaları gereği siyasal varlıklar olduğunu düşünüyor ve tam başarıya da ancak kent yaşamında (site devleti), yani politik olarak örgütlenmiş bir toplumsal ortamda ulaşabileceklerine inanıyordu. Zaten "politika" da kavram ve eylem olarak "polis" (kent) yaşamında konuşulan, tartışılan ve yapılan her şey anlamına geliyordu. Özetle politika "kentte konuşulan şey" demekti. Strauss'a göre de insanlar başarı ve mutluluğu kentte yaşayarak ve politikayla ilgilenerek yakalayabilirlerdi.

"Strauss bizi, Aristoteles'in doğal olarak

politik olan insan anlayışına götürmek isterdi. Politika, insanlar onlar hakkında düşünmeye başlamadan önce var olan doğal yararları içerir. Eğer insan doğal olarak politikse, politikanın yararları da doğal olarak vardır. (...) Strauss'un argümanlarını izlersek, muhafazakârların toplumda cazip buldukları özelliklerinin çoğunun esas olarak çağdaşlaşma (modernleşme) öncesi ve bir dereceye kadar da çağdaşlaşma karşıtı felsefede önerilmiş olduğunu anlamak hiç de zor değildir. Fark ederiz ki Amerika'mız çağdaş bir toplumdur, ama yalnızca çağdaş bir toplum değildir. Yalnızca bu bile Strauss'un önemini ortaya koyar." (Robert Locke, "Leo Strauss, Muhafazakârların Beyni", a.g.e., s. 73)

Böylece Strauss yönetici elitlerin, sistemin selameti için modernleşme öncesinden kalan dini cemaat ve gruplarla işbirliği yapmasının da felsefi-ideolojik zeminini hazırlıyordu. Hayattayken,

popüler olmak anlamında bir şöhrete ulaşmayan Strauss, buna karşılık klasik felsefeyi Avrupa'dan Amerika'ya götüren kişi olarak akademik çevrelerde hayli ün yapmıştı. Örneğin, modern Fransız muhafazakârlığının önde gelen isimlerinden Raymond Aron kendisine büyük değer veriyor, Amerika'daki öğrencilerine Strauss'u izlemelerini tavsiye ediyordu.

George W. Bush dönemi Amerikan dış politikası ve Irak'ın işgalinde genel olarak yeni muhafazakârlığın değil de Straussçuluğun etkin olduğu yönündeki görüşlere/eleştirilere, Fukuyama'nın yöneltti̇ği itirazın doğru olduğu söylenebilir. Çünkü Strauss, yukarıda da belirtildiği gibi dış politika konusunda özel olarak bir çalışma yapmadığı gibi, bu konuda herhangi bir eser de vermemişti. Diğer taraftan bu iddia, Leo Strauss'un görüşlerinin yeni muhafazakâr akım dışında başlı başına ayrı bir siyasal ekol oluşturduğu varsayımına dayanıyordu. Bu

doğru değildi. Özellikle yeni muhafazakârları bir siyasal akım haline getiren ve dış politikaya ilişkin görüşleri geliştirenler Irving Kristol gibi diğer Neo-Con liderlerdi. Yeni muhafazakârların, dış politika konusunda özellikle Chicago Üniversitesi'nden hocaları olan Albert Wohlstetter'den etkilendikleri açıktı.

"Strauss'un Bush yönetiminin dış politikası üzerinde etkin olduğunu düşünmenin saçma olmasının nedenlerinden biri de Irak Savaşı'na giden süreçte yönetimde hiçbir Straussçunun (doğrudan -y.n.) yer almamış olmasıdır. Dick Cheney, Donald Rumsfeld, hatta Başkan Bush'un kendisine bile Leo Strauss'un kim olduğunu soracak olsanız, muhtemelen boş bakışlarla karşılaşırsınız. Straussçuluğun Irak Savaşı'nda etkin olduğu düşüncesi, sırf Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in kısa süreliğine Strauss ve kendisinin (Rumsfeld) de Strauss'un öğrencisi olan Allen Bloom'la

çalışmış olduğu için geçerlik kazanmıştı.” (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 32-33)

Strauss’un eserlerinin çoğu, Fukuyama’nın “Batı felsefesinin rasyonalist geleneğini içten yıkıp, modernliği kendi inançları ve kurumları için kullanacağı derin bir felsefi temelden yoksun bıraktığını” söylediği, Nietzsche ve Heidegger’e verilen karşılık olarak da değerlendirilebilir.

Bu arada, Irak Savaşı döneminde; Anna Norton gibi bazı siyaset bilimci ve aydınlar tarafından, Strauss, gizli bir antidemokratik öğreti geliştirmek ve kamu yetkililerinin gerektiğinde “halkın mutluluğu için” yalan söyleyebileceklerini önermekle suçlandı. Francis Fukuyama’nın “baştan savma suçlamalar” diye nitelendirdiği bu eleştiriler, aslında Strauss’un büyük değer verdiği Machiavelli’nin fikirlerine duyduğu sempati ve liberal demokrasiye yöneltliği sert saldırılarla birlikte ele alındığında, doğruya çok yakın oldukları söylenebilirdi.

Strauss'a yönelik eleştirilere yanıt veren Mark Lila, onun ikinci, üçüncü ve dördüncü nesil öğrencilerinin, hocalarının görüşlerini "ucu açık bir araştırma" yapmak için bir başlangıç olarak değerlendirmek yerine, yaşama dair her şeyin kutsal bilgisinin bulunduğu bir "ilmihal" olarak görmye başladıklarını söylüyordu. (Mark Lila, *The Closing of the Straussian Mind*, New York Review Books, Kasım 2004. Akt. Francis Fukuyama, a.g.e., s. 34)

"Lila'ya göre bu kişiler, Strauss'un düşüncelerini politikleştirmeye ve bunları belirli çağdaş kamu politikası formülleriyle ilişkilendirmeye başlamışlardı. Strauss'un öğrencilerinden ikisi bu geçişte kilit rol oynamıştı; Claremontlu Harry Jaffa ile Lila'nın ifadeleriyle Straussçuluğun sırasıyla 'Sousacu' ve 'Wagnerci' kanatlarını geliştirmiş olan Allan Bloom. (...) Öğrencileri Birleşik Devletler'i, Platon ve Aristo'dan gelen felsefi geleneğin en yüce örneği olarak görüyorlar, böylece

Strauss'un felsefi görüşlerini Amerikan milliyetçiliğiyle birleştiriyorlardı." (Francis Fukuyama, a.g.e., s. 34)

Strauss, antik felsefi mirası güncel politik eleştiri olarak yeniden etkinleştirmeyi amaçlıyordu. Bunu yapması, akademik çevrelerde sarsıcı bir etki yarattı. Strauss, çağdaş siyaset felsefesinin, antik siyaset felsefesinin gerekli hatta zorunlu gördüğü erdemlere mesafeli olmasının, bu erdemlerin yerine getirilemeyecek kadar yüksek olmasından kaynaklandığını düşünüyordu. Bu nedenle, Strauss'a göre çağdaş siyaset felsefesi yüksek insani kazanımlar için akılcı bir temel sunmazken, istikrar ve refah türünden ortalama kazanımlar için çok sağlam bir temel sağlıyordu.

Leo Strauss çağdaş siyaset felsefesi için şunları söylüyordu:

"Siyaset felsefesiyle uğraşan herkesin yüzleşmesi gereken bir gerçek var: Son iki nesilde siyaset felsefesi inandırıcılığını

kaybetti. Neredeyse tüm tarihi boyunca siyaset felsefesi evrensel olduğu halde siyaset yereldi. Siyaset felsefesi (zamandan ve mekândan bağımsız olarak) en iyi ve en adil toplum düzeniyle, yani her zaman ve her yerde doğası gereği en iyi ve en adil olanla ilgilenirken, siyaset belirli bir zamanda ve belirli bir mekânda yaşayan şu veya bu toplumun (bir şehir devleti, bir millet veya imparatorluk) varlığı ve mutluluğuyla ilgilendi." (Leo Strauss, "Katı Bir Bilim Olarak Felsefe ve Siyaset Felsefesi", çev. Ramazan Arıkan. *Studies in Political Philosophy* [içinde], The University of Chicago Press, Chicago, 1983. Bkz. www.ekopolitik.org/images/cust_fils/0705282013

Antik Grek felsefesi ve Hristiyanlık-Yahudilik başta olmak üzere dinler konusunda uzman olan Strauss gerçekte bir ateistti. Onu izleyen öncü ve ilk kuşak yeni muhafazakârların, özellikle sol kökenli olanların büyük bölümü de ateistti. Strauss

kendisini sadece kültürel bakımdan Yahudi, esas olarak "Amerikalı" diye tanımlıyordu. Ancak Strauss, toplumun mutluluğu ve güvenli yönetimi için din ve inançların yönetici sınıflar ve seçkinler tarafından etkin bir araç olarak kullanılması gerektiğini savunuyordu. Strauss'un bu ve benzer konularda, kavramın popüler anlamıyla bir "Makyavelist" olduğu söylenebilirdi.

"Strauss bir ateistti; bu, onunla ilgili en sorunlu bulduğum şeydir. O asla Tanrı'nın var olmadığına ilişkin bir kanıt göstermez. Daha ağırı, Yahudi-Hıristiyan dininin yanlış olduğu konusunda yalnızca kuşkulu değil, bundan apaçık emindir. Kuşkusuz, bu yaklaşımı aynı dinin ateşli bir savunusuyla birleştirir. Onu muhafazakârlar için çekici hale getiren özelliklerinden biri de budur. Fakat onun bir agnostik (bilinemezci) değil de ateist olmasında gereksiz hatta tehlikeli bir şeyler vardır. Agnostisizm onun öğretisinin geri kalan kısmıyla daha uyumlu olurdu (...)." (Robert Locke, a.g.e., s. 80)

Dini, toplumu yönetmek ve onların huzurunu sağlamak için bir araç olarak kullanma yaklaşımı, George W. Bush iktidarı döneminde, yeni muhafazakârları Hıristiyan köktencilerle (Evangelistler) ittifak yapmaya kadar götürdü.

Strauss, Thomas Hobbes’un idealist geleneğinin, Sokratesçi okulun yetersiz kaldığı şeyi, takıldığı yerden devam ettirdiğini belirterek; geleneksel siyaset felsefesinin, “insanın doğası gereği siyasi ve sosyal bir hayvan” olduğu varsayımını reddettiğini ileri sürer. Böyle Hobbes’un, insanın davranışlarını hazlarının belirlediği, iyi olanın aynı zamanda güzel ve hoş da olduğu görüşünü benimseyerek, Epikurosçu geleneğe katıldığını belirtir. Ancak Hobbes, “insanın doğası gereği apolitik, hatta asosyal olduğu” varsayımını da olduğu yerde bırakmaz; ona yön veren hazlarının insanı siyasal bir varlık haline getirdiğini ileri sürer. Strauss, siyaset felsefesi ile siyasal hazcılığı buluşturarak

harmanlar. Böylece hem Hobbes'tan hem de Epikurosçu gelenekten ayrılır.

Ancak Strauss bu Epikurosçu teoriyi, "Hemen her yerde insan hayatını bugüne dek başka hiçbir öğretinin erişemediği boyutlarda altüst eden bir öğreti" diye selamlayarak "siyasal tanrıtanımazlık" ile Hobbesçu hazcılık arasındaki ilişkiyi şöyle kuruyor:

"Siyasi tanrıtanımazlık açıkça modern bir olgudur. Hiçbir modern öncesi tanrıtanımazın, sosyal hayatın Tanrı'ya ya da tanrılara olan inancı ve tapınmayı gerektirdiğinden kuşkusu yoktu. Geçici olguların bizi yanıltmasına izin vermezsek, siyasi tanrıtanımazcılıkla siyasi hazcılığın, birbirlerine ait olduğunu görürüz. Her ikisi de aynı anda, aynı beyinde ortaya çıkmıştır." (Leo Strauss, "Doğal Hak ve Tarih", çev. Ozan Erözden. *Devlet Kuramı*, derleyen Cemal Bali Akal [içinde], Dost Kitabevi, Ankara, 2000, s. 271)

Görüldüğü gibi Strauss kendisinin

inanmadığı dini, Hobbes gibi insanların huzur ve mutlulukları için bir ihtiyaç (haz) olarak görüyor. Tanrıtanımazlığın ise tıpkı modernite öncesindeki gibi dinin bu özelliğini kabul etmesi gerektiğini savunuyor. Seçkinlerin siyasal tanrıtanımazlığı ile halkın dine inanması arasında bir çelişki olmadığını düşünüyor. Bu nedenle ateizm propagandasını gereksiz buluyor. Hazcılığın da tanrıtanımazlığın da siyasal olgular olduğuna dikkati çekiyor.

3.3- Strauss'un modernite ve modern bilim eleştirisi

Strauss, 20. yüzyılda yaşamış olmasına karşın gerçekte bir ortaçağ (pre-modern) felsefecisi sayılabilirdi. Modernizm sonrası her ortaçağ felsefecisi gibi, "modernite", "Aydınlanma aklı" ve "modern bilim"le hesaplaşmaya çalıştı. Kendisi ateist olsa da insanlara teolojiye, bir anlamda ortaçağa

dönüşü teklif etti. Strauss’un “ilk kaynaklara dönüş” önerisi gerici bir “Rönesans” girişimi olarak değerlendirilebilirdi.

Bu yanıyla Strauss, post-modernizmin felsefe ve siyaset düzeyinde habercisi ve ilk teorisyeni olarak kabul edilebilir.

Modernite, insanlığın ve doğanın kaderine hükmeden iradeyi göklerden yeryüzüne indirir. Aklı özgürleştirir ve insanın aklıyla gerçeği algılayıp kavrayabileceğini kabul eder. Gerçeğe ulaşmada inanç ve değer sistemlerini dışlar, bilimi esas alır. Gerçeğe ulaşmada tercih edilen ilkeleri olarak “ahlaki değerin” dışlanması, sosyal bilimi etik açıdan nötr kılar. Sosyal bilimci, araştırma ve tartışmalarını; konusunu, araştırma nesnesini ve yaklaşımını “ahlaki” yargılardan soyutlayarak sürdürür. Başarıya ulaşmanın yolu ve yöntemi budur.

Aydınlanma filozofları öncelikle aklı özgürleştirdiler. Bunu yaparken insan

aklının temellerini bulmaya çalıştılar. Doğanın bir parçası saydıkları insanı ve onun aklının temellerini bulmak için, onun içinde yaşadığı maddi ortamdan ve bu ortamın yasalarından hareket ettiler. Doğa içindeki insanı evrensel köklerine kadar izlediler. Böylece, insan aklının doğal temellerine yönelerek onu özgürleştirmeye çalışan Aydınlanma filozofları; insanlık tarihindeki en büyük sıçramayı, felsefeyi teolojik (dinsel) metinlerden ve etkilerden kopararak gerçekleştirdiler. Bu yönelimin doğal bir sonucu olarak, aristokrasi karşısında insan aklı tarafından düzenlenen ve yönetilen yeni bir toplum; mutlak monarşilere karşı da yine insan iradesine dayalı yeni bir devlet ve örgütlenme modeli önerdiler.

İşte Strauss, aydınlanma ve modernitenin esasını oluşturan ve her seferinde felsefesinin önüne çıkan bu anlayışa karşıydı. Bu tartışmayı, konu edindiği sosyal bilimlerde ve asıl alanı olan

siyaset felsefesi planında sürdürdü. Ona göre, bilimsel analizin önkoşulu olan ahlaki kayıtsızlık, bir körlüktü.

Strauss'a göre değerleri –ki buradaki "değerler" kavramını teolojik kabuller ve geleneksel yargılar diye geniş olarak okuyabiliriz– dışlamak hem doğru değildi hem de mümkün değildi. Örneğin bir bilimci neden bilim yaptığı sorusuna, mutlaka "gerçeğe ulaşma isteği" gibi bir yanıt verecekti. Strauss'a göre bu yanıtın kendisi bile bir değer yargısı içeriyordu. Çünkü gerçeğe ulaşma isteği, tercih edilebileceği gibi reddedilebilir de. Bu tercih etme eyleminin / tavrının kendisi bir değer yargısını ifade edecekti. Böylece Strauss, bilimin içine "değer" kavramını sokmuş, onun maddi temellerini sınırlandırmış oluyordu.

Strauss, Chicago Üniversitesi tarafından 1983'te yayımlanan bir makalesinde varoluşçuluğu ve pozitivizmi tartışırken şunları söylüyor:

“Günümüzün Batı’sına gelince, ona mahsus entelektüel güçler neo-positivizm ve varoluşçuluktur. Akademik nüfuz bakımından pozitivizm varoluşçuluğun uzak ara önündedir; varoluşçuluk ise halkı etkilemede pozitivizmin açık farkla önündedir. Bilimsel bilgi değer yargılarını reddettiği için ve siyaset felsefesi de net değer yargılarını onaylamak ve net olmayanları geçersiz kılmakla ilgili olduğu için, pozitivizm bilimsellikten uzak olduğu gerekçesiyle siyaset felsefesini reddetmek durumundadır. (...) Bilim tek gerçek bilgi türü olmaktan çok uzaktır; son tahlilde birbirine eşdeğer olan çok sayıdaki dünyayı algılama biçimlerinden yalnızca biri olmaktan daha fazla bir şey değildir.” (Leo Strauss, “Katı Bir Bilim Olarak Felsefe ve Siyaset Felsefesi”, a.g.e.)

Görüldüğü gibi Strauss bilimi, “birbirine eşdeğer çok sayıdaki dünyayı algılama biçimlerinden yalnızca biri” olarak değerlendiriyor. Böylece bilimi teolojik

(inançlara ilişkin, dinsel) literatürle eşitliyor. Strauss, bilim içinde kullanılan kavramların da aslında birer değer taşıdıklarını ileri sürüyor. Örneğin, demokrasi ve otoriterlik gibi kavramların onu kullananlar tarafından bir değer niteliğiyle birlikte ifade edildiğini söylüyor. Ayrıca bilimin kendiliğinden bir değerler kabulüne sahip olduğunu da iddia ediyor. Örneğin, tıp bilimindeki uzun ve sağlıklı yaşam kabulünün, sosyal bilimlerin sağlıklı bir toplumsal yaşamın iyi olduğu anlayışından kaynaklandığını belirtiyor. Bilim insanlarını böylece bir "değerler" havuzunun içine itiyor. Bu havuzda artık bilimin var olma şansının olmadığını görmüyor.

Bilimde, "amaç" kavramı aslında karmaşık bir olgu olmaktan çıkarılabilir. Modernite, nasıl "tarih"i bir "tarih bilim"i haline dönüştürürken insanın öznel tercihleriyle, tarihin nesnel hareket yasalarını birbirinden ayırdı ve bu ikisini doğru belirleyenleri birleştirdiyse, bilimin

kendi ilerlemesinde de aynı yöntem uygulanabilir. Yani laboratuvara giren bir bilim insanı, inançları ve değer yargıları ne olursa olsun orada bilimin yasalarına tabidir ve niyetlerinden bağımsız biçimde nesnel bakımdan materyalist olmak zorundadır. Bu durum bize, Kopernik'in kendisinin inanamadığı sisteminin nasıl "bilimsel devrim"e yol açtığını da gösterir. Darwin ve Newton Kilise'ye bağlı koyu birer Hıristiyan'dır. Strauss ise doğanın materyalist kavranışına isyan etmeyi önerir.

"Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, kendi içinde tutarlı bir materyalizm, kişiyi kaçınılmaz olarak şüpheciliğe yöneltmektedir. Materyalizm kaynaklı şüpheciliğe karşı duracak bir bilim mümkün kılınmadığı sürece, 'bilimsel materyalizm'in oluşturulması da imkânsız olacaktır. Materyalist biçimde kavranan evrenin bilimine erişmenin tek yolu, evreni materyalist biçimde kavrama olgusuna başkaldırmaktır. Mekanik bir nedenselliğin

akışından kurtarılmış bir ada bulmak ya da icat etmek gerekmektedir.” (Leo Strauss, “Doğal Hak ve Tarih”, a.g.e., s. 273)

Bilimsel şüpheciliği, “mutlak şüphecilik” diye uca taşıyarak “doğmatik felsefe” olarak değerlendiren Strauss, insanın öznel tercihleriyle tarihin zorunluluklarını da birbiriyle tokuşturarak, modernite testisini kırmaya çalışır. Artık, bütün varsayımlar “değerler” üzerinden ilerler. Modernite, değerlerin karşılaştırılamayacağını, iyinin ve kötünün göreliliğini varsayarken, Strauss öyle düşünmez. Birbirinden farklı değerlerin karşılaştırılabileceğini söyler. İyi ile kötünün var olduğunu, insanların da bunlar konusunda pek çok defa mutabakat halinde bulunduğunu iddia eder. Modern bilimin, değerlerin “göreli” olması yaklaşımını eleştirir.

Diğer taraftan modernite gerçekte değerlerin varlığını reddetmez. İndirgemeciliğe itiraz eder. Tıpkı din, kültür, ahlak, ideoloji gibi nesnenin

doğasına ait olmayan, fakat gerçeğin kırılarak görülmesi sayılabilecek biçimlerdir onlar. Gerçeği bire bir anlatmayan, ama toplumun içinde çeşitli halleriyle bulunan sistemlerdir. Toplumsal bireyler karşılıklı ilişki halinde, üzerinde yükseldikleri gerçeklikle kurdukları bağın biçimine göre bir değerler sistemi oluştururlar. Bu değerler sistemi farklı koşullarda farklı sonuçlar verir. Toplumlar kendi kurdukları ilişkilerin sonucunda ahlak, din, kültür oluştururlar. Hatta çoğu kez kendi kurdukları sistemleri yıkanlar da yine aynı toplumlardır. Doğal olarak bunlar hakkında mutlak karşılaştırma yapmak, bilimde mutlak iyiler ve kötüler ilan etmek, maddi olmayan bilgilerden uzlaşmaya çalışmak, mümkün değildir.

Görelilik eleştirisinden yola çıkarak yeni bir anlayış geliştiren Strauss, bu sefer topun ağzına "tarihselciliği" koyar. Modern bilim, bugün gördüğünü anlayabilmek için tarihe başvurur. Tarihin işleyiş yasalarını ortaya çıkarır. İncelediği nesneyi tarih içerisinde

oluşturan olguları tanımlar. Nesnenin varoluşunu bu sürecin sonunda kavrar. Oysa Strauss'a göre tarihselcilik, bir kez daha nesne hakkında gerçek yargıya varmamızı engeller.

Strauss, hem görelilik eleştirisinde hem de tarihselcilik eleştirisinde bilimin nesnel olma iddialarını karşısına alıyor. Bütün iyi ve kötülerden bağımsız olan gerçeği bilme yöntemi olarak gördüğü göreliliğe ve tarihselciliğe saldırıyor. Tarihin işleyiş yasalarının bulunduğunu, dolayısıyla toplumsal ilerlemeyi reddediyor.

"Bilinçle oluşturulan yapılar gerçekte yerlerini 'Tarih'in plansız işleyişine bıraktı. Ancak 'tarih' de bizim ufkumuzu, tıpkı bilinçle oluşturulan yapıların Hobbes'ın ufkunu sınırladıkları gibi sınırlayacaktır: Tarih, insanlığın ve insan 'dünya'sının statüsünü, ona bütünselliği ve sonsuzluğu unutturarak yükseltme yönünde bir işleve sahiptir." (Leo Strauss, a.g.e., s. 275-280)

Marx'ı da "tarih" anlayışı üzerinden

eleştiren Strauss, Hegel'in büyük değişimi simgeleyen "mutlak an" kavramını da sorguluyor. Strauss, Marx'ın bugün ve yakın gelecek de içinde olmak üzere, tarihin gizemini kesin olarak ortaya çıkardığını düşündüğünü ileri sürüyor. Strauss, Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* kitabında yaptığı ünlü değerlendirmeyi hatırlatıyor.

Bilindiği gibi Marx, insanın kendisine ve emeğine yabancılaştığı sınıflı toplumları ve kapitalizmi "insanlığın tarihöncesi" dönemi diye tanımlıyor. Dolayısıyla insanlığın gerçek tarihinin henüz başlamadığını belirtiyor. Marx'a göre insanlığın gerçek tarihi, bir devrimle sınıflı toplumlar ve kapitalizm aşıldıktan sonra başlayacaktır. (Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, çev. Sevim Belli, Ankara, Ekim 2011)

Strauss tarihselci anlayışa, yani tarihin belli işleyiş yasalarının bulunduğu ve "toplumsal ilerlemenin" de bu işleyiş

yasalarının bir parçası olduğu anlayışına karşı çıkıyor. Böylece tarih bilimini reddetmiş oluyor. Bu yaklaşımın, insanlığın geleceğinin önceden tayin edildiği anlamına geldiğini, bu durumda toplumların özelliklerinin, değerlerinin, düşünüş ve eyleminin bir anlam taşımayacağını belirtiyor. Bu konuda Nietzsche gibi düşündüğünü belirtiyor.

“Marx’ın yazdıklarını bilsin veya bilmesin, Nietzsche komünist bakışı herkesten daha radikal bir şekilde sorguladı. Komünist dünya toplumunun insanını, son insanla, yani sefaletin son noktasındaki insanla bir tuttu. ‘Uzmanlaşma’ olmadan, sınırlamanın sertliği olmadan insanın asaleti ve yüceliği mümkün değildir. Buna uygun olarak, insan soyunun geleceğinin önceden tayin edildiği fikrini reddetti.” (Leo Strauss, “Katı Bir Bilim Olarak Felsefe ve Siyaset Felsefesi”, a.g.e.)

Strauss kendi felsefesinin önünde engel olarak gördüğü modernite ve modern

bilime, “değerler sistemi” kavramını soktuktan sonra bilimi geriye doğru itmeye başlıyor. Bilim ile modern felsefe arasında bir gerilim yaratıyor. Çünkü Strauss’ta “felsefe” kavramı daha çok teolojik bir öze sahip. Hıristiyan dinine, Yahudi mistisizmine sıkça yapılan vurgular, modernite öncesi teolojik felsefeye yapılan atıflar ateist Strauss’un metinlerinde sıkça yer alıyor. Bu nedenle onun felsefe derken bir düşünce sisteminden mi yoksa teolojik bir metinden mi söz ettiğini anlamak zor oluyor.

Strauss, bilim ile felsefe arasında bir hiyerarşi yaratıyor. Daha ilginç olanı, bu hiyerarşinin üstüne de kendi felsefesini koyuyor. Ona göre modern bilim, “niçin” sorusunun yol açacağı mutlak bilgi yerine, “nasıl” sorusunun göreli bilgisini tercih ediyor. Oysa, felsefe “niçin” sorusuyla mutlak bilgiye ulaşmaya çalışıyor. Strauss şunları yazıyor:

“Bilgelik arayışı olarak felsefe, tümel

bilgiye, bütünün bilgisine dair bir arayıştır. Eğer bu tip bilgiye dolayımsız bir şekilde ulaşabilseydi, arayış zorunlu olmazdı. Bütünün bilgisinin yokluğu, buna rağmen, insanların bütün hakkında düşünceleri olmadığı anlamına gelmez: Bütün hakkındaki kanılar, zorunlu olarak felsefeden önce gelir. Bundan dolayı felsefe, bütün hakkındaki kanıların yerine bütünün bilgisini geçirme girişimidir. Filozoflar 'bütün' demek yerine 'tüm şeyler' de derler; (???) 'Tüm şeyler'in bilgisini arayış Tanrı'nın, dünyanın ve insanın bilgisini arayış demektir. Daha ziyade tüm şeylerin doğalarının bilgisini arayış demektir." (Leo Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, çev. Solmaz Z. Hünler, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000, s. 33)

Strauss, görüldüğü üzere gerçeğin bilgisine sadece kendi tanımladığı felsefe ile ulaşılabileceğini varsayar. Ona göre bütün bilimler gayri felsefidir. Bilim felsefeye yardımcı olmalı, ilgili verileri toplayıp

analiz etmeli, kendini bu bilgi toplama işine adamalı fakat felsefenin işine karışmamalıdır. O, bilimi felsefeden koparır ve bir teknoloji düzeyine indirger. Felsefeyi ise, Aydınlanma öncesinin teolojik ortamına iade eder.

3.4- Strauss ve siyaset felsefesi

Felsefeyi bilimle çatışma içinde ele alan, kendi geliştirdiği felsefeye bu çatışmada belirleyici ve mutlak bir rol biçen Strauss, dünyayı teolojiden arındırılmamış bir yöntemle açıklamayı deniyor. Çünkü Strauss'ta felsefe ile teoloji bir çatışma içinde değildir. Tersine felsefe ve teoloji bir işbölümü halindedir. Onun teolojik bakışına göre siyaset felsefesi, bütünsel irade ile kısmi irade, başka bir anlatımla Tanrısal irade ile insan iradesi arasındaki köprüdür.

Son çözümlemede Strauss, aklın özgürlüğünü bütünüyle ortadan kaldırmaya

kalkışmasa da, onu sınırlamaya çalışarak yeniden teslim almak istiyor. Böylece, Makyavelist (araçsal ve faydacı) bir yaklaşımla insan aklını Tanrı'nın buyruğuyla yeniden buluşturan Strauss, kendi siyaset felsefesini bu zemin üzerine inşa ediyor.

Teolojik değerler sistemini esas alarak "iyi" ve "kötü"nün göreli olmadığına, dolayısıyla "mutlak iyi" ve "mutlak kötü"nün bilgisinin var olduğuna inanan Strauss, politika felsefesinde de aynı yorumu kullanır. Her politik tutuma artık iyi ve kötü eşlik eder. "Doğal Hak ve Tarih" makalesinde, "Hiçbir insanın ya da insan grubunun toplumları adil bir şekilde yönetemeyeceği" görüşünü savunan Strauss, "O halde iyi rejim nedir?" sorusuna ise açık bir yanıt veremez.

"Strauss, felsefenin en büyük rakibinin Tanrısal din olduğuna inanıyordu. Akıl ve vahyin birbirini çürütemeyeceği kanaatindeydi. Dinin sıradan insanlar için

kesinlikle gerekli olduğuna inanıyordu. Ona göre yasalar esas olarak dinden çıkmıştı. Bu konuda paradigma olarak doğuştan dini olan Yahudiliği aldı. Strauss Hıristiyanlık konusunda çelişkili bir tutum gösterdi. Bir yandan Hıristiyanlık Amerika için tek elverişli dindir görüşünü savundu, diğer yandan Hıristiyanlığın Aziz Aquinas'ın 'akıl ve vahiy bağdaşabilir' iddiası gibi –ki Strauss'a göre bu en önemli gerçeğin karşıtıydı– tehlikeli alanların olduğunu ileri sürdü. (...) Nietzsche haklıydı; insanlığın yalana ihtiyacı vardı." (Robert Locke, a.g.e., s. 79-80)

Peki neden siyaset felsefesi? Strauss'a göre siyaset felsefesi, felsefenin siyasal topluma en yakın dalıdır. Gerçeğe ulaşmanın yolu olan felsefe, siyaset felsefesi aracılığıyla yurttaşları siyasal yaşamdan felsefi yaşama götürür. Başka bir anlatımla, onları bütünlüklü olarak iyi olana taşır. Ancak ortada bir soru vardır; bütün bunları kim yapacaktır? Strauss, bunun

kendi doğal akışı içinde gerçekleşeceğine inanmaz. İnanmadığı gibi, aptalca da bulur.

Strauss siyaset felsefesi görüşünü klasik felsefeye (Platon-Aristoteles) dayanarak oluşturuyor. Rönesans aydınlarının antikçağ klasiklerine geri dönüş hareketinin, gerçekte “geri tepme” ile sonuçlandığını ve moderniteye daha katı bir bağlılığa yol açtığını savunan Strauss, gerçek bir geri dönüş (yeniden üretim) hareketi öneriyor.

Strauss’ta siyaset felsefecisi sadece iyiye ulaşmaya çalışmakla kalmaz, insanları iyiye ulaştırmaya da çalışır. Çünkü sıradan insanlar neyin “iyi” neyin “kötü” olduğunu bilmezler. Ayrıca her şeyi açıklayıp onları mutsuz etmenin gereği de yoktur. Doğruyu ve iyiyi onlara toplumu yöneten seçkinler, siyaset felsefecileri gösterecektir. Peki, burada politikacı ve felsefeci ile yurttaş arasında bir gerilim yok mudur? Elbette vardır. İşte, Strauss’un tam da burada bir başka yanını görürüz; o bir Machiavelli hayranıdır. Onu siyaset felsefesinin

ilkelerini koyan kişi olarak över ve 15. yüzyılda Yahudilere karşı yapılan zulme karşı çıkma cesareti gösteren tek Hıristiyan olarak da kutsar.

Strauss, Machiavelli'ye de gönderme yaparak şöyle diyor:

"Doğa gereği insan, radikal şekilde bencildir. Gelgelelim, insanlar doğa gereği bencil olmakla ve bencil olmaktan başka bir şey olmadığı için de kötü olmakla birlikte, sosyalleşebilirler, kamu yararını düşünen kişiler haline, iyiler haline gelebilirler. Bu dönüşüm, icbar veya zorla(n)ma gerektirir. Bu icbarın başarısı, insanın şaşırtıcı şekilde yumuşaklığından kaynaklanır. (...)

İnsanlar kötüdürler; iyi olmaya zorlanmaları, mecbur edilmeleri lazımdır. Fakat bu zorlama veya icbar, kötülüğün, bencilliğin, bencil tutkunun işi olsa gerektir. Hangi tutku, kötü bir insanı, öteki kötü insanları iyi olmaya ve iyi kalmaya mecbur etme işiyle tutkulu bir şekilde ilgilenmeye sevk edecektir? Hangi tutku, insanların

eğiticisini eğitecektir? Söz konusu tutku, şan-şeref arzusudur. Bu arzunun en yüksek formu, terimin en tam anlamıyla yeni bir prens olma (Strauss buradaki ‘prens’ ile Machiavelli’nin ünlü kitabının ismine gönderme yaptığı gibi, ‘prince’ ile prensip/ilke ilişkisine de işaret ediyor -y.n.), bütün olarak yeni bir prens olma arzusudur.” (Leo Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, s. 78)

Strauss’un, politika felsefesinin “peygamberi” olarak gördüğü Machiavelli’nin görüşlerine hiç itirazı yok. Onu sadece, yönetme ilkelerinin sırlarını sıradan insanların anlayabileceği bir açıklıkta anlattığı için eleştirebilir. Çünkü önemli olan yurttaşların iyiliğidir, bunun nasıl gerçekleştiği değil. Peki bunu kim takdir edecektir? Elbette iyi eğitim almış seçkin kişiler. Başka bir ifadeyle, yönetme ehliyetine sahip olanlar ve siyaset felsefecileri. Onların misyonu her şeyi anlatmak ve açıklamak değil, yurttaşları

vatanseverliğe, iyiye ve erdeme yöneltmektir.

“Strauss’a göre Machiavelli, çağdaş siyaset felsefesinin yolunu açan çok önemli bir dönüm noktasıdır. Onun büyük günahı, batıni (ezoterik, gizli -y.n.) gerçekleri açıkça söylemiş olmasıydı. O, ayrım yapmadan herkese, yanlış yapmayı cezalandıran bir Tanrı olmadığını söyledi. Makyavelizmin esası, ‘İnsanlar yaptıklarından dolayı ceza görmeyebilir’ fikridir. Bundan dolayı o, cezalandırıcı bir Tanrı’ya inanmayı savunan Hıristiyan erdemine sırtını döndü. İster Greko-Romen ister Hıristiyan olsun Makyavelcilik öncesi felsefe, iyi bir politik düzenin insani erdemlere dayanması gerektiğini öğretmişti. Machiavelli insanların yeterince erdemli olamayacağına inanıyordu. Bu yüzden iyi bir politik düzenin insanların mevcut özelliklerini, yani onların sıradanlıklarını ve kusurlarını temel alması gerektiğini öğretti.” (Robert Locke, a.g.e. [içinde], s. 77)

Locke, Machiavelli’nin insanları gerçek yaşamda oldukları gibi, bütün kusurları ve olumlu yanlarıyla birlikte, “soğuk biçimde tanımlamayı esas alarak” siyaset biliminin yolunu açtığını belirtiyor. Machiavelli’ye (ve aynı nedenle Hobbes’a) büyük değer veren Strauss da bu konuda tam olarak onlar gibi düşünüyor.

Strauss’un siyaset felsefecisine bir önerisi de var: manipülasyon! Yani, kendinden menkul “iyi” bir amaç için insanları uygun araçlarla yönlendirmek... Ona göre politik yaşamın özünde, bir politik kanı/görüş tarafından yönlendirilmek bulunuyor. Din de toplumda yanılsamaları artırmasına karşın, toplumu yönlendirmek üzere kullanılması gerekli güçlü bir görüştür. Platon’un *Yasalar* kitabında, Girit’i medenileştirmeye giden Atinalı’nın Giritli ile sohbetinde sergilediği tartışma sanatı ve taktikleri politika felsefecisinin tarzıdır.

Strauss’un ezoterik (gizli, derin, asıl,

batıni) ve eksoterik (yüzeysel, açık, görünen, zahiri) ayrımında işaret ettiği nokta da budur. Siyaset felsefecisi ezoterik bir yaklaşımla gerçeği tanımlar, fakat kamuya karşı bunu farklı bir söylemle açıklar. Sokağın dili olan ezoterik söylem, politika felsefecisinin yönlendirme tutkusunun kaçınılmaz sonucudur. Kısacası, politika felsefecisi toplumun o anki koşullarına denk düşen araç ve söylemle bu yönlendirme işini yapabilecek kişidir.

Yukarıda da işaret edildiği gibi, Machiavelli'yi siyasetin ve yönetme ilkelerinin sırlarını sıradan insanların anlayabileceği şekilde açıklamasını yersiz bulan Strauss, kahvedeki insanın bunu bilmesine gerek olmadığını düşünür. Eğer nihai amaç "iyi" ise bunları açıklamanın ve işleri karıştırmanın anlamı yoktur. Çünkü önemli olan yurttaşların huzur ve mutluluğudur. Ancak bütün bunları söyleyen Strauss, kendi görüşlerinin sırlarını açıklamakta sakınca görmez.

“İlginç bir soru: Eğer bir sır olarak kalması gerekiyorsa Strauss neden Straussçu metinlerin gizemini açıklamayı tercih etti. Sorunun yanıtı şudur: Krizimizin şiddeti karşısında kendini bunu yapmak zorunda hissetti. Kabul etmek gerekir ki, Straussçu metin kavramı, metinlerin batıni anlamı hakkında gelişigüzel iddialar içerebilecek entelektüel istismara açıktır; çokbilmiş elitlerden hoşlanmayanlar için bir hayli can sıkıcı olması da cabası. (...) Gerçeği ayrıntılı şekilde bilen az sayıda insan vardır; kitlelere bilmeleri gerekenler söylenebilir, daha fazlası değil. Açıklananların ötesindekileri özgürce sorgulamak tehlikelidir. Ama yine de Strauss özgürce sorgulamayı uyguladı ve Chicago Üniversitesi’nde okumaya gücü yetenlere bunun nasıl yapılacağını öğretti.” (Robert Locke, a.g.e. [içinde], s. 78)

Strauss’un, Aristoteles’ten yola çıkarak “iyi insan” ile “iyi yurttaş” arasına koyduğu ayrım bunu zorunlu kılıyordu. Kişinin

ülkesi ya da ulusuyla birliğinin en kapsamlı bütünlük olduğuna inanan Strauss, iyi insan olmanın ölçüsünü de buradan kuruyordu. İyi yurttaş koşulsuz bir biçimde, içinde bulunduğu organizmaya (vatana, ulusa, devlete vb.) bağlı olan insandı. Fakat Strauss'a göre iyi insan olmak yine de o kadar kolay değildi.

Çünkü iyi yurttaş, Hitler rejimi altında da organizmaya bağlılığını sürdürebilir ve doğal olarak "iyi yurttaş" olmaya devam edebilirdi. Dolayısıyla "iyi yurttaşlık", kavram ve durum olarak göreliydi. Örneğin, Hitler'in Almanya'sındaki iyi bir yurttaş, başka bir yerde ya da genel olarak "kötü yurttaş" olacaktı. Ancak, "iyi insan" olmanın göreliliği yoktu. İyi insan olmanın anlamı her yerde ve her zaman aynıydı. İyi insan ile iyi yurttaşın "özdeş olduğu biricik durum", en iyi rejimle buluşma haliydi. Kısacası, iyi insan ancak iyi bir rejim altında iyi yurttaş olabilirdi. İşte burada bir kavram ve olgu olarak "rejim" ve "iyi

rejim” önem kazanıyordu.

Çünkü Strauss’a göre rejim, yasaların da ötesinde toplumun ruhuydu. “Klasik metafiziğin diliyle” diyor Strauss, “vatan ya da millet madde, rejim ise formdur”. Bilindiği gibi antikçağ felsefecileri (klasikler) maddeye göre “form”a daha yüksek bir değer biçer. Form maddenin gelişmiş ve en yüksek halidir. Örneğin bu değer, Aristoteles’te “en yüksek form” ya da Platon’daki “en üstün ide” gibi bir tür tek tanrı (üst irade) fikrine kadar ulaşır.

İşte Strauss’un kuramına göre, devlet adamı da bu “ruhu” gerektiğinde hukuka aldırış etmeden yaşatan kişidir. Burada Strauss, İsrail ve Torah’ı (Yahudi şeriatı) örnek verir. Bu durumda Yahudi şeriatı altındaki bir İsrail’e bağlıysanız hem iyi bir yurttaş hem de iyi bir insan olabilirsiniz demektir.

“Strauss’un kendisi de –Britanya İmparatorluğu’nun, iradeyle donanmış devlet adamına örnek olarak Winston

Churchill’e hayrandı– Amerikan demokrasisinin politik sistemlerin arasında en az kötüsü olduğunu düşünüyordu. İnsanın gelişmesi için, rejimin temeli olarak ‘çıkar’ın, erdemin yerini alması eğilimine karşın, daha iyisi bulunamamıştı.” (Alain Franchon-Daniel Vernet, “Yeni Muhafazakârlar: Strateji ve Felsefe”, *Le Monde Diplomatique*, 15 Temmuz-15 Eylül 2003)

Önceki bölümlerde de işaret edildiği gibi Strauss, Amerika’yı “en iyi düzen” ilan ediyor. Ona göre, en iyi düzen, aynı zamanda iyi olanı devam ettirebilmek için “her yolun mubah olduğu” düzen demek oluyor. Buradan hareketle Strauss’un öğrencileri de örneğin, İsrail’in koşulsuz desteklenmesini ya da soğuk savaş döneminde olduğu gibi gerektiğinde Sovyetler Birliği ile sıcak savaşa girilebileceği görüşünü savunurlar.

“Güncel politika üzerinden kamuoyu önünde yaptığı konuşmalarda Strauss,

İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'na ve soğuk savaşta Sovyetler Birliği'ne karşı ABD'yi savunan geleneksel muhafazakâr bir yurtsever portresi çiziyordu. (...) Onun ABD'yi liberalizmin en gelişkin örneği, bu yüzden de yaşamı boyunca mücadele ettiği nihilizmden etkilenmeye en açık ülke olarak gördüğü de inkâr edilemez. Fakat aynı zamanda o, Amerika Birleşik Devletleri'ni, nihilizme bir yanıt olarak öne sürdüğü klasik ve dinsel (Yahudi-Hıristiyan) politik bilgeliğe –kısmen– dayalı ülke olarak görüyordu. Onun bu ülkeyi (ABD) dünyanın tek umudu olarak gördüğü kuşku götürmez." (Robert Locke, a.g.e. [içinde], s. 78)

Strauss'tan bu aşamada çıkarılabilecek olan sonuç şudur: Toplum neyin iyi olduğuna bakmadan, var olan yönetimlere bağlı kalmalıdır. Onları iyiye yöneltecek seçkinleri/yöneticileri varsa iyi yurttaş olma şerefine ulaşabilirler. Zaten Strauss'a göre toplum, üzerinde yönetme eyleminin

gerçekleştirileceği zeminden başka bir şey değildir. Bu yönetme işini ise politika felsefesine sahip seçkinlere bırakır. Bu seçkinlerin amacı da toplumu özgürleştirmek değil erdem sahibi kılmaktır. Tek başına özgürlük zaten saçma bir şeydir. Çünkü, mutlak özgürlük, sadece "iyiler" için değil, aynı zamanda "kötüler" için de geçerlidir. Bu nedenle, özgürlük vermek yerine insanları erdem sahibi yapmak daha doğrudur. Bu açıdan bakıldığında, Strauss'a göre sınırları olmayan bir demokrasi de saçmadır.

Strauss, kendi siyaset felsefesinin en kritik yaklaşımlarından birini şöyle ortaya koyuyor:

"Erdem, normalde sadece eğitim sayesinde, yani karakter formasyonu sayesinde, alışkanlık sayesinde ortaya çıkar. Ve bu ise, hem ebeveynler hem çocuklar adına boş zaman gerektirir. Fakat boş zaman da kendi sırası geldiğinde belli bir refah düzeyi gerektirir. Daha açıkçası,

kazanılması veya idare edilmesi boş zaman ile ters düşmeyen türden bir zenginlik gerektirir. İmdi, zenginlik hakkında Aristoteles'in gözlemlediği şekliyle, öyle olur ki, daima hali-vakti yerinde bir azınlık ile fakir bir çoğunluk bulunur ve bir tür doğal kıtlık var olduğu için bu garip beraberlik baki kalacaktır. 'Çünkü fakirler yeryüzünden eksik olmayacaktır.' (Kitabı Mukaddes, Tesniye, 15, 11'den naklediyor) Bu sebepledir ki, demokrasi veya çoğunluğun egemenliği, eğitimsizlerce yönetim demektir. Aklı başında hiç kimse, bu tür bir yönetim altında yaşamak istemez." (Leo Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, s. 69-70)

Strauss, açıkça görüldüğü gibi, zengin azınlıklar ve yoksul kalabalıklardan oluşan sınıflı toplumları, mutlak ve değişmez bir olgu olarak görüyor. Yönetme işini yapabilmek, bu yeteneği geliştirebilmek ve bu amaçla politika bilgisine sahip olmak için iyi bir eğitim almak gerektiğini

belirtiyor. Ancak Strauss'a bakılırsa bunun için üniversite okumak da yetmiyor, çocukluktan itibaren eğitim almak gerekiyor. Ona göre, istisnaları her zaman bulunmakla birlikte, böyle bir eğitimi ancak zengin anne ve babalar ya da bazı kurumlar verebilir. Sonunda şöyle bir durum ortaya çıkıyor: Toplum ancak iyi eğitimli zenginler ya da zenginleri de içeren seçkinler sınıfı tarafından yönetilebilir.

Peki ama, zengin olmayan ve politik elitler tarafından yönetilmek istemeyen biri, "Öyle bir düzen yaratalım ki herkes iyi bir eğitim alabilsin" diye önerirse ne olacak? Bu soru karşısında Marx'ın "komünist vizyonunu" herkesten daha radikal biçimde sorguladığını söylediği Nietzsche'ye başvuran Strauss'un olası yanıtı şöyle:

"Son insanın alternatifi, üstün insan (over-man), yani kendisinden önceki bütün insan tiplerini yücelik ve soyluluk açısından yenen ve onları geride bırakan bir insan türüdür. Geleceğin üstün insanları,

görünmez bir şekilde, geleceğin filozofları tarafından yönetileceklerdir. Eşitlikçiliğe radikal bir şekilde karşı oluşu sayesinde, Nietzsche’nin muhtemel gelecek vizyonu, bir anlamda, Marx’ınkinden çok daha radikal bir şekilde politiktir. Tipik bir Avrupa muhafazakârı gibi, Nietzsche komünizmde sadece demokratik eşitlikçiliğin ve pozitif bir özgürlük olmaktan çok negatif bir özgürlük olan, liberalizmin özgürlük talebinin tamamlanışını gördü. Fakat muhafazakârların aksine Nietzsche, bu tür bir muhafazakârlığın yok olmaya mahkûm olduğuna inanıyordu. Çünkü ona göre bütün savunmacı tavırlar, yüzü geriye dönük bütün çabalar yok olmaya mahkûmdu.” (Leo Strauss, “Katı Bir Bilim Olarak Felsefe ve Siyaset Felsefesi”, çev. Ramazan Arıkan, a.g.e.)

Strauss yanıtını şöyle tamamlıyor:

“Evrensel eğitim, kıtlık ekonomisinin yerini bolluk ekonomisine bırakmasını ön

gerektirir. Bolluk ekonomisi ise, teknolojinin ahlaki ve politik denetime tabilikten çıkarılmasını gerektirir. (...) Teknolojinin, sanatların ahlaki ve politik denetime tabilikten çıkarılmasının, insanları felakete sürükleyeceğine veya insanı insanlıktan çıkaracağına dair klasiklerin örtük öngörüsü, henüz çürütülmemiştir.” (Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, s. 70-71)

Strauss, burada “korkulu rüya görmektense uyanık kalmayı” yeğliyor. Daha önce Naziler ile komünistler arasındaki mücadelede burjuva demokratik Weimar Cumhuriyeti’nin yıkılışını gören Strauss, aynı kâbusu tekrar yaşamak istemiyor. Çünkü yukarıda da işaret edildiği gibi ona göre liberal demokrasi, kendi kendisini savunacak ve yurttaşlarını koruyacak güçten yoksun bir sistem. Strauss’a göre demokrasi, yarattığı konformizm ve bunun yol açtığı, giderek artan mahremiyet tecavüzü ile sürekli tehdit

altında. Demokrasi, düzen dışı müdahalelere karşı savunmasız. Bu nedenle, sınırlamaların olmadığı bir demokrasinin uygulanmasını istemek, demokrasi dışı rejimlere karşı silahsızlanmak anlamına gelir.

Durum açıktır aslında; Hitler'in yükselişine, üstün ulus ideolojisine ve Yahudi soykırımına tanık olan Strauss, gerçekte bu hareketin gerisindeki felsefe ile hesaplaşmamış, sanılanın aksine ondan derin şekilde etkilenmiştir. O, kurduğu felsefi sistemle, ırka dayalı "üstün insan" yerine bütün toplumlarda geçerli olmak üzere eğitime ve üst sınıflara dayalı "seçkinler sınıfı" ya da "seçkin insan" anlayışını geliştirir. Nietzsche'nin görüşlerini mantıksal sonuçlarına kadar taşıyarak bir tür "seçkin insanlar aristokrasisi" kavramına ulaşır. Bu yanıyla Strauss, dramatik şekilde yeni bir faşizan ideolojinin de yollarını döşer.

"Nietzsche, sadece Nazilere ilham

vermeyip, onların düşmanı olan Strauss'a da nüfuz etmiştir. Nietzsche'nin üstün insan kavramı, Strauss'ta hemen hemen aynı özelliklere sahip ayrıcalıklı varlık olan 'filozof'a atfedilir." (Bkz. http://www.sendika.org 27 Mayıs 2003)

Görüldüğü gibi Strauss, toplumun elinden sadece yönetme işini almıyor, aynı zamanda tehlikeli olacağı düşüncesiyle eğitim, sanat, teknoloji gibi kendini geliştirme araçlarından da toplumu mahrum bırakıyor. Kısaca insanlığın tarihsel birikimini toplumun dışında tutuyor. Onun için toplum yalnızca yönetme nesnesinden ibaret bir sürüdür. Seçkinler tarafından yönetilen cahil ve büyük bir sürü...

Diğer taraftan, Strauss'un söyleminden çıkan çözüm, biçimsel bakımdan demokratik olan bir kontrol rejimidir. Yani, rejim biçimsel bakımdan demokratik olacak, yurttaşlar demokratik bir düzende yaşadıklarını düşünecekler ve fakat iktidar seçkinlerin, bilgili insanların (siyaset

felsefecileri, filozoflar) denetiminde olacak. Antikçağ Grek uygarlığındaki site (kent) devletlerindeki gibi, köle emeğinin sağladığı boş zamana sahip olduğu için bilim, sanat, edebiyat, felsefe ve politikayla ilgilenen köle sahibi özgür yurttaşların demokrasisine çok benzeyen bir rejim...

Strauss, Hobbes'un yaklaştığı ancak tamamlayamadığı düşüncelerini ilerleterek, insanın en güçlü tutkusu olan yaşama içgüdüsü ve ölüm korkusunun (özellikle başkaları tarafından öldürülme korkusunun) doğal hukukun ve hakların kaynağını oluşturduğunu belirtiyor. Doğal hak ve hukukun bir insanın, bir toplumun, bir ulusun, hatta bütün canlıların kendi varlıklarını koruma güdüsü ve arzusundan kaynaklandığını ileri sürüyor. Bu arzu (kendini koruma içgüdüsü) adaletin ve ahlakın da temelini oluşturur. Böylece Strauss kendi siyaset felsefesinin de en kritik boyutunu oluşturan ve yeni bir "filozoflar yönetimi" olarak

değerlendirebileceğimiz “seçkinler rejimi”nin felsefi gerekçelerine ulaşıyor. Strauss bunu şöyle ifade ediyor:

“Eğer herkes doğa gereği kendi varlığını koruma hakkına sahipse, bunun doğal sonucu olarak, herkes kendi varlığını korumak için gerekli olan araçları kullanma hakkına da sahiptir. Bu noktadaysa ortaya, bir insanın kendi varlığını korumak için hangi araçların gerekli olduğuna kimin hükmedeceği ya da hangi araçların adil ve yerinde olacağı soruları ortaya çıkmaktadır. Klasiklerin bu soruya verebilecekleri yanıt, en iyi yargıcın pratik bilgelik sahibi insan olduğudur. Bu yanıt bizi tam anlamıyla en iyi siyasi rejimin bilge insanların mutlak yönetimi, gerçek hayatta var olabilecek en iyi yönetimin de soylu insanlar rejimi olduğu sonucuna götürür.” (Leo Strauss, “Doğal Hak ve Tarih”, a.g.e. [içinde], s. 281)

Evet, bu kadar açık! Strauss’un son kertede ideal rejim için insanlığa önerdiği

çözüm budur: Yeni Platoncu ve özü itibarıyla faşizan olan elitlerin yönetimi!

Sonuç olarak Strauss, “yeni gericiliğin” temellerini atan bir felsefeciydi. İnsanlığı liberalizmin kaynağı olarak gördüğü Hobbes’un, Locke’un; sosyalizmin kaynağı olarak gördüğü Rousseau, Kant, Hegel ve Marx’ın; faşizmin kaynağı olarak gördüğü Nietzsche ve Heidegger’in öncesine çağırıyordu. Bunu yaparken, aslında insanlığı Aydınlanma öncesine, ortaçağa taşımaya çalışıyordu.

Bu anlamda Strauss post-modernistlerle derin bir fikir akrabalığı içindedir. Hatta, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi post-modernizmin habercisi ya da öncüsü olduğunu saptamak yanlış olmayacaktır. Çünkü, Strauss’un modernizmle yaptığı tartışma, bilim yönteminin reddine dayanır. O, modernite sonrasının maddeci eğilimlerinin yerine, teolojik dokuya sahip bir felsefe oluşturmaya çalışır.

Strauss, insanlığın tarih içinde

oluşturduğu bütün ilerici birikimi toplumun hafızasından silmek için uğraştı. Çünkü o, modern çağın yanlış başladığına inanıyordu.

4. BÖLÜM

POST-MODERNİZM VE YENİ MUHAFAZAKÂRLIK

4.1- Yeni gericiliğin sac ayakları

Yeni muhafazakârlık, 1980 sonrasında yeryüzünde yıkıcı bir rüzgâr gibi esmeye başlayan neo-liberal politikaları ve post-modernizmi siyasal planda tamamlayan bir akım ve hareket oluyor. Kendi tarihine ve geleneklerine ihanet ederek din dahil bir önceki çağın değerler dünyasıyla uzlaşan burjuva sınıfının felsefesi post-modernizm, yeni muhafazakârlığa kuramsal bir temel sağlıyor. Diğer taraftan neo-liberallerin ekonomi politikaları ile yeni muhafazakârların her türden kamucu girişim ve uygulamaya karşı olan ekonomi anlayışları arasında temelde bir fark bulunmuyor. Böylece post-modernizm,

yeni muhafazakârlık ve neo-liberalizm yeni gericiliğin sac ayaklarını oluşturuyor.

İktisadi planda ültraliberal bir tutum, siyasal ve felsefi planda ise radikal ve gerici bir modernite ve Aydınlanma eleştirisi... İşte bunlar aktüel yeni muhafazakârlığın esasını oluşturuyor. Bu anlamda yeni muhafazakârlığın, gericileşmiş bir neo-liberalizm ve siyasal sonuçlarına taşınmış bir post-modernizm olduğu söylenebilir.

Çünkü yeni muhafazakârlık, tıpkı neo-liberalizm gibi üretim ve emek alanlarını yok sayar. Sadece piyasayı kutsar ve öne çıkarır. Neo-liberalizm ve yeni muhafazakârlık, ekonomik krizin piyasa ilişkilerinden değil, kamu ekonomisinden ve devlet müdahalelerinden kaynaklandığını savunur. Ekonomi-siyaset ilişkisini koparır ve “kendi yasaları bulunan piyasanın müdahale edilemeyecek kadar karmaşık” olduğu yolundaki bin yıllık tezi ileri sürer.

Son çözümlemede post-modernizm,

Straussçu yeni muhafazakârlık gibi toplumu maddi temellerinden bağımsız ve her şeyi kapsayan kültürel bir kategori olarak ele alır. Başka bir anlatımla post-modernistler toplumu, ekonomik süreçlerden bağımsız, gelenek ve yerel kültürlerin belirlediği tüketim kalıpları içinde değerlendirir. Kapitalizm yokmuş gibi davranır.

“Kapitalizme layıkıyla meydan okunamayacak bir çağda yaşıyorsak eğer, bu durumda tüm niyetlere ve amaçlara rağmen, kapitalizm de yoktur aslında. Marksizme gelince; Lenin yalnızca bir ‘seçkinci’ idi, teori ve politik örgütlenme ise ‘erkeksi’, (bir parça düşünsel atılımın yardımıyla) tarihsel ilerleme ‘teoloji’ olup, maddi üretime duyulacak herhangi bir ilgi ise ‘ekonomizm’ batağıdır.” (Terry Eagleton, *Postmodernizmin Yanılsamaları*, çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 38.)

İşte böyle, kapitalizme meydan okuyamıyorsan onu yok say ve kurtul!

Çünkü sisteme karşı mücadele yoksa kavga da yok demektir, risk de... Entelektüel olarak kendine çeşitli alanlar bul, örneğin kültürel ortamda devin, orada sanat tartışmaları vb. yaparak oyalan ve rahatla!

Post-modernizm vatandaşlık ilkesini/kavramını da farklılıkları bastırıcı ve standartlaştırıcı, yani çoğulculuğu bastıran olumsuz bir etken olarak görür. Onun yerine etnik, dinsel, bölgesel farklardan kaynaklanan kimlikleri öne çıkarır. Toplumları ve ulusları, kendilerini oluşturan bütün etnik, dinsel ve kültürel unsurlarına doğru ayrışmaya zorlar. Böylece yurttaşlık hukukunun birleştiriciliği ve eşitleyiciliği çözülür, insanlar bir önceki çağın kimliklerine iade edilir.

Dolayısıyla, kendi içinde sürekli bütünleşen, ekonomik ve siyasal birlikler kuran Batı'nın karşısında, sürekli parçalanarak ufalanan, güçten düşen, küçük ve kolayca kontrol edilebilecek periferik bir dünya oluşur.

“Aydınlanma sürecinde kapitalizmin etnik, dinsel, yerel kimlikleri vatandaşlık kavramı içinde aşarak oluşturduğu karmaşık ve kapsayıcı evrensellik, post-modernizmin ve neo-liberalizmin saldırıları altında aşınır, toplumsal dayanışma mekanizmaları yok edilir ve ekonomik kriz belirsizliği artırırken, evrensel vatandaşlık kimliği zayıflamaya, bireyler modernite öncesinde olduğu gibi daha bildik, daha dolayımsız, ama ‘diğerini’ dışlayan, ‘aşiret’ tarzı yerel kimliklere sığınmaya başlarlar.” (Ergin Yıldızoğlu, *Cumhuriyet* gazetesi, 21 Ocak 2004)

Post-modernizm, Aydınlanma ve modernite geleneğine karşı çıkarken, epistemolojik olarak aklın ve bilimin belirleyici konumunu da reddeder. Böylece dinsel dogmalar, teolojik literatür ve geleneksel kültür, bilimle aynı düzeye yükseltilir. Leo Strauss da aynı şeyi yapar.

Bu anlamda post-modernistler, bilimin doğada ve toplumdaki yerini, geçerliliğini,

gerçeğe ulaşmadaki önceliğini, bulgularının güvenirliğini ve ona tanınan ayrıcalığı sorgular. Bilimin merkezine bilinemezciliği koyarak, onu bir tür geleneksel dil oyunu; bilimsel bilgiyi de bir söylem türü sayarlar. (Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum*, Ara Yayınları, İstanbul, 1994, s. 16)

Post-modernizm, Straussçu yeni muhafazakârlar gibi modernitenin "toplumsal ilerleme" anlayışını ve tarihselciliği de reddeder. Serbest piyasa düzenini uygarlığın son aşaması olarak kabul ettiği için, kapitalizmi aşma yönündeki her girişimi ve yaklaşımı da "totaliter projeler" diye mahkûm eder. Tarihselciliğin reddi, insanlığın bugünü ile geçmişi ve geleceği arasındaki ilişkiyi koparır. Bu anlayış tipik bir Straussçu yaklaşımdır. Aslolan bugün ve şimdi olandır. Bu durumda zaman ise "şimdinin" sürekli tekerrüründen başka bir şey değildir.

"Post-modern yaklaşımda tarih çok

düşük bir statüye sahiptir. Post-modernistler geçmişi bilme ve temsil etmeyle ilgili araştırmalara kuşkuyla bakarlar. Şüpheciler tarihi dün ile yarın arasındaki ‘an’a indirgerler; zaman homojen, evrimsel, amaçlı ve düzenli bir şey değil, eşitsiz, çapraz, çok katmanlı ve hizası bozuk bir şey olur çıkar. Post-modern hiper-uzam yaratabilen ve yok edebilen bir şeydir. İster siyasi, ister ekonomik, ister kültürel, isterse toplumsal anlamda olsun, zaman ve coğrafya kendilerinden beklendiği gibi davranmayı ve yan yana gelerek kesintisiz bir bütün oluşturmayı reddederler.” (Pauline Marie Rosenau, *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*, çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. basım, Ankara, 2004, s. 44)

Post-modernistler sadece insanlığın geçmişi, bugünü ve geleceği arasındaki bağı koparmazlar; tarihi, birbiriyle ilişkisiz, neden-sonuç bağı olmayan, belli bir akış yönü olmayan ve işleyiş yasalarından

yoksun, tesadüflere bağlı ve rasgele oluşan bir olaylar yığını olarak ele alırlar.

En genel anlamda modernite, insanın kendi kaderini ellerine alması ve kendi tarihini yapma gücünün bilincine varmasıdır. İnsan aklının özgürleşmesi, doğayı ve tarihi kavramak için bilimin esas alınmasıdır. Dolaysıyla insanlık, modernitenin doğuşuyla sınıf mücadelesinin de bilincine ulaşır. Böylece tarihin, toplumların, ekonominin, siyasetin yasalarını bulmaya; felsefe ve bilim kuramlarını geliştirmeye ve bütün bu temel alanlarda hem işleyişin hem de mücadelenin araçlarını oluşturmaya başlar.

İnsanlığın bu hamlesi, kendi soyunun dünyanın kaderini tayin etme iradesini gökyüzünden yeryüzüne indirmesi demektir. Gelgelelim post-modernizm, tarihin, "büyük anlatılar" dediği ideolojilerin, genel kuramların, sınıf mücadelelerinin, kurucu ve kapsayıcı toplum modellerinin ve nihayet bilimin

sonuna gelindiğini iddia eder. Bütün bu kategorileri moderniteye ait olgular olarak görür. Ona göre, bir çağ ve tarihsel evre olarak modernite kapanmıştır. Bu yaklaşım hiçbir temel ve kanıta dayanmayan, sırf post-modernistler böyle söylediği için izleyicileri tarafından doğru kabul edilen, dar anlamda “ideolojik” bir anlayıştır. Sürekli tekrarlanarak genel bir kabule dönüştürülmeye çalışılır. Oysa modernitenin krizi başka bir yerdedir. O kriz, Aydınlanma’nın yarattığı ilerici birikime ihanet eden, yıktığı çağın ideolojisine sarılan, gericileşen, daha da önemlisi sınıfsal ayrıcalıklarını hukuken, siyaseten ve ahlaken açıklama yeteneğini yitiren sermaye sınıfının krizidir.

“Post-modernlerin, modernliğin sonu ve aklın krizi olarak gördükleri şey, gerçekte, artık savunulacak yanı olmayan bir evren kavrayışının ve bir gelecek görüşünün taşıyıcısı olan, sanayileşmecilik denen bu seçmeci ve kısmi akılcılaştırmanın üzerinde

yükseldiği kısmen dinsel, akıldışı içeriklerin krizidir.” (André Gorz, *İktisadi Aklın Eleştirisi*, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 14)

Dolayısıyla kriz gerçekte, moderniteyi bütün mantıksal sonuçlarına taşıyamamaktan, insanlığın büyük aydınlanma hamlesini yarım bırakmaktan kaynaklanır.

Post-modernizmin, Aydınlanma ve modernite eleştirisi ise sınırlı ve soyut bir anlayıştır. Toplumu maddi temelleri olmayan kültürel bir kategori olarak görmenin kaçınılmaz sonucu olarak, modernizm ile kapitalizm arasındaki bağı koparır. Böylece post-modernizm, her türlü kurtuluşçu ideolojiyi, bütünlüklü ve kapsayıcı kuramı, ilerlemeci tarihsel ve kurucu projeyi (örneğin sosyalizmi) reddederek insanlığı geleceksizleştirir. İnsanı tarih yapan bir özne olmaktan çıkarır, ufkunu karartır. Bu anlamda post-modernizm, bilinemezciliğin, belirsizliğin

ve eylemsizliğin felsefesidir. Post-modernizm özgürleşen insan aklını yeniden ve ironik şekilde özgürlükçü gerekçelerle tutsak etme girişimidir.

“(Post-modernizm) Aklın saldırısını yumuşatmak, dünyayı yeniden büyülemek, yaşamı şiirselleştirmek, modernliğin sürgüne gönderdiği anlam, değer ve duyguya itibar iade etmek adına, gündelik ve yerel olana abartılı bir ilgi; dine ve geleneğe geniş bir hoşgörü gösterilmesi (demektir).” (Kenan Kalyon, *Modernliğin Ötesi ve Postmodernizm*, Emek Kitap Dizisi, sayı 1, Mayıs 1996)

Post-modernizm, esas olarak bir Marksizm eleştirisidir. Ancak, bu eleştiriyi genel olarak modernite eleştirisi içinde gizler. Sosyalizmi ve sosyalist kuramı, tıpkı muhafazakârlık, liberalizm ve faşizm gibi modernizmin bir ürünü ve türevi olarak görür. Böylece Marksizm’i modern çağa (19 ve 20. yüzyıllara) hapsederek, ona 21. yüzyıl ve sonrasının kapılarını kapatır. Ona

göre Marksizm modernitenin gelişkin bir türevinden başka şey değildir. Bilimsel hiçbir temele sahip olmayan bu kaba eşitleme, 1990'da sosyalist sistemin çözülmesiyle birlikte modernizmin sonuna gelindiği tezinin başlıca dayanağını oluşturan bir yaklaşım haline gelir.

4.2- Post-modernizmin aydınlanma ve modernite eleştirisi

Post-modernizm, kapsayıcı ideolojiler ve bütünsel kuramlar ile totalitarizm ve diktatörlükler arasında doğrudan bağ kurar. Ona göre totalitarizm ve diktatörlükler bu "büyük anlatılar"ın ürünüdür; Marksizm ve sosyalizm ise bu "büyük anlatılar" arasında en gelişkin ve sistematik olanıdır.

Böylece kapitalizmi yok sayan, modern çağın kapandığını ileri süren, buna karşılık burjuva demokrasilerini insanlığın son siyasal tecrübesi olarak kabul eden post-

modernizmin, asıl derdinin Marksizm ve sosyalizm olduğu ortaya çıkar.

Oysa toplumsal eşitsizlik, sömürü ve sınıf mücadeleleri devam ettiği sürece, post-modernist iddiaların kanıtlanması mümkün değildir. Bu nedenle post-modernizmin Aydınlanma ve modernite eleştirisi, tarihsel bağlamından kopuk, maddi temellere dayanmayan, kültürel eksenli ve soyuttur. Kapitalizmi aşmaya yönelik bir yol ve yöntem önermez, sadece onu yok sayar. Dolayısıyla, sanıldığı gibi modernite eleştirisi tarihsel ve kategorik bakımdan, günümüz dünyasında "ilerici" değil, "gerici" bir karaktere sahiptir. Kapitalizm aşılmadan modernizmi aşmak mümkün değildir.

Marksizm, hem modern çağın bir ürünü hem de modernitenin bir inkârıdır. Aydınlanma düşüncesinin, sanayi devriminin, bilimsel ve teknolojik atılımların, siyasal ve toplumsal devrimlerin ilerici mirasına sahip çıkar, onları içerir. Öte

yandan, modernite ve kapitalizme karşı tarihte görülen en köklü, en yıkıcı ve onu aşma kapasitesine ve yeteneğine sahip tek devrimci eleştiriyi de Marksizm yöneltir.

Marx, tarihin ve toplumların, dolayısıyla kapitalizmin gelişim ve işleyiş yasalarını bularak moderniteyi aşmanın da bilimsel kuramını oluşturdu. Modern dönemden çıkış yolunu gösterdi. İnsanlığın gerçek tarihinin başlayacağı eşiği işaret etti.

Sosyalizm, geçmişi yok sayarak değil, insanlığın bütün ilerici mirasını içererek kapitalizmi ve moderniteyi aşar. Bu öznel bir tercih değil, toplumsal-tarihsel akışın diyalektiğidir. Bir ironi yapmak gerekirse eğer, tarihteki gerçek anlamda ilk post-modernistlerin Marx ve Engels olduğunu söylemek mümkündür.

"Post-modernizm, olguların kökenini araştırmayı, her türlü sistematik düşünceyi ve kapsamlı projeleri 'modernizmin yansıması' diye damgalayıp reddederek, var olanı aşma şansını kaybettiği gibi, onun

gerisine de düşer. Bu anlamda 'post' değil, 'pre'dir ('sonrası' değil 'öncesi'dir -y.n.). (...) Var olan sisteme eleştiriyle yola çıkan post-modernizmin, çok kısa bir zamanda sistemin kanatları altında, sosyalist kuramla savaşır bir konuma düşmesinin nedeni budur. Post-modernizm, 30 yıl içinde, sistemi eleştiren ve aşmaya çalışan kesimleri fenersiz bırakmanın ideolojisine dönüşmüştür." (Ender Helvacıoğlu, *Bilim ve Gelecek* dergisi, sayı 3, Mayıs 2004)

Post-modernizm ile yeni muhafazakârlık arasındaki ortaklık esas olarak onların Aydınlanma, pozitivizm ve modernizm eleştirilerine dayanır. İki akım da tarihin sonunu ilan eder ve dolayısıyla Batı uygarlığını/kapitalizmi insanlığın son siyasal ve toplumsal tecrübesi olarak görür. Leo Straussçuluk da, bilim kuramına yaklaşımı, pozitivizme yönelttiği eleştirisi, Aydınlanma ve modernizmin kazanımlarına karşı aldığı reddiyeci tutumuyla post-modernizmden başka bir şey değildir.

Sadece, post-modernistlerin çoğunlukla Marksizm alanından çıkması ve "özgürlükçü" söylemi, onların "sol mahallenin" çocukları olduğu gibi bir yanılsamaya yol açmıştır. Aslında Neo-Con liderlerin önemli bölümünün soldan geldiği anımsanırsa, bu yanıyla da pek farklarının olduğu söylenemez.

Post-modernizme alan açan şey, küresel gericileşme dalgasıyla tarihindeki bütün ilerici ve devrimci mirası reddeden burjuvazi karşısında, insanlığın ilerici birikimini (dolayısıyla Aydınlanma ve modernizmin mirasını da) savunma görevinin bir zorunluluk olarak Marksistlere düşmesidir. Bir sınıf olarak burjuvazinin kendi devrimine ve geleneklerine ihanet ederek gericileşmesi nedeniyle ortaya çıkan bu kaçınılmaz sorumluluk, sosyalistlerin "tutucu" gibi gösterilme sahtekârlığı için bir gerekçe haline de getirildi.

Oysa Marksistlerin modernite ve kapitalizm eleştirisi tarihsel olarak ilerici,

kategorik bakımdan da devrimcidir. Yeni muhafazakâr, neo-liberal ve post-modernistlerin modernite eleştirileri ise tarihsel bakımdan gerici, kategorik olarak ise karşıdevrimcidir. Bu, ideolojik hile yapılarak üzerinden atlanamayacak kadar esaslı ve niteliksel bir farktır.

Ancak, sosyalist sistemin çözülmesiyle dünyada yaşanan büyük geriye savrulmanın yarattığı tarihsel kriz, Marksistlerin Aydınlanma ve modernite eleştirisini geri çekmelerine yol açmış, bu durum yeni bir radikal ve sahici eleştirinin geliştirilmesini de geciktirmiştir. Bu erteleme post-modernistlere verilen ve onların hovardaca harcadıkları en büyük kredi olmuştur.

4.3- Strauss'un penceresinden Amerika'ya bakmak

Strauss felsefesinin bugün yeniden

tartışılır hale gelmesini sağlayan şey, sadece felsefesinin niteliği değildir. Zaten onun felsefesi Kudüs-Atina-Washington hattı üzerinden din-felsefe bileşimini yeniden kurmaya çalışan, insan doğasının köklerini teolojide arayan eklektik bir metin olarak değerlendirilebilir. Strauss'un felsefesini önemli kılan, taraftarlarının çokluğu da değildir. Zaten, Strauss'un felsefesi bir avam felsefesi değildir, elitler için hazırlanmıştır.

Peki, Strauss'un felsefesini önemli kılan şey nedir? Bu sorunun en kısa yanıtı "Strauss felsefesinin gerici özüne bugünün sermaye dünyasında duyulan ihtiyaç" diye verilebilir. Strauss'un felsefesinin önemi, kapitalizmin 20. yüzyıl başında terk etmek eğiliminde olduğu ve fakat Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesine çıkışı nedeniyle ömrü uzayan Aydınlanma ve modern toplum kurumlarının çözülmeye başladığı bir dönemde gündeme gelmesidir.

Örneğin Strauss, yukarıda da yer yer

işaret edildiği gibi, Amerikan düzenini ve rejimi, geliştirdiği siyaset felsefesi bakımından hem en meşru hem de en iyi rejim olarak değerlendiriyordu.

“Klasik siyaset felsefesi, en iyi rejim ile meşru rejimler arasında bir ayrım olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla klasik siyaset felsefesine göre, geniş bir meşru rejimler yelpazesi bulunmaktadır. Yani belli koşullarda hangi rejimlerin meşru olduğu o koşullara göre değişir. Buna karşılık, doğal kamu hukuku okulu, gerçekleştirilmesi her koşulda mümkün olan iyi sosyal düzenin arayışı içindedir. Dolayısıyla bu okul koşullara bağlı olmaksızın, her hal ve şartta kendisini doğru ve meşru olarak kabul ettirecek bir düzeni betimlemeye çalışmaktadır.” (Leo Strauss, “Doğal Hak ve Tarih”, a.g.e. [içinde], s. 285)

İşte Strauss’a göre, “doğal kamu hukuku” gereğince yapılacak bir değerlendirmede hem “meşru” hem de bütün kusurlarına karşın “en iyi” olan

yönetim, Amerika Birleşik Devletleri rejimidir.

Strauss'un görüşleri bilimde, sanatta, kültürde, hukuk ve devlet ilkelerinde yeni bir ortaçağ temasının egemen hale getirilmeye çalışıldığı dönemde, yeniden tedavüle girdi. Yeni gericilik, ABD'de Strauss'a sarıldı. Çünkü Strauss'un felsefesi ve bu felsefeye yaslanan Neo-Con akım, ABD'nin güncel emperyal ihtiyaçlarına denk düşüyordu.

Strauss'un felsefesi, belki de unutulup gidecekken, tarih bu felsefeye hiç beklemediği bir anda var olma şansı tanıdı. Soğuk savaş döneminde ABD'de örgütlenen, daha çok Yahudi ve çoğu Sovyet karşıtı sol akımlara mensup eski solculardan oluşan Straussçular, Sovyetler Birliği'nin yıkılışı sonrasında yeni koşullara fikri olarak en hazırlıklı gruptu.

Bu nedenle Neo-Con hareketin ABD yönetimleri üzerindeki etkisini ve gücünü sadece muhafazakâr (Cumhuriyetçi)

başkanlarla sınırlamak yanlış olacaktır. Suriye’ye gerici ve emperyalist bir askeri müdahalenin hazırlandığı günlerde (Ağustos-Eylül 2013) ABD’nin Barack Obama liderliğindeki Demokrat Parti yönetiminin, yeni muhafazakâr tezlerin etkisinde hiç kalmadığı söylenebilir mi? Elbette hayır!

Strauss’un felsefesindeki “mutlak iyi düzen” kavramı ve bu iyi düzenin kendisini hem içeride hem de dışarıda etkin şekilde savunması fikri, bugün Amerikan elitinin temel tezidir. Yugoslavya’nın parçalanması, Irak ve Afganistan işgalleri ile Suriye kuşatması bu görüşlerin politik pratiğe aktarılmasından başka bir şey değildir. Bush’un kullandığı “şer ekseni”, “haçlı seferi”, “ilahi ulus” gibi kavramlar ile Obama’nın sıkça gündeme getirdiği ve ideal düzeni ifade eden “Amerika’nın özünde bulunan özgürlük” görüşü, Strauss’u bilenlere hiç de yabancı değildir. Örneğin, George W. Bush, Haziran 2002’de

West Point’te yaptığı bir konuşmada; “Amerika, pazarlığa tabi olmayan ve gerekleri tüm insanlıkla örtüşen tartışılmaz ahlaki yükümlülüklerin yönlendirdiği ilahi bir ulustur” diyordu. (Akt. Ahmet İnsel, “Amerika’da Yeni Muhafazakârlık”, *Birikim* dergisi, Mayıs 2003)

Obama da, Suriye’ye ilişkin yaptığı değerlendirmelerde ABD’nin temsil ettiği yüksek özgürlük ilkesinden söz eder ve ülkesinin uluslararası sorumluluklarına vurgu yaparken, gerçekte George W. Bush ile aynı “ahlaki yükümlülüklere” işaret ediyordu.

ABD’nin iktisadi ilişkilerinden siyasal tutumuna dek yansıyan tek yanlılık siyasetinin kaynağını da Strauss, Wohlstetter ve Kristol gibi Neo-Con teorisyenlerin geliştirdiği görüşlerden aldığı açıktır. Çünkü o görüşlere göre, ABD var olanlar arasında mümkün olan “en iyi rejime” sahiptir. Hal böyle olunca, ABD bir tür “seçkin ülke” haline geliyor. Dolayısıyla

Birleşmiş Milletler'e muhalefet, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisine ABD askerlerinin dahil edilmemesi, Kyoto Protokolü'nden çekilme, Dünya Ticaret Örgütü'nün kurallarını aşarak konulan çelik kotası gibi tek yanlı uygulamalar da Washington'un "doğal hakkı" oluyor.

Diğer taraftan bu gelişme, ABD'nin geçmişte Sovyetler Birliği'ne karşı kurulan uluslararası kapitalist koalisyona artık gerek duymadığını da gösteriyor. Başka bir açıdan bakılınca, diğer kapitalist ülkeleri de hegemonya altına alacak bir siyaset izliyor. Durum böyle olunca, sistemin iç çelişkileri öne çıkıyor. Bu nedenle ABD'nin, "önceden harekete geçme" ve "önleyici vuruş" doktrinleri, müttefiklerine sormadan tek yanlı olarak aldığı kararlar oluyor.

"Birleşik Devletler uzun zamandır, ulusal güvenliği hedef alan bir tehdide karşılık vermeyle ilişkili olarak önceden tepki gösterme yanlısı. Tehdit büyüdükçe hareketsiz kalma riski de büyüyor ve

düşmanın saldırı yeri ve zamanı üzerinde şüpheler olsa da, güvenliğimizi sağlamak için koruyucu önlemler almak daha da önem kazanıyor. Birleşik Devletler, bu tarz saldırıların gerçekleşmesini engellemek ya da öngörmek için, gerektiği halde önceden harekete geçme olasılığını saklı tutar.” (Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi, ABD Başkanlığı, Beyaz Saray, Washington, Eylül 2002)

Sonuç olarak, tek yanlılığı esas alan, tehlike gördüğü zaman –ki bunu da kendisi takdir edecektir– kanıtlama ihtiyacı bile duymadan önceden saldırma (önleyici ilk vuruş) hakkı olduğunu savunan bir devlet var ortada. Gördüğümüz kadarıyla Obama’nın bu devlete temelden bir itirazı bulunmuyor.

Strauss’un tarif ettiği “güçsüz demokrasi”nin yerinde, bugün ABD’de kendini toplumun içine doğru kurmuş, politik tutum olarak son derece katı bir düzen var. Edward Said, bir anlamda

Doğu'dan bakarak ancak "içeriden" yaptığı bir Amerika analizinde yeni muhafazakârları yetkin bir şekilde eleştiriyor. Said şunları yazıyor:

"Bugünün imparatorluğu, neredeyse keşişçe bir fedakârlık ve iyi niyetli bir masumiyet içinde olduğu iddiasını, hayret verici bir doğruculukla ileri sürüyor. Bu tehlikeli yanılsamanın, daha da tehlikeli etkisi, eskinin solcu ya da liberal aydınları üzerinde kendisini gösteriyor. Amerika'nın ülke dışındaki savaşlarına tarihsel olarak muhalefet etmiş aydınlardan menkul yeni bir tabur, bugün artık, ateşli vatanseverlik nutuklarından sinsi bir kötücüllüğe kadar çeşitli yöntemleri kullanan (ve adeta yalnız aziz figürünü anımsatan) erdemli imparatorluğun davasını gütmeye hazır. (...)

Ne var ki liberal şahinlerin görmezden geldiği şey, Hıristiyan sağı ve onun bugün Amerika'daki yaygın su götürmez etkinliğidir. Bu zihniyetin taşıdığı özellikler, büyük oranda Eski Ahit kaynaklarından

türüyor ve yakın müttefiki İsrail ile büyük benzerlikler gösteriyor.” (Edward Said, “Amerika’ya Bakmak ve Görmek”, *Le Monde Diplomatique: Türkiye*, 15 Mart 2003)

Said’in de söylediği gibi, Vietnam Savaşı’na karşı eylem yapan liberal aydınların bir bölümü bugün büyük ölçüde ABD saldırganlığının arkasına dizilmiş yeni muhafazakârlar olarak karşımızda çıkıyor. ABD’nin hegemonya siyaseti için siyasal projeler üreten ve arkasında gerici bir felsefi yığınak bulunan yeni muhafazakârlar uzunca süredir ideolojik inisiyatifi ellerinde tutuyor.

Örneğin yeni muhafazakârların, ABD iktidarlarına sürekli olarak telkin ettikleri, “İsrail her koşulda desteklenmelidir” diye özetlenebilecek politika artık devlete egemen durumda.. Bu tutumda, yeni muhafazakârların bir yanıyla Yahudi sermayesine dayanmaları, önemlice bir kesiminin Yahudi kökenli olması gibi

nedenler etkili diye düşünülebilir. Ancak, bu ilişkide asıl belirleyici etken, Strauss felsefesinin kendisidir. Çünkü, bu felsefenin dokusunda, bugün yeni muhafazakârların ihtiyaç duyduğu şey, Yahudi mistisizmi ile Hıristiyan teolojisinin bileşkesi bulunuyor. Edward Said, Amerikan muhafazakârlığı ve yeni muhafazakârlığının ideolojik ve sosyal ve temeline ışık tutacak bu konuda şunları söylüyordu:

"Amerika dünyanın alenen en dinsel ülkesidir. Tanrı'ya yönelik referanslar, bozuk paralardan binalara kadar ulusal hayata ortak deyimler minvalinde nüfuz eder. 'Tanrı'ya çok şükür', 'Tanrı'nın ülkesi', 'Tanrı Amerika'yı korusun' ve bu böyle gider. George Bush'un iktidarı, 60-70 milyon köktenci Hıristiyan üzerinde yükseliyor. Onlar, aynı Bush gibi, İsa'yı gördüklerine ve Tanrı'nın ülkesinde Tanrı adına çalışmak için bulunduklarına inanıyorlar. (...)

Bildiğim hiçbir ülkede, dalgalanan bir

bayrağın bu kadar merkezi bir ikonografik rolü olduğuna tanık olmadım. Onu her yerde görebilirsiniz, taksilerde, erkeklerin ceket yakalarında, evlerin cephelerinde, pencerelerinde ve damlarında. (...) Vatanseverlik hâlâ en başta gelen Amerikan erdemidir. ABD'nin sadece içeride değil, bütün dünyada en doğruyu yaptığına ve en doğru tarafta olduğuna dair adeta dinsel bir bağlılık söz konusudur." (Edward Said, aynı gazete eki)

Üstelik bütün bunlar ABD'de çalışma saatlerinin arttığı, ücretlerin azaldığı, dişe dokunur sağlık ve eğitim hizmetinin yapılamadığı bir ortamda yaşanıyor. Sanki ABD'de bir Strauss şantiyesi kurulmuş ve bu şantiyede modern çağın getirdiği kurumlar yıkılıyor. Üstelik bu antimodernist tutum iktidarlar üstü hegemonik bir siyaset haline gelmiş durumda. Daha da ötesi, Strauss'un da öngördüğü şekliyle kurulu bir rejim olarak ortaya çıkıyor. Bu rejim gerici ve baskıcı. Baskıcılığı, fiziksel şiddet

uygulamaktan çok, ideolojik şiddetin büyüklüğünden, kuşatıcılığından ve yarattığı tahribattan kaynaklanıyor.

Elbette, ABD'nin iç ve dış politikasına bugün yön veren sadece Neo-Con'lar ya da onların fikirleri değildir. Ancak, her düşüncenin bir toplumsal çatışmanın ürünü olduğu ve her toplumsal mücadelenin de maddi bir zeminde yaşam bulduğu anımsanırsa, Strauss'un işaret ettiği rejim ile ABD'yi yöneten sınıfların bugünkü politik ihtiyaçlarının çakıştığı söylenebilir. Yeni muhafazakârların yükselişi bu ihtiyacın sonucudur.

4.4- Brzezinski'nin itirazı!

ABD'nin 1990-2020 periyodunda izlediği ve halen devam eden iç ve dış politikanın, esas itibariyle bu ülkedeki bütün iktidar odaklarının ortaklaştığı bir perspektife sahip olduğu görülüyor. Yeni

muhafazakârlara muhalefet eden çevrelerin, gerek Ortadoğu'nun gerekse Avrasya'nın enerji havzalarının denetlenmesine ve küresel hegemonya projesine temelde bir itirazları bulunmuyor.

Örneğin Amerikan stratejistlerinin yaşayan "babası" Brzezinski, Bush yönetiminin Büyük Ortadoğu Projesi'yle (BOP) ilgili hatalı işler yaptığını belirterek, "En iyi fikirler bile beceriksiz uygulayıcıların kurbanı olabilir" diyordu. Brzezinski, şunları söylüyordu:

"Daha başlangıçta, demokrasi girişimi başkan tarafından burnu büyük bir biçimde sunuldu. Bush bu konudaki açıklamasını, Irak Savaşı'nın destekçiliğini yapan ve Arap dünyasının gözündeki imajı hiç de iyi olmayan Washington merkezli bir düşünce kuruluşunda, Amerikan Girişim Enstitüsü'nde yaptı." (Zbigniew Brzezinski, *The New York Times*, 8 Mart 2004)

Bu çıkışından daha önce *NPQ* dergisinin editörü Nathan Gardels'in sorularını

yanıtlayan Brzezinski, “Esnek Batı’nın Surları” başlığıyla yayımlanan söyleşisinde; “Silahlanan aşiretlerin post-modern siyasal uyanışı” karşısında, “Batı’nın bireysel özgürlük ya da dünyevi otorite ile ruhani otoritenin ayrılması gibi evrensel değerlerinin ne kadar kalıcı olabileceğine” ilişkin soruya ise yanıt vermekte zorlanıyordu. Buna karşılık paradoksal olarak, tipik bir postmodern yaklaşımla liberalizmin sonunun da Marksizm gibi olabileceğini, çünkü, her iki akımın da bir önceki döneme (modernizme) ait olduğunu ve onunla sınırlandığını söylüyordu.

“Beni en çok kaygılandıran, siyasal uyanış içinde olan ve şimdi de örneğin daha militan bir İslamiyet’e yönelen insanların isteklerine tatmin edici bir cevap vermeyişimiz değil. Beni en çok kaygılandıran, kendi kendimizi kültürel açıdan çökertme durumumuzun, Amerika’yı sadece dünyanın siyasal lideri olmaktan uzaklaştırması da değil, sonunda

başkalarına örnek bir model olmaktan da uzaklaştırmasıdır.” (Z. Brzezinski, “Esnek Batı’nın Surları”, çev. Belkıs Dişbudak, *Yüzyılın Sonu* [içinde], editör Nathan Gardels, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999, s. 65)

Görüldüğü gibi Brzezinski’nin dile getirdiği kaygı, yeni muhafazakâr siyasetlere esastan bir eleştiri olmaktan çok, üzerinde mutabakat halinde bulundukları toplumsal model ve siyasal projelerin geleceğine ilişkin bazı çekincelerden oluşuyor.

5. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂRLIK VE YENİ MUHAFAZAKÂRLIK

5.1- Gecikmiş modernleşme modelleri

Avrupa dışındaki muhafazakârlık, modernleşme süreçlerine ve Batıcılık akımlarına bir tepki olarak doğdu. Karakteristik denilebilecek en önemli fark buydu. Yerel ve geleneksel olanın, Batı'nın kültürel, siyasal ve ekonomik kuşatıcılığı, çözücülüğü ve istilasına karşı tutucu bir savunma refleksiydi. Ancak bu tepki, Cemil Meriç'in, "Yobazlık Şark'ın Garp'a karşı nefsi müdafaasıdır" diye ifade ettiği türden, son çözümlemede "gerici" bir tepki olmakla birlikte özünde "haklı" savunma tutumu da değildi. Çünkü, geleneksel olanı koruma tavrı, çoğu kez kalkınmacı ve gelişmeci bir anlayışla birlikte ilerledi. "Batı'nın bilim ve

tekniğini almak, ama geleneksel kültür ve değerleri korumak” şeklinde özetlenebilecek bu düşünüş ve davranış, Avrupa dışı Doğu muhafazakârlığının merkezinde duran anlayış oldu. Geleneği ve “özü” yaşatma tavrı, modernist ve değişimci programlarla iç içe geçti. Oysa “Batı kültürü” denilen olgu işin (modernleşmenin) esasıydı; sorun folklor, edebiyat, yerel kültür, gelenek görenek değildi. Taassup bunun görülmesini önledi.

Batı dışı dünyadaki modernleşme hareketlerinin çoğu tarihsel olarak gecikmişti. Bu nedenle, gelişmiş ve taşıyıcı burjuva sınıflarından yoksun olan söz konusu ülkelerde, “Batılılaşma” diye kodlanan modernleşme ve aydınlanma hareketlerine öncülük eden güç, genellikle asker ve sivil bürokrasi oldu. Bu öncü kadro ve/veya toplumsal kesim, daha yolun başında gelenekle, eski toplumsal düzenin sınıf ve kurumlarıyla uzlaşmak zorunda kaldı. Dolayısıyla, genel olarak “Üçüncü

Dünya" modernleşmesi başlangıcından itibaren muhafazakâr bir renk taşıdı. Bunlar, deyim uygunsa, "muhafazakâr modernleşme" hareketleriydi.

Türk modernleşmesinin de başlangıçta kaçınılmaz olarak muhafazakâr duyarlılık ve reflekslerle iç içe geliştiğini söylemek mümkün. Özellikle, 19. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda yukarıdan aşağıya doğru geliştirilen Tanzimat (düzenleme/düzeltme) programı ve belli bir aydın, bürokrat, kentli tüccar (ağırlıklı olarak azınlıklar) kesiminin desteğine sahip olan Islahatçılık, muhafazakâr karakterli modernleşme hareketleridir. Bu tedrici (evrimci) yenileşme hareketlerine karşı ortaya çıkan siyasal ve kültürel tepki İslamcılık kanalına aktı. Dolayısıyla Islahatçılığa karşı, geleneğe ve kutsala yaslanarak Batılılaşmanın çözdüğü sınıfların desteğini alan bu tepki hareketleri, özü itibariyle "gerici" bir karaktere sahipti. İslamcılık daha sonra, gelişecek "modern"

Türk muhafazakârlığının ikincil de olsa bileşenlerinden birini oluşturacaktı.

“Dinin muhafazakâr düşünüşteki yeri tipik ve kritiktir: muhafazakârlık, vazgeçilmez hazinesi olan dini modern bir müdahaleye tâbi tutar, onu dünyevi saiklerle yeniden yorumlar, yeniden biçimlendirmek ister. Dini, belki kendisi uğruna olmaktan ziyade, toplumun istikrarı ve otorite açısından vazgeçilmez sayar.” (Tanıl Bora, *Türk Sağının Üç Hali*, Birikim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1999, s. 58)

Bir yandan Batı’nın ağır baskısının, diğer yandan da paradoksal olarak Batı’nın saldırısı karşısında imparatorluğu yaşatmak ihtiyacının ürünü olan Tanzimat ve Islahatçılık, bizatihi bu ikili karakteri nedeniyle muhafazakâr bir modernleşme hareketiydi. İç ve dış dinamiklerin örtüştüğü ve birbirini güçlendirip harekete geçirdiği bu evrede; nefsi müdafaa duygusu kültürel ve siyasal planda muhafazakârlığı beslerken, yenileşme ihtiyacı ise eğitimde,

askerlikte ve teknolojide modernleşmenin yolunu açıyordu. Ancak, Batı'nın "tekniği alınarak" yolu açılan modernleşme, aydınlanmanın da öncüllerini yaratacaktı.

"Tanzimat döneminden sonra ana çizgileriyle gördüğümüz peykçilik (bağımlı olmak -y.n.) modeli, Batıcılığın tersinelikleri, zamansız ve karşılıksızlıkları hızlanmaya başlar. Tanzimatın bütün ekonomik kalkınma teşebbüsleri, bugün de güdülmekte olan liberal siyaset yüzenden iflas eder. Bir sürü devlet yatırımı teşebbüsleri yüzüstü, seril sefil terk edilir, Bunların getirdiği yoksullaşmalar çok geçmeden Tanzimat modeli Batıcılığa yol açar ve Batı'ya karşı yeni bir tepki yaratır. Bu tepkinin kuvveti ile Abdülhamit devri gelir." (Niyazi Berkes, *Batıcılılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler-1*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1997, s. 25)

İşte Niyazi Berkes'in sözünü ettiği bu tepki, aslında Osmanlı İmparatorluğu'nda daha temkinli bir modernleşme sürecini de

beraberinde getirecekti. Tanzimat Batıcılığına tepki olarak iktidara yerleşen Padişah Abdülhamit, kurduğu okullar, kurumlar ve ordunun düzenlenmesi gibi etkinliklerle istemeden de olsa Osmanlı modernleşmesinde önemli bir rol oynayacaktı.

5.2- Meşrutiyetçi muhafazakârlık;bir modernleşme denemesi

Türk modernleşmesinin öncüsü Jöntürkler ve efsane örgütleri İttihat ve Terakki Fırkası'nın reform politikaları, başlı başına aynı ve çok önemli bir inceleme konusudur. Burada kitabın eksenine sadık kalarak birkaç önemli "vuruş" yapmakla yetineceğiz. Osmanlı İmparatorluğu'nda Jöntürklerin devrimci atılımını Hıristiyan teba ve kentli Türkler/Müslümanlar desteklerken, bu akım ve eyleme karşı şiddetli bir İslamcı direniş de vardı.

Ancak bu reform politikalarına karşı ortaya çıkan tepki hareketlerini sadece ve dar anlamda İslamcılık oluşturmuyordu. Muhafazakâr olmaktan çok, gerici/dinci niteliğe sahip 31 Mart Vakası (ayaklanması) dışında tutulursa eğer, bu tepki hareketlerinin çoğunlukla muhafazakâr karakterde oldukları söylenebilirdi.

Bu hareketlerinin, bir eğilim olarak "erken muhafazakârlık" diye değerlendirilmesi de mümkündür. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, ön muhafazakâr oluşumlar arasında örgütlü ilk hareket olmasının yanında, Cumhuriyet dönemine ulaşan etkileri bakımından da en önemlisiydi.

Diğer taraftan, Jöntürkler ve onun örgütlü ifadesi olan İttihat ve Terakki Fırkası'nın kendi hakkındaki bilinci ilericilik, aydınlanma, modernizm ve devrimcilik olmakla birlikte –ki bu bilinç yanlış değildir– programlarına ve eylemlerinin nesnel sonuçlarına bakıldığında, Hürriyet ve İtilafçılara göre

modern muhafazakârlığa daha yakın bir hareket olarak da değerlendirilebilirdi. Meşruti monarşiyle sonuçlanan 1908 Devrimi'ne bu açıdan bakıldığında (programatik planda) temkinli ve tedrici bir modernleşmeden yana olduğu görülecektir. Ancak bu programatik özellik, İttihatçıların devrimci bir hareket olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Bu değerlendirme daha çok bugünden geçmişe bakılarak yapılan bir tespitten ibarettir.

Bu akımların kuramsal yapılarının temelinde medeniyet-hars (uygarlık-kültür) ayrımı bulunur. Bu ayrım, aslında klasik muhafazakârlığın da tipik tanımlarından biridir. Batı dışı muhafazakârlık da modernleşmenin meşrebe uygun teorisinden başka bir şey değildir. Tanzimat dönemi aydınlarının ortaya attığı ve Ziya Gökalp tarafından geliştirilen bu ayrım, medeniyeti modernleşme, harsı (kültürü) ise "biz"e ait olan, din dahil bütün geleneksel değerlerin toplamı olarak görüyor.

Bu teorik kurguya göre “medeniyet” esas olarak Batı’ya ait bir şeydir. Modernleşme ise daha çok Batı’nın teknolojisi ve bilimidir. Buna göre teknoloji alınacak, yerel ve geleneksel olan, yani din ve kültür korunacaktır. Böylece, ortaya çıkacak sentezle Batı’nın yakalanabileceği, hatta “Hak dininin gücüyle” geçilebileceği düşünülmektedir. Oysa, ortaya çıkan anlayış bir sentez oluşturmaktan çok uzak ve eklektiktir. Bu anlayışın güdülediği girişimler başarısızlıkla sonuçlanmış ve tarih önünde bütünüyle yenilgiye uğramıştır.

Ancak bu teorik kurgu, Tanzimat sonrası Türk modernleşmesi içinde günümüze kadar ulaşan en önemli muhafazakâr damardır. Milliyetçilikle iç içe gelişmiş ve laiklikten çok, dinde reform için çalışmıştır. 1908 Devrimi’nden sonra yayımlanan milliyetçi çizgideki Türk Yurdu dergisinde yürütülen İslam ve İslamcılık tartışması bu bakımdan ilginç bir örnektir. Eleştiriler

üzerine yine aynı ekip İslam'da reform yapmak amacıyla 1914'te ünlü *İslam Mecmuası*'nı çıkarmaya başlar.

Çünkü, Türkçülük akımlarının da öncüllerinden *Türk Yurdu* dergisi, milliyetçi olduğu gibi muhafazakârdır da... Oysa bu eklektik yapı ulus kurucu devrimci milliyetçiliğin en büyük açmazı ve onu yenilgiye götüren yanıdır. Bilindiği gibi "milliyetçi muhafazakârlık", ancak 1950 sonrasında Türk sağını niteleyen en yaygın sıfat olacaktı. Doğrusu da buydu.

5.3- Cumhuriyetçi muhafazakârlık

Türk devrimi ve Kemalist aydınlanma hareketi ise, gecikmiş ve 20. yüzyıla özgü koşullarla sınırlanmış da olsa, tarihsel olarak "ilerici" ve burjuva anlamda devrimci bir modernleşme programı ve eylemidir. Bütün zaaflarına karşın Türk devriminin belirleyici boyutu budur.

Jöntürk hareketi ve İttihat Terakki geleneğinin hem bir devamı hem de onun bir eleştirisi olan Cumhuriyet Devrimi ve Kemalizm, medeniyet-hars ayrımını ortadan kaldırmış ve görece bütünlüklü sayılabilecek bir program ve ideolojik-siyasal hat kurmuştur. Bu programın temelini ise laiklik, akılcılık, bilim ve pozitivizm oluşturur. Kalkınmacı ve ulusalcıdır. Tedrici değişimden (reformlardan) değil, devrimci bir dönüşümden yanadır.

Dolayısıyla bütün bu özellikleri Kemalizm'i muhafazakâr-lıktan ayırıyor. Bu nedenle, öne sürüldüğü gibi Kemalizm, muhafazakâr bir modernleşme hareketi değildir. Bu nitelemedeki "modernleşme" vurgusu da durumu kurtarmaya yetmiyor. Yukarıda da belirtildiği gibi bu tanımlama daha çok 1950 sonrasındaki Demokrat Parti (DP) iktidarı için uygun düşüyor.

Kemalizm, bütün sorunlarına ve eyleminin sınırlarına karşın aydınlanmacı

bir eksene sahiptir. Eski topluma ait bütün egemenlik aygıtlarını ve geleneksel kurumları yıkmayı hedeflemiştir. Gücünün yettiği ölçüde bunu yapmış, yetmediği yerde ise uzlaşmıştır. Dolayısıyla, ilerici ilk atılımın ardından bu dalganın geriye çekilmesiyle birlikte siyasal bakımdan tutuculaşması da gecikmemiştir. Ancak bu durum, gecikmiş bütün burjuva devrimlerinin kaderidir.

Bu nedenle, Türkiye’de modern anlamda muhafazakârlık daha Kurtuluş Savaşı’nın içinde ortaya çıkmış ve Cumhuriyet sonrasında gelişmiştir. Dolayısıyla Türk muhafazakârlığı da aydınlanma ve modernleşmeye karşı bir tepki hareketidir. Batı’daki örnekleri gibi, devrim anının tepki ideolojisidir.

Birinci Büyük Millet Meclisi’nde Kemalistlere karşı oluşturulan İkinci Grup ile saltanatın ve hilafetin kaldırılmasından sonra kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, modern anlamda bu topraklarda

gelişen ilk muhafazakâr hareketlerdir. Çünkü her iki oluşum da, zamanında Kemalistlerce tasfiye edilmelerine karşın bütünüyle modernleşme karşıtı değildir. Onlar devrime değil, Kurtuluş Savaşı'na katıldılar. Geleneksel kurumları koruyacak tedrici (evrimci) bir değişimden yana oldular.

Ziya Gökalpçı medeniyet-hars ayrımına bağlılığını ve inancını sürdüren Türk muhafazakârlığı, bu ikilemin toplumsal çatışmaya yol açmadan modernleşmeye imkân sağladığını düşünüyor. Dolayısıyla Cumhuriyet sonrası muhafazakârlık, geleneği ve kutsalı kalkınmacı bir paradigma içinde kavrıyor. Başka bir anlatımla ilerici değil ama gelişmecidir.

Türk muhafazakârlığının ikinci evresini çok partili düzene geçiş ve Demokrat Parti'nin (DP) kuruluşu ve iktidarı oluşturur. Çünkü, 1925'te çıkarılan Takriri Sükûn Kanunu'yla 1950'ye kadar irtica (dinci gericilik) gibi onunla uzlaşma içindeki

muhafazakârlık da yasaklıdır. Söz konusu dönem boyunca bu eğilim, kendisini Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinde ifade edebilmiştir.

Dolayısıyla, Cumhuriyet Türkiyesi'nde gerçek anlamda DP'yle siyasal yaşantımıza giren muhafazakârlık, belli kırılmalara uğrayarak Adalet Partisi (AP), Anavatan Partisi (ANAP) ve son olarak da Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) çizgisini izleyerek günümüze ulaştı. AKP'nin kendisini tanımlarken DP'yi referans olarak alması, bu başlangıç noktasının tespiti bakımından önemli sayılmalıdır. Ancak AKP sağcı bir muhafazakâr parti değil, muhafazakârları da içeren siyasal dinci bir parti olarak değerlendirilmelidir.

"14 mayıs 1950 seçimi, yalnız DP için değil, laiklik ve devrimcilik prensiplerinden hoşnut olmayan kişiler ve çevreler için yeni bir devrin başlangıcı sayılmıştır. 1908 meşrutiyetinde halkın Kanuni Esasi'den beklediği mucize gibi, muhafazakâr

çevreler 1950 seçimini İslam'ın bir zaferi olarak karşılamışlardır." (Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Cereyanı-III*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 47)

DP iktidarının, "millete mal olan devrimler ve olmayan devrimler" ayrımı, politik ve toplumsal bakımdan tipik bir muhafazakâr tavırdır. Böylece değişimin denetlenmesi ve geleneğin içerildiği evrimci (tedrici) bir modernleşme programı ortaya konulmuş oluyordu. Artık, tek ve bütünsel bir devrim yok, parçalı ve bazıları "millete mal olmamış" devrimler vardı. Arapça ezana dönüş, köy enstitüleri ile halkevlerinin kapatılması ve imam-hatip okullarının yaygınlaştırılması bu döneme denk gelir. Diğer taraftan bu dönem, kentleşme, sanayileşme ve Batılılaşma bakımından da önemli adımların atıldığı yıllardır.

Muhafazakârlık, Batı'da olduğu gibi bu topraklarda da din-devlet ve devlet-toplum

ilişkisini, bir anlamda “geleneksel ahlak”la belirlemenin ideolojisi olarak da ortaya çıktı. Hamdullah Suphi Tanrıöver, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Remzi Oğuz Arık ve Peyami Safa gibi isimler cumhuriyetçi ve milliyetçi muhafazakârlığın en önemli düşünce adamları arasında sayılabilir. Din ve milli kimliği aynı bütünün parçaları olarak gören Yahya Kemal’i ve Anadolucu milliyetçilik akımının öncülerinden Nurettin Topçu’yu da bu isimler arasında değerlendirebiliriz.

Bu kişilerin arasındaki en ilginç figür, kuşkusuz, edebiyattan gelen Peyami Safa’dır. O nedenle, Peyami Safa’nın bu konu hakkındaki görüşlerine yakından bakmakta yarar var. Safa, 1961’de *Düşünen Adam* dergisindeki bir yazısında gericilik ile muhafazakârlığın farkını şöyle koyuyor:

“Mürteci, muhafazakârların soysuzlaşmış tipidir. Geçmişi geleceğe bağlayan köprüyü geçmek istemez; ona arkasını döner ve zamanın tek buudu içinde

takılıp kalır. (...) Cemiyetin son tekâmül evresini ondan bir evvelkine irca etmek isteyenler mürtecidirler. Böyle bir niyeti olmayıp da mevcudu muhafaza etmek isteyenler mürteci değil, muhafazakârdırlar.” (Peyami Safa, *Düşünen Adam* dergisi. Akt. S. Seyfi Öğün, *Türk Politik Kültürü*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 311)

Fark gerçekten de doğru şekilde ortaya konuyor. Safa böylece kendi anlayışları ile dinci gericilik arasına bir çizgi çekmeye çalışıyor. Geçmişi geleceğe bağlayan köprüye karşı olmadıklarını, sadece bu köprünün yıkılmasına itiraz ettiklerini belirtiyor. Durağanlığı savunan muhafazakârlık ile dinamik ve gelişmeye açık muhafazakârlık arasına bir mesafe koymaya da çalışan Safa’ya göre, “hakiki muhafazakârlık” ile “inkılapçılık” arasında bir çatışma yoktur. Safa, “Hakiki muhafazakârlar inkılap düşmanı olmadığı gibi, hakiki inkılapçı da tarih ve gelenek

düşmanı değildir” diyor. Peyami Safa şöyle yazıyor:

“Sahici modern üç zaman içinde de yaşamasını bilendir. Modernliği, bugüne münhasır olmadığı için devamlıdır. Geçmişi, bugünü ve yarını aynı liyakatle temsil eder. Modern olduğu kadar muhafazakâr ve muhafazakâr olduğu kadar da inkılapçıdır.” (Peyami Safa, *Din, İnkılap ve İrtica*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1990, s. 119)

Görüldüğü gibi Peyami Safa’nın sözleri, muhafazakârlığın evrensel ve kendi içinde tutarlı denebilecek bir tanımını ortaya koyuyor. Bu yanıyla Safa ve Cumhuriyet’in ilk kuşak muhafazakârlarına, değişime ve modernleşmeye kapalı olmayan özellikleriyle Türk merkez sağının teorik temellerini atan kişiler gözüyle bakılabilir.

Çünkü, klasik gerici ve İslamcı akımlardan farklı olarak muhafazakârlık, Batı’da olduğu gibi Türkiye’de de sınıfsal bakımından burjuva karakterli bir akım

olmuştur. Diğer taraftan, hem İslam ve İslamcılık hem de “milli kimlik” ve milliyetçilik her zaman Türk muhafazakârlığının iki önemli kaynağı ve bileşeni oldu.

Ne var ki, Batılılaşma adına yapılanların toplumu yozlaştırdığı iddiası da yine aynı çevrenin tezleri arasındadır. Ancak, bu türden iddialarına karşın, muhafazakâr sağ iktidarlar bir dönem Batılılaşma yönünde çok önemli adımlar atmaktan da kaçınmadılar. Özetle belirtmek gerekirse, kültürel bakımdan Batıcılık karşısında direnen muhafazakârlar, aynı zamanda iktidar pratikleriyle Batı yanlısı oldular.

Örneğin, DP döneminde Türkiye, başta NATO olmak üzere bütün Batılı kuruluşlara üye oldu. Aslında CHP’nin mirasını daha da ileriye taşıyan DP, bütün geriye çekici ve “karşıdevrimci” özelliklerine karşın Batılılaşmanın toplumsallaşmasını ve Batı’yla kurumsal ilişkileri geliştirdi. Batılı yaşam tarzı yaygınlaştı. Ancak, DP iktidarı,

2000’ler Türkiye’sinde siyasal İslamcı AKP İktidarına giden yolu açtı. Cumhuriyet’e tarihsel anlamını kazandıran ve rejimin üzerinde yükseldiği ilkelerde ilk büyük kırılmayı yarattı. Küçük siyasal hesaplarla ülkedeki gericiliği kışkırtan karşıdevrimci bir partiydi.

Adalet Partisi (AP) döneminde “Şark usulü” liberalizm ile devletçiliğin dengelendiği kapitalist model daha da geliştirildi. Özal döneminde “liberal” ekonomi politikaları uygulamaya konularak Türkiye küreselleşmenin etkilerine açık hale getirildi.

5.4- Yeni muhafazakâr AKP ve “muhafazakâr demokrasi”

“Muhafazakâr demokrasi”, içi doldurulmasa da bir kavram olarak 3 Kasım 2002 seçimlerinden bu yana tartışılan bir konu. Bu kavram esas olarak, Başbakan

Recep Tayyip Erdoğan’ın siyasi başdanışmanı Dr. Yalçın Akdoğan’a hazırlatılan, Ömer Çelik ve Taha Akyol gibi isimlerin de katkı sağladığı *Muhafazakâr Demokrasi* isimli kitapla gündeme geldi.

Başbakan Erdoğan’ın da “önsöz” yazdığı bu kitabın yayımlanma amacını, AKP’yi bir çizgi olarak Milli Görüş geleneğinden ideolojik ve siyasal bakımdan ayırmak diye özetleyebiliriz. Dolayısıyla, AKP’nin bu kitapla kendisine teorik bir temel ve ideolojik bir arka plan hazırlamak gibi iddialı bir çaba içine girdiği söylenebilir. Çünkü AKP, sadece bu kitabı yayımlamakla kalmadı ve 2003 sonunda İstanbul’da düzenlediği “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu”yla Batılı bazı sağcı akademisyenlerin de katkısını alarak bu yöndeki çalışmalarını sürdürdü.

Biz de bu çalışmada, Amerikan yeni muhafazakârlığı ile AKP çizgisi arasındaki ilişkiyi incelerken, genel ifadelerin yer

aldığı parti programından çok, teorik planda dikkat çeken tek metin olması nedeniyle bu kitabı esas alacağız.

Adı geçen kitapla kendisini "muhafazakâr demokrat" bir parti olarak değerlendiren AKP, bu kavramsallaştırmayı teorik ve tarihsel bir temele oturtmaya çalışıyor. Gelgelelim, tarihsel referansları ve aktüel bağlantılarıyla birlikte ele alındığında, AKP'nin geleneksel muhafazakârlıktan önemli farklılıklar taşıdığı da ortaya çıkıyor. Duyulan bu sıkıntı nedeniyle olsa gerek, AKP liderliği sadece "muhafazakâr" değil, aynı zamanda "demokrat" bir hareket ve parti olduklarını özellikle vurgulama ihtiyacı duyuyor. Bu yanıyla, salt geleneksel İslamcı çizgiden değil, aynı zamanda "milliyetçi muhafazakâr" söylemden de kendilerini ayırmaya çalışıyorlar. Muhafazakârlık kavramıyla partinin din ve gelenekle olan bağı ifade edilirken, "demokratlık" nitelemesiyle de diğerleriyle olan fark ve

aktüel yönelimler ortaya konulmaya çalışılıyor. Tayyip Erdoğan imzasıyla *Muhafazakâr Demokrasi* kitabına yazılan önsözde bu durum şöyle ifade ediliyor:

“Adalet ve Kalkınma Partisi kendi düşünce geleneğimizden hareketle, yerli ve köklü değerler sistemimizi, evrensel standarttaki muhafazakâr siyaset çizgisiyle yeniden üretmek amacındadır. Muhafazakâr demokrat çizginin muhafazakârlığın genlerine ve tarihi kodlarına uygun şekilde, ama siyaset yaptığımız coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak ortaya konması, Türk siyasetine yeni bir soluk getirecektir.” (Dr. Yalçın Akdoğan, *Muhafazakâr Demokrasi*, Ak Parti Yayınları, Ankara, 2003, s. 6)

Batı’dan farklı olarak Türkiye’de soğuk savaş döneminin, 28 Şubat 1997’de bitirildiği söylenebilir. Bu tarih aynı zamanda, sola ve komünizme karşı mücadelede, sistem tarafından İslam’a biçilen rolün de sonu demekti. İslamcı

harekette doğan amaç boşluğu ve yaşanan ayrışma nedeniyle, bu hareketin “ılımlısı” ve “radikaliyle” kendisini yeniden tanımlaması kaçınılmazdı. Bu bakımdan, AKP Genel Başkanı Erdoğan’ın, sonradan unutsa da “İyi ki 28 Şubat’ı yaşamışız ve iyi ki Fazilet Partisi’nden ayrıldık” demesi önemlidir. Başlangıçtaki muğlak politikalar ve kendilerini tanımlamakta çektikleri zorluklar, AKP liderliğindeki yeni kimlik arayışının dışavurumundan başka bir şey değildi.

Dr. Yalçın Akdoğan, “muhafazakâr demokrat çizginin” dünya üzerinde gözlemlenen muhafazakâr ideolojiyle örtüşen parametrelerini on madde halinde özetlediği kitabın ilk bölümünde şunları belirtiyor:

“Muhafazakârlık, devrimci dönüşüme karşı evrimci veya tedrici değişimi savunan ve geleneksel toplumsal kurumların tahrip edilmesinin yanlışlığına vurgu yapan bir anlayıştır. Ak Parti’ye göre de toplumsal

dönüşüm, her türlü değişimin temelini oluşturur. Değişimden maksat tedrici bir sürecin gerçekleşmesi ve doğal gelişimin sağlanabilmesidir. (...) Bu açıdan muhafazakârlığın geleneksel yapıyı totaliter devrimci müdahalelere karşı koruyan ve tarihi kazanımları geleceğe yansıtmaya çalışan potansiyeli önemlidir. Tedrici bir süreç şeklinde gerçekleşmeyen değişimlerin kalıcılığı da söz konusu olmamaktadır. Muhafazakârlık değişime yönelik olarak bir ihtiyatlılık sahibidir. (...) Ak Parti'nin yeni muhafazakârlığı toplumsal dinamiklere dayanan değişim ve dönüşümün lokomotifi olacaktır." (Yalçın Akdoğan, a.g.e., 2003, s. 9)

Başdanışman Akdoğan'ın (kendisi 2011 seçimlerinde milletvekili de oldu) yukarıdaki alıntıda AKP'yi "yeni muhafazakâr" parti diye tanımlaması dikkat çekiyor. Akdoğan'ın geleneksel kurumları korumak, devrimci değişime karşı çıkmak ve tedrici (evrimci) bir dönüşümden yana

olmak şeklinde yaptığı siyasal çizgi tanımı klasik muhafazakârlığın evrensel anlayışıyla örtüşüyor.

Ancak bu siyasal çizgi tanımı daha çok AKP'nin kuruluş yıllarına ve iktidardaki ilk dönemine denk geliyor. Çünkü AKP, daha sonraki yıllarda, özellikle 2007'den itibaren ideolojik ve siyasal bakımdan hızla siyasal dinciliğe savrulan bir parti ve iktidar haline geliyor.

Muhafazakâr demokratlık, gerek söz konusu kitap gerekse AKP sözcüleri tarafından, din-siyaset ilişkisinin yeniden tanımlanması zemininde ele alınıyor. Din-siyaset ilişkisi, din merkezli temel hak ve özgürlüklerin korunması bağlamında değerlendiriliyor. Dini ifade ve örgütlenme özgürlüğünün savunulması siyasal öncelikler arasında yer alıyor. Bu anlayış, esas olarak aydınlanma ve modernitenin kazanımlarına, insan aklının özgürleşmesi ve bilimin yol göstericiliğine karşı olmak gibi, esasa ilişkin konularda geleneksel

muhafazakâr tavrın tarihsel ve kategorik olarak daha “gerici” temellerde yeniden üretilmesinden başka bir anlama gelmiyor.

Çünkü, AKP’nin demokrasi ve hukuk devleti anlayışı, şer’i hükümlerin ağır bastığı; çoğulculuğu cemaatler, tarikatlar ve diğer inanç gruplarının hukukuna ve bir aradalığına indirgeyen parlamenter bir rejimden başka bir şey değil. Yalçın Akdoğan, dini canlanma ve bu canlanmayı içererek meşrulaştıran bir “demokratikleşme” sürecinin, 20. yüzyılın son yıllarında başlayan ve 21. yüzyılın başına yayılan en önemli gelişme olarak görüyor.

“Brzezinski’ye göre 21. yüzyıl manevi ve dini değerlerin hâkim olacağı bir yüzyıl olacaktır. Huntington’a göre de modern insan çok açık bir şekilde dine yönelmekte; hayatın amacını, varoluş gayesini yeniden sorgulayarak dine adeta sığınmaktadır. Bu yüzden dini duygunun doğasını anlamak ve ona saygı duymak gerekir. Türkiye’nin

toplumsal ve kültürel yapısında demokrasinin ne derece gerçekleştirilebileceği, ideal anlamda bir demokratik yapı için şartların yeterli olup olmadığı önemli bir konudur. Ancak tartışmalı olan diğer bir konu Türkiye toplumunun dini değerleri ile demokrasi arasındaki ilişkidir.” (Yalçın Akdoğan, a.g.e., s. 99)

Buradan AKP’nin laiklik anlayışına geliyoruz. Dini/İslami eksenli bir laiklik modelidir bu. Dolayısıyla AKP, laikliği yeniden tanımlamayı en önemli iş edinmiş durumda. Nitekim 2012’den beri hazırlıklarını yürüttüğü yeni anayasa çalışmalarında da en önemli sorunu devletin niteliği ve laiklik tartışmaları oluşturuyor. Dolayısıyla *Muhafazakâr Demokrasi* kitabında da, birbiriyle çeliştiğine bakılmaksızın çok sayıda laiklik tanımı yapılıyor. Bu tanımlarının tümünün din odaklı olması dikkat çekiyor.

Laikliği, esas olarak devletin tüm dinler

ve düşünceler karşısında “nötr kalmasını ve eşit mesafede durmasını sağlayan, inanç farklılıklarının veya farklı mezhep ve anlayışların çatışmaya dönüşmeden toplumsal barış içinde yaşatılabilmesi için takınılan kurumsal bir tutum” diye bilimsel ve tarihsel açıdan yanlış tanımlayan AKP teorisyeni Akdoğan, şunları söylüyor:

“Yurttaşların kendi dinsel inançları doğrultusunda yaşamaları laikliğe aykırı değildir; tersine laikliğin bir gereğidir. Çünkü laiklik, yurttaşların farklı yaşam tarzları karşısında devletin tarafsızlığını ifade eden bir anlayışın adıdır. Dahası ve en önemlisi, laiklik, inanç ve din özgürlüğünün garantisidir. Din ile laiklik ilişkisini bir ‘karşıtlık ilişkisi’ biçiminde sunmak, Türkiye’de zararlı bir gerilime yol açar. Laikliği, yurttaşların yaşam tarzlarına müdahale eden bir ‘taraf ideolojisi’ olarak algılamak, her şeyden önce laikliği amacından saptırmak demektir. Laiklik bir ‘taraf ideolojisi’ değildir.” (Yalçın

Akdoğan, a.g.e., s. 97)

Görüldüğü gibi Akdoğan (ve AKP) laikliği, aklın özgürleşmesi, yaratıcılığının önünü açılması ve tanrısal egemenlik iradesinin gökyüzünden indirilerek halka verilmesi ekseninde değil, soruna tamamen tersinden yaklaşarak dinin özgürleşmesi ve alt kimliklere dönüşün meşrulaştırılması temelinde ele alıyor.

Bu anlamda, ABD'nin "Büyük Ortadoğu"yu düzenlemek ve Washington'un küresel egemenliği için dünyanın kalbi olan bu bölgeden yerel rıza üretmek amacıyla geliştirdiği "ılımlı İslam" projesi ile AKP'nin laiklik yorumu büyük ölçüde örtüşüyor. İşte bu zemin, bizim "muhafazakâr demokratlar" ile Amerikan yeni muhafazakârlığının (Neo-Conservative) buluşma düzlemidir. Örneğin, muhafazakâr demokrasi kavramı ile yeni muhafazakârlığı bir ve aynı anlamda kullanan Akdoğan, toplumu bir arada tutan temelin rasyonel (akılcı,

bilimsel) açıklamasına da itiraz ediyor.

“Batılı muhafazakâr yaklaşım, toplumun kökenini rasyonel bir kurgunun ürünü olarak açıklayan sözleşme kuramlarına da sıcak bakmaz. Burada belirleyici olan, muhafazakârların duyarlı oldukları değer ve kurumların, bu kuramlar tarafından reddedilmesi değil, toplumsal olanın sözleşmelerde ifadesini bulan soyut kuramların nesnesi haline getirilmesidir. Oysa, herhangi bir sözleşme varsa, bu sözleşme ve onun sonucu olan toplum, ‘yaşayanlar arasında bir ortaklık değil; yaşayanlar, ölmüş olanlar ve doğacak olanlar arasındaki bir ortaklık’ olarak tanımlanabilir. Yeni muhafazakârlık toplum ve birey arasındaki klasik gerginlik anlayışını terk etmektedir.” (Yalçın Akdoğan, a.g.e., s. 49)

Akdoğan kitabında, yeni muhafazakârlık ile post-modernizm arasında saptadığımız ortaklığa da işaret ediyor. Bu ortaklık aydınlanma ve modernizm eleştirisi ile

özgür akla yönelik haçlı ve hilalci bir saldırıdır. Ancak bu, dini muhafazakârlıktan farklı olarak Aydınlanma’nın topyekun reddine dayalı bir eleştiri değildir. Daha çok, Nietzsche’nin ahlaki ve siyasi değerler için temel oluşturma çabası sırasında, aklın sınırlarına işaret eden anlayışını devralan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, dinin yerine bilimi ve eleştirel aklı koyma çabası “aklın tiranlığı”na yol açmıştır. Bu eleştiri sayesinde “bilimsel akıl” ile din ve diğer teolojik görüşler eşitlenir.

“Edmund Husserl ve Martin Heidegger, bilimin, aklın ve teknolojinin sınırlarına ulaştığını ilan etmişler, Thomas Kuhn ve Paul Feyerabend, bilimin değerlerden arınmış bir bilgi türü olmadığını, rasyonel bir yapısının bulunmadığını ve birçok başka bilgi türünden birisi olduğunu açıklamışlardır. Onların ardından gelen Richard Rorty, Jean-François Lyotard ve Michel Foucault gibi postmodernist düşünürler de modernlerin aklı etik, siyaset

ve felsefe için bir temel olarak kullanmalarını eleştirerek modernizmin kendisini meşrulaştırmak için başvurduğu neredeyse tüm değerlerin, bu arada aydınlanmış aklın da geçerliliğini sorgulamışlardır.” (Yalçın Akdoğan, a.g.e., s. 60-61)

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi, Akdoğan’ın post-modern aydınlanma eleştirisini paylaşması kadar önemli olan bir başka olgu daha vardır: Thomas Kuhn ve Paul Feyerabend’i referans göstererek, “bilimin değerlerden arınmış bir bilgi türü olmadığı” yolundaki yaklaşımı pozitif bir değerlendirme olarak alması (olumlaması), Leo Strauss’un, bilimsel bilgiye yöneltti̇ği eleştiri ile örtüşmektedir.

AKP yöneticileri, bireysel referanslarının İslam olduğunu, ancak siyasi referanslarının demokrasi olduğunu vurguluyorlar. Dini, “Kemalist gelenek gibi mabetlere ve vicdanlara hapsetmeyi” değil, güya siyasal alandan çekerek bireysel ve toplumsal

alanda yeniden kurmayı hedefliyorlar. Bu anlayışa göre din, siyasal bir olgu değil, toplumsal bir olgudur. Oysa AKP, dinin siyasallaşmasının örgütsel ifadesinden başka bir şey değildir.

“Eski muhafazakârlık hiyerarşiyi, aristokrasiyi, toplumsallığın ya da devletin birey karşısındaki önceliğini ve kutsal olanın aşırı önemini temsil ediyordu. Yeni muhafazakârlık ise demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine doğru kayarken, bireysel özgürlükleri tanıyan bir toplumsallık geliştirmiştir. Yeni muhafazakârlık felsefi olmaktan çok sosyolojiktir. En önemli temsilcileri İngiltere’de değil, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri’ndedir. Eski ve yeni muhafazakâr ayrımı birçok ülkede kendisini göstermiş; muhafazakârlığın liberalizmle aşılanması farklı toplumlarda yeni muhafazakârlık türleri doğurmuştur.” (Yalçın Akdoğan, a.g.e., s. 22-23)

Yalçın Akdoğan’ın yeni muhafazakârlık

tanımı, AKP ile Neo-Con hareket arasındaki fikir akrabalığını çok net şekilde ortaya koyuyor. Bu yanıyla yeni muhafazakârlık, dini öne çıkaran ve toplumsal yaşamda dini esas alan yaklaşımıyla siyasal bakımdan klasik muhafazakârlıktan daha gerici bir karaktere sahiptir. Bu durum ABD için de böyledir Türkiye için de...

Amerikan yeni muhafazakârlarını model alan Akdoğan'a göre din toplumu yönetmeye yetmez. Çünkü, ekonomik bir programı ve öngörüsü yoktur. Dolayısıyla Müslüman toplumlar liberal ekonomi esaslarına göre de yönetilebilir. Böylece, muhafazakâr demokrat AKP, yağmacı, piyasacı, özelleştirmeci ve halk düşmanı neo-liberalizmin kapısından içeri girmiş olur. Bu kapı, Amerikan Neo-Con hareketin geçtiği kapıyla büyük ölçüde aynıdır.

"Piyasaların işleyişini engellediğine inanılan her türlü devlet müdahalesine, refah devletinin yapılarına amansız bir savaş açan, geliri teşvikler ve vergi oranları

aracılığıyla yukarıya doğru yeniden dağıtarak ekonomik büyümenin önünü açacağına inanılan ‘yeni muhafazakârlık’, etkisini, 1980’li yıllar boyunca sürdürdü. Refah ‘mutabakatını’ bozan ve döneme damgasını vuran muhafazakâr partilerin, doksanlı yıllarda iktidarı daha soldaki partilere terk etmeleriyle muhafazakârlığın yükselişi arasında bir çelişkinin aslında yaşanmadığı; İngiltere’de Tony Blair’in, ABD’de ise Bill Clinton’un ‘sol’ adına kazandıkları seçim zaferlerinin, sol kadrolarla gelen muhafazakâr politikaların iktidarı olduğu belirtilmiştir.” (Yalçın Akdoğan, a.g.e., s. 19)

Bu tespit büyük ölçüde doğrudur. Yalçın Akdoğan, *Muhafazakâr Demokrasi* kitabında dünyadaki muhafazakârlık türlerini incelerken, AKP’yi açıkça Amerikan yeni muhafazakârlığının yanına ve klasik Avrupa muhafazakârlığının da hayli uzağına koyuyor. Söz konusu çalışmada Akdoğan’ın, Neo-Con’ların

kurucu babalarından Irving Kristol'ü referans alması da ayrıca dikkat çekiyor. Tayyip Erdoğan'ın önsözünü yazdığı kitapta Akdoğan, yeni muhafazakârlık ile neo-liberalizm arasındaki ilişkiye özel bir vurgu yapıyor. Metnin genel akışı ve ruhu itibariyle AKP bu bağlama yerleştiriliyor.

"Amerikan (muhafazakârlık) geleneği liberaldir, bunun sonucu olarak muhafazakâr adını alan bu geleneğe sadık kişiler, gerçekte liberal kişilerdir. Burke ve Maistre'in yaptıkları gibi, modern toplumun kurucu ilkelerini reddetmek şöyle dursun, Amerikan muhafazakârları anayasal demokrasiye ve piyasa ekonomisine bağlılıklarını ifade ederler. M. Irving Kristol'e göre Amerikan muhafazakârlığı, muhafazakâr liberalizmdir. Kristol modernliğin ilkelerine boyun eğer, fakat bunların insanın ahlaki hayatına ve yetkinliğine zararlı ve bayağı yanlarına karşı duyarlıdır." (Yalçın Akdoğan a.g.e., s. 23)

Muhafazakâr ve dinci düşünceye göre, insan doğası itibariyle gerek bedensel gerekse zihinsel ve duygusal anlamda kusurlu bir varlıktır. İnsan zihni, içinde bulunduğu dünyayı, özellikle de onun "beşeri yönünü" hakkıyla kavramaktan âcizdir. Beşeri bilgiye laboratuvar ortamında ulaşılamaz. Bu anlayış, klasik muhafazakârlardan yeni muhafazakârlara kadar uzanan bir "felsefi" alanın ortak eksenini oluşturur. Amerikan yeni muhafazakârlığının babası Leo Strauss, bu anlayışı kuramının temeline oturtur.

Bu çizgiye göre, toplumu yönetme elit tabakanın görevidir. Siyaseti ancak iyi yetişmiş bu elit grup yapmalıdır. Sıradan insanları bu işin, yani siyasetin içine sokmanın bir anlamı yoktur, zarar verir ve işleri zorlaştırırlar. Tarihsel referansı Platon'a kadar uzanan bu yaklaşım tipik bir Leo Straussçuluktur.

Dr. Akdoğan, muhafazakârlığın siyaset tarzını anlatırken, insan aklının sınırlılığına

sürekli vurgu yapıyor. Kitap boyunca "devrim" ve "devrimciler"le polemik yapılmaya çalışılması özellikle dikkat çekiyor. Akdoğan şunları söylüyor:

"Muhafazakârlığın siyasal alanda sınırlılığı savunması onun insan anlayışıyla ilgilidir. Muhafazakârlık, düşünsel zeminde insanı ve araçsal hale getirilerek tek veri olarak kabul edilen insan aklını sınırlı görmektedir. Mutlaklaştırılmış bir aklın üreteceği siyasal tasarımların mutlak gibi görünmesinin siyasal alanda sıkıntıya sebep olabileceği yaklaşımı, sınırlılık düşüncesine güç vermiştir.

"Siyasal teorinin, gerçekliği bütünüyle kavrayabileceğinden kuşku duymanın ve siyasal eylemin sınırlarına ilişkin bu çekincelerin temelinde, yaşamın karmaşıklığının ve toplumun çeşitliliğinin, rasyonel bir tasarımı zorlaştırması yatmaktadır. Siyasal eylemin amaçlanmamış olumsuz sonuçları olabilir. Nitekim devrimciler, yol açtıkları sonuçları

baştan görmemişler, teoriye uydurmak için otoriter rejimler kurmuşlardır.” (Yalçın Akdoğan, a.g.e., s. 28)

Ancak, çelişkilerle dolu kitabında, bir yandan AKP’nin “sınırlı siyasetten” yana olduğu belirtilirken diğer yandan da toplum mühendisliğine karşı olduğu vurgulanıyor. Oysa, “toplum mühendisliği” kısaca siyasetin tanımı, yani kendisidir. Örneğin AKP bir parti programına sahipse ve bu programda ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda neler yapmayı amaçladığını yazmışsa bunun adı “toplum mühendisliği”nden başka bir şey değildir. Toplumun gereksinmelerinin ve gelecek beklentilerinin siyaset mekanizması tarafından planlanması ve yerine getirilmesidir. Buna karşı olmak gerçekte siyasete karşı olmaktır.

Yukarıda da işaret edildiği gibi AKP’nin “muhafazakâr demokrasi” kavramıyla ifade ettiği ideolojik-politik çizgisi, Avrupalı muhafazakâr demokrat partilerden çok,

ABD'deki yeni muhafazakâr hareketle paralellik taşımaktadır. Bu değerlendirmeyi biraz daha derinleştirirsek şunları söyleyebiliriz: AKP çizgisi, ağırlık merkezini Neo-Con anlayışın oluşturduğu, Ortadoğu Sünni İslam dinciliği, Avrupa klasik muhafazakârlığı ve Amerikan yeni muhafazakârlığının eklektik bir ifadesidir.

5.5- Graham Fuller'in kehaneti

Adalet ve Kalkınma Partisi, Washington tarafından geliştirilen ve merkezinde "ılımlı İslam" siyasetinin bulunduğu Büyük Ortadoğu Projesi'nin (BOP) stratejik bir ürünüdür. Tasarlanmış, planlanmış ve sınırları çizilmiş bir projedir. Doğu'nun kalbine sokulmuş bir Truva Atı'dır. AKP, Amerika Birleşik Devletleri'ni yöneten yeni muhafazakârların geliştirdiği "imparatorluk" siyasetinin İslam dünyasındaki taşıyıcı araçlarından biridir.

Durum o kadar açıktır ki, daha AKP kurulmadan Amerikalı strateji uzmanlarının ve siyaset kurucularının yazdıkları, insana, “bu kadar da olmaz” dedirtecek türdendir. Üstelik, AKP de bunu saklamamakta, kabul etmekte, dahası söz konusu durumdan sakınmasız bir fırsatçılıkla yararlanmaya çalışmaktadır.

İslami yönelimli taşralı orta sınıflara ve Anadolu sermayesinin iktidardan ve servetten daha çok pay isteme, kendi yaşam tarzını bütün ülkeye dayatma eğilimini temsil eden AKP, iç ve dış dinamiklerin uygun olduğu konjonktürde Türkiye’de düşük yoğunluklu bir İslamizasyonu gerçekleştirebileceğini düşünüyordu. Daha fazlasını yaptı.

Esas olarak ABD’ye ve bir ölçüde de AB’ye yaslanarak ülkede iktidar alanını genişletme stratejisi izleyen AKP, bu yolla hem kendi tabanının beklentilerini karşılama olanağını elde ettiğini sanıyor hem de İstanbul/Marmara burjuvazisi ile

uzlaşarak yeni bir iktidar bileşimi oluşturmayı hedefliyordu. Böyle bir iktidar bileşimi oluşmadı, zorunlu ya da zoraki bir uzlaşma gerçekleşti. Kapitalizmin özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ve kâr yasası gibi temel özellikleri ve işleyiş yasalarına itiraz etmek bir yana, bunları kararlılıkla savunan AKP'nin Batıcı büyük sermaye çevreleriyle uzlaşmaması için arada büyük bir engel yoktu.

AKP Türkiye'yi katı bir şeriat ülkesi haline getiremeyeceğini de görüyordu. Böyle bir amacın, çok şiddetli bir toplumsal ve siyasal çatışma yaşanmadan gerçekleşmeyeceğini anlıyordu. AKP, geleneksel İslami hareketlerden de bu nedenle ayrışıyordu.

Ancak bu çatışma, cumhuriyet mitingleriyle zirveye ulaşan cumhuriyetçi toplumsal tepki nedeniyle AKP'nin karşı hamlesi üzerine 2007-2008'de gerçekleşti. AKP, hazırladığı Ergenekon tertibiyle hükümetin gücü ile adliye ve polis örgütü

içindeki özel (illegal) yapılanması aracılığıyla saldırıya geçti. Cumhuriyetçi ve toplumsal muhalefetin odaklarını dağıtmaya, simgelerini etkisizleştirmeye yöneldi. Cumhuriyet'in tasfiyesine karşı direnecek kurumları, aydınları, gazetecileri, politikacıları, akademisyenleri, askerleri, bürokratları, sivil toplum örgütlerini ve halk önderlerini tasfiye etmeye başladı. Bu tertibe karşı çıkan sosyalist çevreleri ezmeye çalıştı. Ergenekon ve bağlı diğer soruşturma ve davaların anlamı buydu.

AKP'nin Washington'da tasarlanmış ve Ankara'da yürürlüğe konulmuş politik bir proje olduğunu Amerikan istihbaratının önde gelen Ortadoğu, Türkiye ve İslam uzmanlarından Graham Fuller açık şekilde ifade ediyor. Fuller'in 1990'lı yılların başından beri "ılımlı İslam" projesi üzerinde çalıştığı bilinir. Fuller, Ortadoğu'daki anti-Amerikan radikal İslamcı akımları önleme ve geriletmenin yolunun laik sistemleri desteklemekten geçmediğini belirtiyor.

Aksine radikal İslamcı partileri dönüştürerek onları küresel kapitalist sisteme entegre edecek içeriden bir müdahale yaklaşımının daha doğru olacağı tezini savunuyor.

Fuller ve BOP'u hazırlayın yeni muhafazakâr strateji yapıcılarına göre, Batılıların Doğu'da laiklik konusundaki ısrarının hiçbir anlamı yok. Üstelik, Müslümanların günlük yaşamlarında dini nasıl yorumlayıp uyguladıkları da ABD'nin stratejik çıkarlarını hiç ilgilendirmiyor. Önemli olan şey, bu ülkelerin ya da örgütlerin Amerika'nın çıkarlarıyla uyum içinde olmasıdır. Fuller'e göre, Fransız ekolünü izleyen laik Türkiye artık iyi bir örnek değildir. Çünkü, İslam dünyasından, onları etkilemeyecek ölçüde uzaklaşmıştır. Türkiye'yi yeniden İslam dünyasına yaklaştırmak gereklidir.

Amerikalı strateji uzmanlarından Dinesh D'Souza daha 1995'te, "Biz İslam köktenciliğini dönüştürmeli, onları

liberalleştirmeliyiz” derken, Fuller ise 2000 yılında Türkiye hakkında yaptığı “şaşırtıcı” yorumda aynen şu satırları yazıyor:

“Türkiye, yakın bir gelecekte iki partili bir temsil sistemine gebe... Kökleri geçmişe dayanan ekonomik kriz, iktidardaki koalisyon (Bülent Ecevit liderliğindeki 57. hükümetten söz ediyor) partilerinde büyük deprem yaratacak. Fazilet Partisi’nden kopan bir grup ılımlı İslamcı, geniş tabanlı bir siyasi oluşuma gidecek. Bazı etkin siyasetçiler, partilerinden istifa ederek bu yeni oluşuma katılacak. Yeni oluşum kar topu gibi büyüyüp gelişecek. Türkiye’de yakın gelecekte ılımlı İslamcılar iktidara gelecek. Ilımlı İslamcıların yanında İslami söylemlere ters düşmeyen ılımlı sol bir parti de Meclis’e sokulacak.” (Akt. Prof. Dr. Ümit Özdağ, *Yeniçağ* gazetesi, 29 Nisan 2004)

Yukarıdaki satırlar bir “analiz” olmanın ötesinde, adeta kehanet alanına giriyor. Çünkü, öngörü yüzde yüz gerçekleşiyor.

Belli ki Fuller, tasarlanmış, şartları oluşturulmuş ve bir ihtiyat payı bırakmaya bile gerek duyulmayan kesinlikteki bilgilerden hareket ediyor.

Ancak, bu girişim, sistemin kurucu kurumlarıyla bir çatışma yaşanmadan başarıya ulaşamazdı. Türkiye eliti arasında bir yön ve program farklılığı yaşanıyordu. Bu farklılık sadece, sistemin kurucu kurumları ile egemen blokun diğer kesimleri arasında da ortaya çıkmış değildi. Sermaye sınıfının bütün kesimlerini içine alan ve derinleşme eğilimi gösteren, esasa ilişkin bir bölünme söz konusuydu. Bu durumda, Anadolu aydınlanmasının ve modernleşme hamlesinin kazanımlarını korumak isteyen güçler ile mevcut düzeni İslami temellerde yeniden üretmek ve/veya kurmak yönünde ilerleyen kesimler arasında şiddetli bir çatışma kaçınılmazdı. Öyle de oldu.

İktidar gücünü Batı'dan alan AKP, ABD ve AB'ye yaslanarak inisiyatifi ele geçirdi.

Türkiye’de Birinci Cumhuriyet büyük ölçüde tasfiye edildi. Ardından “geniş Ortadoğu”da Türkiye’yi izleyen bütün “birinci cumhuriyetler” de yıkıldı. Türkiye düşük yoğunluklu bir İslamizasyon operasyonuyla büyük ölçüde dönüştürüldü. Bu dinci dönüştürme operasyonu Gezi Parkı direnişine kadar, sinsice ve fakat sistematik olarak devam etti. Arap-İslam dünyasında ise Mısır’da azınlık oylarıyla iktidarı gasp eden, buna karşılık topluma zorla İslamcı bir rejimi dayatan Müslüman Kardeşler’in temsilcisi Muhammed Mursi iktidarı halkın ikinci Tahrir Meydanı ayaklanmasıyla devrilene kadar sürdü.

5.6- Türkiye’de yeni muhafazakârlar

Yeni muhafazakârların Türkiye serüveni de aşağı yukarı ABD’de yaşananlara benziyor. Bazı eski solcular, kurucu olmasalar da, tıpkı ABD’de olduğu gibi

yeni rejimin en önemli teorisyenleri, stratejistleri ve kamuoyu yapıcıları haline geldi. Bunlar, kendilerine verdikleri isimde olduğu gibi ne “liberal demokrat” ne de “sol liberal” konumundalar. Her iki kavram da daha çok onların eski pozisyonlarına işaret ediyor.

Bu çevre, Türkiye’deki yeni muhafazakâr hareketin soldan gelen kesimini oluşturuyor. Ancak, dikkatli bakıldığında bu kişilerin önemli bölümünün, kendilerinin hâlâ şu ya da bu şekilde “solcu” olduklarına dair bir izlenim bırakmaya çalıştığı da gözleniyor. Çünkü, entelektüel itibarlarının zedeleneceği endişesiyle “muhafazakâr” ya da “sağcı” diye anılmaktan utanıyorlar. Eski solcu olmanın hâlâ çok işe yaradığını da biliyorlar.

Bu kişiler; herhangi bir sağcı, dinci ve milliyetçi kökene sahip yazardan, gazeteci ya da akademisyenden daha etkili oluyor. Çünkü onlar, birçok konuda daha bilgili,

entelektüel ortamda kendilerine yer açan ve analitik düşünme yeteneğine/yöntemine sahip oldukları gibi, önceki rejimlerin saldırılarına uğradıkları için de daha inandırıcı ve prestij sahibi kişiler. Ortalama laik ve aydınlanmacı çevreler nezdinde de görece daha güven verici oluyor ve yatıştırıcı bir rol oynuyorlar.

Kuşkusuz Türkiye'de İslamcı kökenli yeni muhafazakârların pilot kabinini, bazıları bakanlık da yapan Yalçın Akdoğan, Ahmet Davutoğlu, Ömer Çelik, Ömer Dinçer, Hüseyin Çelik ve Nabi Avcı gibi isimlerin de aralarında olduğu AKP'li kadrolar oluşturuyor. Bu ekip Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, Bülent Arınç gibi liderlere bağlı çalışıyor.

Ancak bu kadronun yeni muhafazakârlığı, hem siyasal hem de ideolojik bakımdan daha çok siyasal İslamcı bir yorum ve karaktere sahip. Bu özellikleri köklerinden geliyor. Bu nedenle, özellikle AKP lider kadrosunun yeni

muhafazakârlığını, “İslamcı yeni muhafazakârlık” ya da “dinci yeni muhafazakârlık” diye tanımlamak çok daha doğru olacaktır. AKP yöneticilerinin oluşturduğu kadro, bu yanıyla Amerikan yeni muhafazakârlığının Evangelist (Hıristiyan köktenci) kanadına benzemektedir.

Sol kökenli yerli yeni muhafazakârlardan –ki kendilerini daha çok liberal demokrat olarak tanımlıyorlar– akla ilk gelen isimleri şöyle sıralayabiliriz: Cengiz Çandar, Halil Berktay, Hasan Cemal, Ali Bayramoğlu, Ahmet Altan, Mehmet Altan, Kürşat Bumin, Serdar Turgut, Orhan Miroğlu, Beril Dedeoğlu, Hilmi Yavuz, Nilüfer Göle, Şerif Mardin, Zafer Üskül, Levent Köker, Şahin Alpay, Etyen Mahçupyan, Ergun Babahan, Ergun Özbudun, Alper Görmüş, Yasemin Çongar, Ertuğrul Günay, Eser Karakaş, Reha Çamuroğlu...

Bu isimlere, merkez ve radikal sağ ile

İslamcı kökenden gelen Taha Akyol, Fehmi Koru, Mümtaz’er Türköne, Nazlı Ilıcak, Ali Bulaç, Beşir Ayvazoğlu, Yasin Aktay, Mustafa Erdoğan, Deniz Ülke Arıboğan, Mustafa Karaalioğlu, İhsan Dağı, Atilla Yayla gibi kişileri de ekleyebiliriz.

Türkiye’nin yeni muhafazakâr ekibinin kuşkusuz en parlak kanadını soldan gelenler oluşturuyor. Sağ ya da İslamcı kökenli isimler daha çok sol liberallerin (sol kökenli yeni muhafazakârların) ürettiği tezleri İslamcı sağ bir perspektifle yeniden üretiyorlar.

Bu bahiste çok önemli olan, dolayısıyla siyasal, toplumsal ve tarihsel sonuçlar yaratan durum şudur: Daha onlarca isim eklenebilecek bu yerli “yeni muhafazakâr” çevre, demokratik ve özgürlükçü gerekçelerle Türkiye’nin gerici/dinci dönüşümüne utanç verici şekilde destek oldu. Soyut bir statüko eleştirisi üzerinden, somut bir İslamcı-muhafazakâr iktidarın yanında yer aldı. Tamamen tertibe dayalı

Ergenekon soruşturmaları üzerinden geliştirilen ve “ılımlı İslam” rejimiyle sonuçlanan “örtülü darbe” operasyonunun başarıya ulaşmasını sağlayan da, sağlı sollu liberallerin (yeni muhafazakârların) İslamcı iktidara verdiği bu destek oldu.

Kendilerine “liberal demokrat” diyen sol kökenli yeni muhafazakârlar, hayali bir askeri “darbe” karşıtlığı üzerinden, gerçekte dinci-faşizan bir diktatörlüğün kurulması sürecine yaşamsal değerde katkı sundular. Verdikleri bu destekle adliye ve polis gücüne dayalı “örtülü darbe” sonucu Türkiye’nin ilerici birikiminin tasfiye edilmesinde çok önemli rol oynadılar. Kendi yaşamlarına ve değerlerine ihanet ettiler.

Dış politika konusunda ise, tıpkı Amerikan yeni muhafazakârları gibi, Ortadoğu’da savaş yanlısı saldırgan bir çizgi izlediler. Bölgesel güç olma hevesindeki AKP İktidarının, “Yeni Osmanlıcı” siyasetlerini sorgulamadan

benimsediler.

AKP-Cemaat iktidarının kurduğu yeni rejim, önemli bölümünü eski solcuların oluşturduğu yeni muhafazakârlardan alacağı ideolojik onaya, toplumsal ve tarihsel bakımdan meşruiyet kazanmak için büyük ihtiyaç duyuyordu. Bu desteği ve onayı aldılar. Üçüncü iktidar döneminde (2011-2015) AKP ile Cemaat arasında ciddi bir çatışma yaşansa da, bu durum tarihsel olguyu değiştirmiyor.

Ancak, 2013 Taksim Haziran Direnişi ve bütün ülkeye yayılan Gezi Parkı eylemleri hem siyasal hem toplumsal hem de entelektüel ortamdaki bütün dengeleri değiştirdi. Gezi Direnişi, soğuk savaş dönemi tutuculuğuna ek olarak 12 Eylül 1980 darbesinden sonra yoğun ve sistematik bir gericileşme süreci yaşayan Türkiye'de köklü bir zihniyet değişimini gerçekleştirerek, bütün kurumları sarstı. Yönü ve doğası değiştirilmeye çalışılan toplumsal yaşam akışının yeniden kendi

doğal yatağına dönmesini sağladı.

Diğer taraftan, artık sonbaharını yaşayan ve tükenişe doğru ilerleyen AKP iktidarı (bu eğrinin, AKP bir seçimi daha kazansa bile değişmeyeceği görülüyor) sadece Fethullah Gülen Cemaati'yle sorun yaşamıyor. AKP ile liberaller arasındaki ittifak da çözülüyor. Başka bir anlatımla siyasal İslamcılıktan gelen yeni muhafazakârlar ile kendilerini "liberal demokrat" diye tanımlayan sol ve demokrat kökenli yeni muhafazakârlar arasında bir ayrışma yaşanıyor. Türkiye'deki "yeni gerici" iktidar blokunun 2013 yılından itibaren bir çözülme sürecine girdiği gözleniyor.

Yeni muhafazakârlar ve liberaller uzun süredir ellerinde tuttukları ideolojik inisiyatifi de yitiriyor. Öncelikle entelektüel alanda ağır bir yenilgiye uğradıkları gözleniyor. Örneğin sol kökenli çoğu yeni muhafazakâr, AKP ve Tayyip Erdoğan tarafından aldatıldıklarını ileri sürüyor. Bu

“günah çıkarma” çabası bile “liberal demokrat”ların uğradıkları entelektüel ve ahlaki yenilginin sanılandan daha derin olduğunu ortaya koyuyor.

SONUÇ

Post-modern gericiliğe karşı ideolojik mücadele

Kitabın bütününde ele alınan ve kuşkusuz her biri daha geniş şekilde işlenebilecek konuları sonuç bölümünde bütünüyle toparlamak hayli zor. Ancak yine de, bazı konuların altını bir kez daha çizebiliriz:

Amerikan siyaset terminolojisinde “Neo-Con” ve “Neo-Cons” diye kısaltılan yeni muhafazakârlık (Neo-Conservative) ve yeni muhafazakârlar (Neo-Conservatives), Aydınlanma’ya, modernizme, özgür akla ve bilimsel bilgiye karşı açık bir saldırıdır. Bu özelliğiyle bir tür “ortaçağa dönüş” ideolojisi ve “yeni gericilik” olarak da değerlendirilebilir. Neo-Con akım, gerektiğinde formel burjuva demokrasisi ve

hukukunu bile reddeden seçkinci ve faşizan bir öze sahiptir.

Yeni muhafazakârlar Aydınlanma ve moderniteye yönelik, tarihsel bakımdan gerici bir eleştiri geliştirdi. İronik şekilde demokratik ve özgürlükçü gerekçelerden hareket eden bu gerici eleştiri, esas olarak, bilimsel tarih anlayışının ve toplumsal ilerleme yasasının reddine dayanıyordu. Bu gerici eleştiri, yeni muhafazakârlar, post-modernistler ve neo-liberaller arasında ortak bir ideolojik alan yarattı. Böylece bu ortak zemin, küresel karşıdevrimin taşıyıcı gücü olan gerici tarihsel bloka da yataklık yaptı.

Yeni muhafazakârların Amerikan siyaseti üzerindeki etkinliği, Bush yönetimiyle sınırlı tutulamayacak bir çap ve derinliğe sahip. İkinci bölümde genişçe işlediğimiz gibi yeni muhafazakâr hareketin ve akımın kökleri 1950'li yılların sonu, 1960'lı yılların başına kadar gidiyor. ABD'nin ilk yeni muhafazakâr devlet başkanının Ronald Reagan olduğunu

söylemek mümkün. Ancak yeni muhafazakâr tezlerin 1960 sonrası bütün ABD başkanları ve hükümetleri üzerinde şu ya da bu oranda etkili olduğunu tespit etmek doğru olacaktır.

Amerikan yeni muhafazakâr hareketinin önemli isimleri ve taşıyıcı kadrolarının çoğunu Yahudi kökenli eski solcular oluşturuyor. Hareketin kurucularını ve önde gelen isimlerini oluşturan eski solcuların daha çok, Sovyet karşıtı siyasal akımlardan (Troçkist, Maoist, yeni sol vb.) gelmesi de dikkat çekiyor.

Dini (Hıristiyanlık, Musevilik, Müslümanlık vb.) toplumları yönetmek için vazgeçilmez araçlardan biri olarak görüyorlar. Bu nedenle dini gruplarla ittifakı savunan yeni muhafazakâr entelektüel liderlerin genellikle ateist olması bu akımı daha da ilginç hale getiriyor.

Yeni muhafazakârlar savunma yerine hep saldırıyı tercih ettiler. Prof. Leo Strauss’un, “Güçlü olmak, ancak iç ve dış

siyasetteki rakiplerin güçsüzlüğüyle doğru orantılıdır" şeklindeki görüşü, onlar için önemli bir öğüttü. Bu öğüdün gereğini her aşamada yerine getirdiler.

Ancak, 1980'li yıllardan beri ABD'nin iç ve dış siyasetine yön veren yeni muhafazakârlığın sadece bir grup seçkin entelektüelin ideolojik fantezisi olduğunu düşünmek; iktidara gelişlerindeki "başarıyı" ise gözü kara bir ekibin macerasından ibaret saymak büyük yanılgı olacaktır.

Son 30-40 yıldır dünyada ve Türkiye'de yaşanan ideolojik, siyasal ve toplumsal gelişmelerin temelinde yeni muhafazakârlığın, neo-liberalizmin ve post-modernizmin oluşturduğu "gerici tarihsel blok" bulunuyor. Bu blokun öncü gücünü ise yeni muhafazakâr siyasetçiler ve entelektüeller oluşturuyor.

Durum böyle olunca, yeni muhafazakârlığa karşı sadece siyasal alanda değil, ideolojik ve felsefi planda da etkili bir mücadele yürütmek önem taşıyor.

Elinizdeki kitap, işte bu sorumluluğu yerine getirmeyi deniyor.

Çünkü bu mücadele, modernitenin gerçek anlamda aşılmasını sağlayacak biricik devrimci itirazın da olanaklarını yaratıyor.

Kaynakça

A. Samuray Bayraktaroğlu, *Yeni Muhafazakâr Türkiye*, Arkaplan Yayınları, İstanbul, Eylül 2006.

Adam Wolfson, *Muhafazakârlar ve Neo-Con'lar*, New York, 2005. Akt. Francis Fukuyama, *Neo-Con'ların Sonu* (içinde).

Allan Bloom, *The Closing of the American Mind*, Simon and Schuster, New York, 1987.

Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi, ABD Başkanlığı, Beyaz Saray, Washington, Eylül 2002.

André Gorz, *İktisadi Aklın Eleştirisi*, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, Şubat 1995.

Bekir Berat Özipek, *Muhafazakârlık / Akıl Toplum Siyaset*, Liberte Yayınları, Ankara, Ocak 2004.

David Thomson, *Siyasi Düşünce Tarihi*, çev. Ali Yaşar Aydoğan vd., Metropol

Yayınları, İstanbul, Ekim 2002.

Edmund Burke, *Reflections On The Revolution in France*, New York, 1955.

Ernest Gellier, *Milliyetçiliğe Bakmak*, çev. Simten Coşar vd., İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Francis Fukuyama, *Neo-Con'ların Sonu / Yol Ayrımındaki Amerika* , çev. Hasan Kaya, Profil Yayınları, İstanbul, Ekim 2006.

Gamze Erbil, "Emperyalist Pragmatizm", *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* (içinde).

Hasan Hüseyin Akkaş, *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, Kadim Yayınları, Ankara, Mart 2004.

Helmut Dubiel, *Yeni Muhafazakârlık Nedir?*, çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Immanuel Wallerstein, *Sosyal Bilimleri Düşünmemek*, çev. Taylan Doğan, Avesta Yayınları, İstanbul, 1999.

Irving Kristol, "Yeni Muhafazakâr İnanç Neydi ve Şimdi Nedir?", *The Weekly*

Standard, 25 Ağustos 2003. *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* (içinde).

Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum*, Ara Yayınları, İstanbul, 1994.

Jim Lobe, "Neo-Con Ailesinin Tüm Üyeleri", 27 Mart 2003, *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* (içinde).

Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, çev. Sevim Belli, Ankara, Ekim 2011.

Karl Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1997.

Kenan Kalyon, *Modernliğin Ötesi ve Postmodernizm*, Emek Kitap Dizisi, sayı 1, İstanbul, Mayıs 1996.

Leo Strauss, "Doğal Hak ve Tarih", çev. Ozan Erözden. *Devlet Kuramı* (içinde), derleyen Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara, 2000. / Chicago Üniversitesi Yayınları, 1953.

Leo Strauss, “Katı Bir Bilim Olarak Felsefe ve Siyaset Felsefesi”, çev. Ramazan Arıkan, *Studies in Political Philosophy* (içinde), The University of Chicago Press, Chicago, 1983.

Leo Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, çev. Solmaz Z. Hünler, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000.

Mark Lila, *The Closing of the Straussian Mind*, New York Review Books, Kasım 2004. Akt. Francis Fukuyama, *Neo-Con’ların Sonu* (içinde).

Masami Arai, *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, çev. Tansel Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Mehmet Ali Kirman, “Türkiye’de Toplumsal Değişme ve ‘Yeni Dini Cemaatler’ ”, *Muhafazakâr Düşünce* dergisi, sayı 2, Ankara, Güz 2004.

Merdan Yanardağ, *MHP Değişti mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi*, Gendaş Yayınları, İstanbul, Eylül 2002.

Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce /

Muhafazakârlık, ed. Ahmet Çiğdem, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Murat Sarıca, *Siyasi Düşünce Tarihi*, 100 Soruda Dizisi, Gerçek Yayınevi, 3. baskı, İstanbul, Ocak 1980.

Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler, derleyen Gamze Erbil-Ali Şimşek, çev. İ. Halit Elçi, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2004.

Niyazi Berkes, *Batıcılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler-1*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1997.

Pauline Marie Rosenau, *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*, çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. basım, Ankara, 2004.

Peyami Safa, *Din, İnkılap ve İrtica*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1990.

Philippe Beneton, *Muhafazakârlık*, çev. Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2011.

Richard Perle-David Frum, *Şeytana Son / Terörde Savaş Nasıl Kazanılır?*, çev.

Gökçe Kaçmaz, Truva Yayınları, İstanbul, Temmuz 2004.

Robert Locke, “Leo Strauss: Muhafazakârların Beyni”, *Front Page Magazine*, 31 Mayıs 2002, *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* (içinde).

Samir Amin, *Kapitalizmin Hayaleti*, “Gizli Neoliberal Bir Ütopya”, çev. Cengiz Algan, Sarmal Yayınları, İstanbul, Ekim 1999.

Süleyman Seyfi Öğün, *Türk Politik Kimliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2000.

Tanıl Bora, *Türk Sağının Üç Hali*, Birikim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1999.

Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Cereyanı-3*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, Şubat 1998.

Terry Eagleton, *Postmodernizmin Yanılsamaları*, çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

Thomas Donelly, *ABD*

İmparatorluğu'nun Yeniden İnşası, Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul, 2002.

Üzeyir Tekin, "Dünden Bugüne Sosyolojik Açıdan Cemaat ve Cemiyet Kavramları", *Muhafazakâr Düşünce* dergisi, sayı 2, Ankara, Güz 2004.

William Kristol-Robert Kagan, "Yeni Reagancı Dış Politikaya Doğru", *Neo-Con / Yeni Muhafazakârlık; Temel Belgeler ve Eleştiriler* (içinde).

Yalçın Akdoğan, *Muhafazakâr Demokrasi*, Ak Parti Yayınları, Ankara, 2003.

Zbigniew Brzezinski, "Esnek Batı'nın Zayıf Surları", *Yüzyılın Sonu* (içinde), ed. Nathan Gardels, çev. Belkıs Dişbudak, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999.

Ziya Gökalp, *Türkleşmek İslamlaşmak Çağdaşlaşmak*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1976.